
Франц Сіўко

...такі адвечны парадак жыцця,
і хто ці што можа пярэчыць
няўмольнай яго, аднойчы ўстаноўленай
хадзе?..

Дзень бубна

Прышавесць

Любові, гарчэйшай за мёд

Плынь штохвілі рабілася ўсё больш лянівай, і струкі бобу з разбухлымі бобінамі ўсярэдзіне часьцей ды часьцей вымыкаліся ёй насустрач з прагалаў між купкамі водарасьцяў ды плямамі рыбінага малака, і ўрэшце іх так шмат стала паўсюль, што сумневу быць не магло: яна прыплыла. Няўжо-такі прыплыла?! Стужка высунула голаў з вады, аглядзелася. Той самы, што і колісь, у маленстве, пляскаты — ані дрэўца наўкола, ані берагу паблізу, ані сьледу цюшынае прысутнасьці — краявід слаўся зморшчынамі рабізны наўсьцяж да самага далягляду, сьляпіў вочы празрыстасьцю паветра. Яна пагайдалася колькі імгненьняў на хвалях, каб хаця крыху дабраць моцы перад апошнім кідком да няведамага, што ці ня тут дзесьці якраз, гэтым месцам на доле падчэквала яе, пачала павольна апускацца паўз ланцужкі бурбалак у сьпярэшчаную

пасамі водарасьцяў і хісткіх сонечных прамянёў марскую невараць. Сіло няпэўнасьці, якое і дагэтуль неаднойчы паўставала на яе шляху ў акіяне і якога яна кожны раз пасьпяхова ўнікала, занятая несупынным дбаньнем пра бясьпеку, зноў насунулася на яе, спавіло на момант глудзы здрадліва-казытлівым павуціньнем сумневу.

Што чакае яе ў гэтай сатканай з лагоды і супакою стыхіі мора Сярод-морскага? Чым аддзячыць яна здарожанай вугрынай істоце за ахвярную, на мяжы рызыкаўна-безагляднага балансаваньня паміж жыцьцём і сьмерцю, адданасьць? Ці не павернецца замест прывітаньня сьпінаю, ці не агаломшыць замест сьвяточнае пачосткі жажлівымі ікламі драпежніка? Ці ня змусіць, урэшце, адпрэчыўшы, бы лёс бадзяжку таго марнатраўнага, шукаць шляхоў вяртаньня назад, да родных азёрна-раўчковых берагоў, абрысы якіх і праз гэтулькі часу не-не ды і праб'юцца з глыбіні памяці, паўстануць прад вачыма паўз дзур напатканых у акіяне непамыслотаў?

Пукі водарасьцяў суладна зыбнуліся, быццам вітаючы яе ды жадаючы як найхутчэй адагнаць нядобрыя прыпушчанні, але праз міг зноў застылі пручінамі ў халоднай абыякавасьці абапал накірунку яе руху. Чародка пярэстых рыбак мільгнула ўдалечыні, жвава рассыпалася ўбакі, каб зноў праз хвілю згамузавацца ў гульлівую сябрыну, ды пара фанабэрлівых крабаў — адыстар шчупак з акунём у возеры — нясьпешна прафланіравала наўзбоч у пошуку харчу, зьнікла ў бездані.

Дно тым часам усё бліжэла, і Стужка міжвольна прысьпешыла рух. Ні асаблівага ўзрушэньня, ні радасьці не было. Толькі стома, ды тупое, на мяжы паўзабыцьця, бяздум'е, ды яшчэ — адчуваньне збольшага выкананага абавязку, быццам узяла і пераплыла няўзнак, ратуючыся ад драпежніка, з аднаго азярка ў другое, бо так мусіла зрабіць, бо так патрабуюць няведама кім і калі ўладаваны закон прыроды і неадольнае, падсьвядомае імкненьне працягу роду.

Відарыс, што паўстаў перад вачыма на дне, жахнуў яе. Усё наўкола, дакуль сягаў зрок, было засланае вугрынымі парэшткамі. Армады крабаў балявалі на скалянелых, спачвараных тушках, з імпэтам заўзятых ваяроў таўкліся клюшніямі ў бойцы за лепшы кавалак. Адзіным, што апроч іх ажыўляла гіганцкі могільнік, былі сілуэты самотных вугроў-залётнікаў, што, як і яна, прыпазьніліся прыплысьці да месца нераставаньня і зараз заклапочана мітусіліся сярод усяго гэтага вэрхалу ў пошуку выпадковае каханкі. Адразу колькі самцоў заўважылі яе, рынуліся напярэімы. Але яна была такая стомленая, што нават не зірнула на іх. Падплыла пад водарасьціну, ня маючы больш сілы трываць у сабе неймаверны цяжар, цэранулася аб яе жыватам.

Ікра струменем пырснула з яе вантробаў, рассыпалася наўкола. Юрлівы самец, што першы падплыў да яе, ледзь яна тут зьявілася, вымкнуўся з гушчы супернікаў, цыркнуў на ікру семем. Пакружыўся хвіліну-другую, мабыць, дзеля прыліку, упобачкі і хуценька зьнік.

Яна паманулася зноў плысьці ўгору, але ня здолела: вызваленае ад ікры цела пачало калянец і неўзабаве зрабілася амаль неслухмяным. Яна ўткнулася пысаю ў каменьчык, зьняможана расьцягнулася целам на дне. Абрывістыя згадкі з прамінулага жыцьця і ўтомнага падарожжа з азярка ў адкрыты акіян, што ўрэшце-такі прывяло яе сюды, да месца нераставаньня, жмутам разнаколерных ніцяў вымкнуліся са сьвядомасьці,

прысьпешваючы адна адну, сткаліся ў пярэста-мудрагелісты дыванок успаміну.

Калі ўсё пачалося? Калі ўпершыню адчула яна той уладны покліч, што адарваў яе ад наседжанага месца, ад любых сэрцу нерата і друшляка і пасья гэтулькіх дзён ды начэй поўнае небясьпекі вандроўкі прывёў да жаданай мэты? Ці не тады, калі, гнаная цікаўнасьцю і ахвотаю пашырыць абсягі ўяўленьня пра навакольны сьвет, плыла з возера ў паселішча цюхаў? Ці, можа, значна яшчэ раней, тады, калі, пазбаўленая радасьці апекавацца ўласнаю малечаю, упершыню пазайздросьціла рыбам-маткам, якіх лёс такою мажлівасьцю не абдзяліў? А можа, падчас зьнячэўнага спатканьня са Стужыкам ды кароткіх, бы дзень узімку, мілаванак-заляцанах з ім у яшчэ па-летняму цёплым, але ўжо спавітым на дасьвецьці густою перадвосеньскаю шэраньню азярку?

Невялікі, на добрую траціну меншы за яе вугрык-меланіст¹, што толькі што, як і яна, выканаў свой апошні і найгалоўны абавязак перад прыродаю, зьняможана апусьціўся побач на глей, забіўся ў перадсьмяротных канвульсіях. “Стужык”, — падумала яна і памкнулася да яго.

Не, то быў ня Стужык. І ўсё адно ёй захацелася хоць чым памагчы яму. Яна падплыла бліжэй, зазірнула ў шырока разьвінутыя, але ўжо пазначаныя таўром адыходу ў іншы сьвет вугрыныя вочы. Вугрык прыязна хітнуў ёй у адказ галавою, і цень ці то шкадобы ад усьведамленьня трагедыі дачаснага, у росквіце сілаў скону, ці то перасьцярогі, бо памаўзьлівая збродня з паўдзясятка крабаў ужо спружынілася навокал з выразным намерам падсілкавацца імі, мільгнуў у ягоным паглядзе, апёк яе вусьцішнасьцю непазьбежнага.

Яна вярнулася на ранейшае месца, ня маючы ані сілы, ані жаданьня ня тое што кудысьці плысьці далей, а нават паварушыцца, зноў аддалася ўладзе ўспамінаў...

Кіці, колісь заўзятая яе варагія і ненавісьніца, а цяпер вось воляю выпадку найлепшая дружбачка, высунула твар з-за купы водарасьцяў, быццам жадаючы падбадзёрыць яе ды яшчэ трывалей змацаваць нябачную павязь, што ўсталявалася між імі падчас апошняга, неспадзеўнага спатканьня ў доме аднавокага гандляра, штосьці ціха ёй шапнула і зноў стаяла ў цішы неабсяжнае, шкляна-празрыстае марское ясныты. Плынь падхапіла той шэпт, сшыла ніткаю падабенства лёсаў дзьве іх, цюшыную і вугрыную памяці ў адну, панесла, панесла ў мінулае, да берагоў Азёрнай Цюханіі...

...Раўчук хіснуўся ўбок, завіўся пелькаю, так што амаль датыкнуўся на імгненьне да самога сябе, млява, быццам нехаця, быццам насуперак уласнаму жаданьню памяняць накірунак пацёк паўз зарасьнікі асакі далей, выпаўз на край поплаву.

Стужка запаволіла рух, з перасьцярогаю азірнулася. Гукаў бубна, што колькі хвілінаў таму прабіліся кароткаю кананадаю ад паселішча, болей чутно не было, гэта яе канчаткова заспакоіла. Яна намацала хвостом грунт на дне раўчука, імкліва выпрасталася ўсім целам, узьялася па-над вадою. Глянула, бы ў люстэрка, на собскі адбітак, што невыразным ценем гайдануўся насустрач, і зноў апусьцілася ў ваду.

¹Меланіст – жывёла, якая мае ў афарбоўцы толькі адзін пігмент – меланін, што дае адпаведна адзін колер – чорны.

Звычайку гэтак глядзецца-прыхарошвацца, выгнуўшыся сярпом над паверхню азярка ці ручая, яна займела нядаўна, калі пабачыла, як тое робяць падчас купання маладыя цюхі. Паспрабавала аднойчы зрабіць, як яны, і вось ужо ня можа без таго, каб два-тры разы на дні ня высунуцца з вады ды не зірнуць на сябе краем вока, а адначасна не прадэманстраваць навакольнікам ды ўсяму сьвету някідкае сваё вугрынае хараство. І адно зараз толькі непакоіць яе: як паглядзіць на такое какецтва Стужык, ці не палічыць яе фліртаманкай? Чаго-чаго, а гэтага ёй, адмалку сур'ёзнай ды разважнай, менш за ўсё хацелася б. Але ж хіба дасі рады стрымлівацца, калі ўскалыхнутая неспадзеўным спатканьнем душа так і мкнецца да паднебных вышыняў, а сэрца соладка ные ў прадчуваньні новай сустрэчы з прыгажунюм.

Яна праплыла колькі метраў па паверхні ручая, зноў выпрасталася, уперыла пагляд у неба ў спадзеве пабачыць сузор'е Вялікага Каўша. Але дарэмна: угары, як і заўжды ў гэтую няпэўную і ціхую — ні цюшынага голасу, ні рыку жывёліны — пару паміж поўднем і надвечоркам, было пуста. Гэтаксама пуста, да вусьцішу бясццюшна было і ў паселішчы. Адзінае, за што міжвольна зачэпілася на імгненьне яе вока, — сілуэт нейкай цюхі пры вакне адной з хатаў крыху воддаль ад берага. Але і ён неўзабаве зьнік, бо маладзіца, што ратавалася, відаць, гэткам чынам ад сонечных прамянёў, прыкрыла твар, а разам з ім і шыбіну газетай.

Яна пазыбалася яшчэ колькі хвілінаў на хвалях, не жадаючы паддавацца маркоце — з такім бы толькі і надалей ёй знацца горачкам, як гэтае бясццюшша! — апусьцілася на збарозьненае сьлімакамі, выгінаста-няроўнае, латаком, дно раўчука, паплыла ў накірунку лазьні.

Сартавальшчыца рыбы цюхаазёрненскага рыбалоўчага кааператыву "Мярэжа" Кіці Бубнач сядзела пры вакне, чытала "Навіны краю". Дакладней, рабіла выгляд, быццам чытае: навіны былі ня новыя, ды і жажлівыя гісторыі пра вугроў, што ад нядаўна панадзіліся вандраваць па падворках паселішча, яе мала краналі. Гэтаксама, як не краналі яе і радыёпаведамленьні, што даносіліся з прыймача ў кухні і да драбніцаў нагадвалі гэтыя во, газетныя, што былі зараз перад вачыма. Каб яшчэ ня ведала яна, Кіці, скульп растуць вушы ў тых баек, то, можа, і іначай да іх ставілася, а так... А так куды больш займаў сёньня яе глузды дымок па-над лазьняю пры возеры, што ўсё танеў з кожнаю хвіляй і ўрэшце зусім зьнік, зьліўся колерам з напаленым за дзень сонечнымі прамянямі павеграм. "І цяпер, калі сітуацыя вымагае... кожны мусіць... грамадзянскі абавязак кожнага цюхаазёрненца...", — працінаў слых віскляваты голас дыктаркі, і хісткая ваконная шыбіна падтаквала яму дробным, як згук дроганьня колаў па бруку, трымценьнем. Кіці паднялася, каб пайсьці ў кухню ды выключыць радыё, але перадумала. Ат, няхай балбочуць, такой бяды, ні горача, ні сьцюдзёна каму ад іхняе балбатні! І зноў, каторы ўжо раз за апошнія паўгадзіны вярнулася ў думках да тых хвілінаў, калі ўзахвоцілася зранку памагаць Валеру ўходжацца ў лазьні.

Ён папрасіў — яна не адмовілася. Хаця і магла б, вунь колькі працы: усе балеі поўныя рыбы, адно пасьпявай даваць рады. Варыўня, кладоўка, падпол — усе занята папярэднімі ўловамі, ад паху рыбінага не прадыхнуць ужо. А маці, сквалпныя вочы, у хаце не стыкаецца. Усё валачэ ды валачэ то пласкірку, то язя, то ліня, то падбірае драбязу за рыбаловамі, а то

сама ўпражэцца разам з мужчынамі ў браднік. Хоць колькі тае моцы, сем дзясяткаў як-ніяк кабеціне, магла б ужо гэтак і не высільвацца. Магла б — ды ня можа. Такі характар, пераняты ад продкаў-бубначоў ды замацаваны неабходнасьцю рупнага штохвіліннага шчыраваньня па гаспадарцы. Во і шчыруе. Ды так, што нават на вышыванку сваю з радаводным дрэвам, якую нядаўна распачала і дзеля здабычы зьвестак для якой нават студэнта Люціка, унука старога Арцоха, за ўласны кошт у няблізкі шляху сталічны архіў “камандзіравала”, ці не дарэшты забылася.

Кіці — мянушка, ашчаслівіў ёю ўсё той жа Валер яшчэ перад тым, як матка выправіла яе ў горад вучыцца на швачку. Быў то пік змаганьня цюхаазёрненцаў з андатрамі, што, як зараз во вузры, запаланілі тады, ніскуль узяўшыся і выпхнуўшы нават з азёраў ды рэк рэшту панішчаных яшчэ раней выдрыных ды бабрыных статкаў, і галава краёвай управы ваявода Амёлка, папярэднік цяперашняга, Амялы, выдаў загад вытрузіць прыблудную нечысьць, каб ня нішчыла рыбу, з усіх вадаёмаў. Яшчэ той, памятаецца, быў час: доўбні не высыхалі ад крыві жывёлін, рулі стрэльбаў не пасьпявалі астываць у руках заўзятараў-паляўнічых. Падстрэшы знуліся ад вырабленых ды нявырабленых андатравых шкурак, паўпадпольны гандаль імі, а разам і бубнамі (якое ж паляваньне бяз іх) ішоў жвавенька. Паселішча кішэла перакупшчыкамі, дня не мінала без удалага торгу. Круцейшыя ды спраўнейшыя вачавідзь парабіліся яшчэ больш зможнымі, бедныя капі не раскашавалі, дык ад нішчымніцы не пакутавалі. Думалі, раю таму андатравам у будзе канца. Адпаведна і прафесіі дзецям мкнуліся даць тыя, праз што самі ўзмажнелі. Быў яшчэ жывы, хоць і падупалы з-за хваробы нырак — зазімніўся ў пастарунку, куды трапіў па абвінавачанні ў супраціве паляванню на андатраў, — бацька Кіці, гаспадарка пры дужых мужчынскіх руках квітнела, і матка, паддаўшыся моднаму павеву, выправіла і яе, адзіную дачку, у няблізкі горад сьледам за іншымі.

Атрымалася, аднак, чортведама што — такое, што і дасюль прыкра згадваць. Стрыечны брат адной з аднагрупніц, увішны маладзён год пад трыццаць, што паклаў на Кіці вока падчас першае ж вечарыны ў інтэрнаце для іншагародніх, дзе яна, вясковая шаснаццацігадовая дурнічка, асталалялася на час вучобы, глядзець дзеўкам у зубы звычайкі ня меў і вельмі хутка дамогся свайго. А праз паўгоду, наталіўшы пажаду яе чыстым правінцыйным наівам і не сказаўшы ані слова на разьвітаньне, адарыў гароховым вянкам — ажаніўся з другою.

Гэта быў першы ўдар, якім агаломшыў Кіці лёс. Ці то чаканая, ды ўсё адно, як заўжды гэта бывае, неспадзеўная бацькава сьмерць зрабіла той удар не такім балючым, ці то яшчэ што, але яго яна вытрымала даволі годна. Хоць, праўда, і ня без сякіх-такіх выдаткаў у выглядзе сьлёз распачы, ды раньняга недаверу да мужчынскае паловы чалавецтва, ды дачаснага, пад вохканьні-прыпушчаньні суседзяў — а што ж там здарылася ў тым горадзе? ці ня згвалціў хто дзеўку? — вяртаньня ў роднае паселішча. На шчасьце, яна тады не зацяжарыла: юрлівец аказаўся дасьведчаным у такіх справах. Зрэшты, гэта тады так ёй здавалася, што на шчасьце, ды насамрэч, пэўна, так і было яно на тую хвіліну, цяпер жа... Цяпер во і хацела б Кіці займець дзіця, а — не атрымліваецца. Быццам парушылася штосьці ў яе ўлоньні пасья тае першае мужчынскае здрады. Быццам зьмерзлы ды ніяк не дадуць рады адтаяць усе тыя шляхі-праточкі, што вядуць да жаданага, ды прыпозьненага і ўжо быццам і недасяжнага, як па

сённяшнім дні, калі гэтак рана бяруцца маладыя шлюбам, законнага, а не якога-небудзь там байстручна-ўпотайнага мацярынства.

Гурт рыбаловаў з поўнымі торбамі здабычы пазаплеччу і бубнамі на шыях прайшоў пад несцьіханы сабачы брэх паўз вокны хат, расьсеяўся па панадворках. Кіці паднялася з-за стала, уключыла тэлевізар. Пазелянелы ад шалу Робі Вільямс са стужкамі гадаўя, ні то вужак, ні то вугроў, што пасамі вытыркаліся з ягонае прамежнасьці, віхляў аголеным торсам перад вачыма пад бой бубнаў, блытаў дарэштты і без таго зблытанья думкі Кіці.

Маці выйшла з істопкі з харугваю падпахай, якую ўжо каторы дзень то выварвала на пліце ў мядніцы, то зафарбоўвала згатаванаю з нейкага экзатычнага зелья фарбаю, дарэмна мкнучыся вытпруціць з тканіны забаронены ваяводаваю ўправай знак-сімвал Божага Сына, выцерла аб фартух рукі, няўхвальна зірнула на экран.

— Паскудства, — плюнула і ўзялася каторы раз за апошнія тры гадзіны наракаць на татальнае падзеньне нораваў. Панаракаўшы, перайшла да настальгічна-ўздыхлівых згадак пра тое, як было раней. Дапала чарговы раз да высновы, што было колісь, канешне ж, лепей, як цяпер, ды і выправілася на двор — ці то карміць гусей, ці то напінаць на чарговы абруч вырабленую яшчэ за царом Гарохам сабачую скуру. Апантаная спадкаміца справы патомных рамесьнікаў-бубначоў, яна ўсё жыцьцё прысьвяціла працы на фабрыцы па вырабу бубнаў. І цяпер, калі даўно ўжо і падмурку ад тае фабрыкі, лічы, не засталася, нібыта жадаючы апраўдаць прозьвішча слаўных прашчураў, ад якога не адцуралася па шлюбe і нават пераканала мужа, каб даць яго дачцэ, не-не ды і вярталася, хоць як, хоць саматугам да любага сэргу занятку. Кіці колькі разоў спрабавала адгаварыць старую ад пустой гэтай справы, але тая і слухаць не жадала. “Сваё ёсьць сваё, — адказвала і здэкліва біла ўсохлымі косткамі пальцаў па імпартовым бубне. — Хіба ж гэта гук, ха-ха, з гэткім хіба што быдла пасьвіць, ды і то, калі нічога лепшага нямашака пад рукою!”. І з яшчэ большым імпэтам пускалася ў расповеды пра працоўныя ды розныя іншыя подзьвігі далёкіх і ня надта далёкіх продкаў-бубначоў.

Кіці зноў тыцнулася тварам у вакно, скіравала пагляд у бок лазьні.

Валер стаяў пры дзьвярах будыніны, закінуўшы за голаў рукі з парожнімі рэзгінамі, з якіх толькі што выкуліў бярэма прынесенага з хмызьняку хлуду дзеля распалкі печы, лавіў тварам сонечныя прамяні. Затым павесіў рэзгіны на сьцяну, няспешна-самавіта азірнуўся, адчыніў дзьверы перадлазьніка.

Сонца вызірнула з-за воблака, асьвяціла паўрасчыненую дзьверыну, затым пожню з тонкім, у таўшчынню дзвюх далоняў паскам раўчука, перакінулася на здратаванае — спрэс ніцыя бездапаможныя камельчыкі з парожнімі азызлымі струкамі — гарохавае поле, застыла распаленаю патэльняй над даляглядам.

Час быў і ёй, Кіці, вырашваць з хаты. Яна выйшла на двор, употайкі сьлізганула за дрывотню, прыціснулася плячыма да спаракнелае ад часу сьцяны пунькі. Маці, відаць, пачула яе крокі, бо тут жа азірнула, працяла паветра асіплым ад доўгага стаяньня ў вадзе падчас учорашняе рыбнае лоўлі голасам:

— Кася, ты?

Кіці ўжо расчыніла рот, каб азвацца, бо маўцаць ніяк не выпадала, як

узьянлі галас узрушанья матчынаю гаманою і мешанкаю з бацвіньня і здробненых у жорнах ды абвараных збольшага ў рондалі на пліце рыбіных касьцей гусі: бязладна заглядэкалі, забілі крыламі, быццам надумаліся ўзьляцець.

Яна адарвалася ад сьцяны, хаваючыся за кустоўем і з кожным крокам усё сьмялей топчы ў сабе рэшту дзявочае (ах, калі яно тое было, дзявочае, і ці было наогул?) годнасьці, што не-не ды і адзывалася дзесьці глыбока ў чэраве дакорлівым ёканьнем ці то сэрца, ці то нырак, імкліва пакрочыла ў накірунку лазьні.

Немаўля ў хаце суседзяў зайшлося плачам ёй усьлед, ды затрымала на імгненьне пагляд у ручаіне пры каменнай загародцы ні то патарчака, ні то пасак ціны. Яна нахінулася, каб выхапіць той пасак з вады, але ён адхіснуўся ад рукі, з нечаканым спрытам жывое істоты шмыгануў прэч, стаіўся ў глеі між зарасьнікамі асакі. Кіці замёрла ў здранцвеньні на хвіліну, асэнсоўваючы, што гэта было за дзіва, але хутка зноў прадоўжыла шлях. Такой неістотнай здалася ёй у параўнаньні з хвілінамі асалоды ад блізкасьці з Валерам, што чакала яе наперадзе, гэтая неспадзеўная прыгода, што яна нават не палічыла патрэбным тыцнуць пруюцінаю ў месца, дзе схавалася вадзяная пачвара. Наблізілася да ўваходу ў перадлазьнік, рашуча, ажно хруснулі пальцы, ірванула на сябе спэцканую сажую ад Валеравых далоняў клямку дзіравае, сьпярэшчанае плямамі рудавата-шэрае цьвілі дзьверыны.

Раўчук чарговы раз перавярнуўся вужакаю наўкола сябе, упёрся ў каменную загародку з вузкім, плыткім прагалкам пасярэдзіне. Стужка схамянулася, усё яшчэ поўная сполаху ад дотыку цюшыных пальцаў, калі тая паманулася схапіць яе, нырнула ў прагалак. Лазьня было ўжо зусім блізка, і чым больш выразнымі рабіліся на тле кустоўя дачасна згнілыя ад блізкасьці вады бясформенныя, грыбам, вянцы будыніны, тым большая ахоплівала яе цікаўнасьць. Дым, што ад раніцы клубіўся па-над страхою лазьні і белавата-шызым воблакам слаўся над возерам, даўно стаяў. Але тут, побач з уваходам у перадлазьнік, да якога заставаліся лічаныя метры, яшчэ адчуваўся яго іржава-металёвы ад распаленага каменя, з дамешкам водару смаліцы пах. Ды яшчэ пах ледзь улоўнага, няпэўнага, як хісткі спакой, што ўрэшце запанавуў над навакольлем пасьяля трох дзён жаху, абяцаньня любошчаў-мілаванак — пах, які яна, Стужка, самотная цнатліўка, ніколі ні з якім іншым ня зблытае.

Менавіта любошчаў, гэта яна, узброеная немалым досьведам назіраньня за цюхамі ды ўзбуджаная ўчорашнім спатканьнем са Стужыкам, інстынктыўна адчула яшчэ апоўдні, цікуючы са схову за цюхаю і цюхам-марудам, калі тыя насілі вёдрамі ў лазьню ваду. Іх шматзначныя позіркі, жарстлівыя, нібыта неспадзеўныя дотыкі адно да аднаго, мройліва-ўтрапёныя ўсьмешкі на тварах — усё так нагадвала ёй бачанае раней, падчас начных вандровак у паселішча, што і прыпушчаць штось іншае, апроч прэлюдыі любошчаў, у тых позірках-дотыках ды ўсьмешках не выпадала.

Папраўдзе, самі мілаванкі цюхаў як акт зьліцьця двух ахопленых жарсьцю целаў яе ня надта цікавілі. Сышліся ён ды яна і цешацца адно адным — што тут такога? Ня горш, але і ня лепш, чым робяць тое ж, мілуюцца-кахаюцца, як прысьпее час гону, на лузе пры азярку жарабец з жаробкаю, ці баран ды авечка, ці іншае быдла. Любошчы тубыльцаў цюхаў, насель-

нікаў Азёрнай Цюханіі, займаюць яе найперш таму, што, хоць і чыняцца з перасьцярогаю быць засьпетымі падчас іх ды асуджанымі — вось жа дурноцьце! — да сябе падобнымі, усё ж, у адрозьненне ад астатняга, што яны робяць, маюць у сабе драбок разьняволенасьці. Гэта адзіны, бадай, бок іхняга існаваньня, дзе кожны пачуваецца збольшага гаспадаром самога сябе, а ня так, як зазвычай: быццам трапіў у мярэжу і ніяк не насмеліцца выкараскацца з яе без староньняга загаду. Ці ня з гэтае прычыны дасюль віжаванкі па хатах паселішча і ня страцілі для яе, Стужкі, прывабнасьці і яна, ледзь зьяўляецца мажлівасьць, кідаецца, бы нырэц стоць галавою ў вір, у штораду ўсё больш небясьпечную прыгоду. Сьмеху варта, але дайшло да таго, што дзеля іх, віжаванак, нават звыклы лад жыцьця яна, насуперак вугрынай сваёй натуры, памянла: уначы адпачывае, як цюхі, удзень — гойсае па навакольлі.

Упершыню яна стала міжвольнаю сьведкай іх любошчаў, калі старая цюха зачэрпнула яе аднойчы сонную пры беразе вядром і занесла ў хату, дзе пяхчоцілася-кахалася за перабойкаю пры печы маладая пара. Відовішча было захапляльнае, ды занадта абрывістае. Занятая лушчэньнем гароху старая ўвесь час сноўдала з гарнушкам па хаце, і маладзёну з маладзіцай нічога не заставалася, як прыхоўваць кожны раз, як толькі яна ўваходзіла, свой разбухлы, бы цэбар з брагаю ў закуцьці, набрынялы пажадаю імпэт пад коўдрай. Скончылася тым, што абое ўскочылі дачасна з ложку, папілі па чарзе квартаю з вядра азёрнае вадзіцы, і старая (на шчасьце, падсьлепаватая, а то б ці пажадала гэтак лёгка выпусьціць з рук неспадзеўную здабычу) выплюхнула яе разам з рэштаю вады пад плот побач з раўчуком.

Тады, дарэчы, яна ўпершыню пачула гэтае дзіўнаватае, нязвычайнае для вугрынага слыху слова – *цюх*. Так назвала каханка маладзіца, што падсуклечвала злавіць яе, Стужку, у раўчуку, а ён, недарэка, ня даў рады злаўчыцца.

А найболей уразіў яе у той дзень крык цюха-немаўляці. Роспачны, як погук неўспадзеў засьпетае сьвятлом савы, і лёгкі, як зьнячэўны подых вятрыска ў невыносна сьпякотлівы поўдзень, ён данёсься з суседняе хаты і так зачараваў-паланіў яе, што яна доўга-доўга яшчэ згадвала яго потым, па вяртаньні ў азярко, ды, ахопленая раптоўнаю прагаю мацярынства, песьціла ў памяці як найпрыгажэйшы з усіх, што даводзілася ёй чуць з цюшыных вуснаў. Было тое на пачатку лета. Несупынна ішлі дажджы, возера разьлілося, і яна бяз цяжкасьці вярнулася ад хаты ў яго, каб назаўтра зноў, цяпер ужо самахоць, з уласнага жаданьня пусьціцца ўсё тым жа раўчуком у няблізкую, поўную неспадзянак выправу. Як гэтая во сёньняшняя, рызыкаўная, бы паабедзены спачынак пад носам у шчупака.

Цюха тым часам наблізілася да ўваходу ў будыніну, сьлізганула ў праём дзьвярэй. Што яна зараз у лязні не адна, сумневу не было. Цюхмаруда незадоўга перад тым вярнуўся з кустоўя з рэзгінамі хлуду на плячах і больш на двор не выходзіў. Разы з два ляпнуў дзьвярыма перадлазьніка, высунуў вонкі голаў, быццам правяраў, ці не ідзе хто яшчэ, ды і суцішыўся, агалошваючы зрэзьчасу паўсоннае навакольле нягучным сьпевам.

Раўчук выцякаў акурат з-пад ніжняга вянца лязні, і Стужка хуценька — засьпее хто, не абярэшы тады клопату ўцякаць — хіснулася пад яго. Прабралася паўз вузенькі праём між бэлек унутр будынку, стаілася ў

запоўненай вадою, напалову асьветленай агніскам ліхтара съцёкавай выемцы побач з печчу.

Цюх-маруда ляжаў дагары на шырокім, даўгім палку насупраць запытага фіранкаю вакенца, то ўтрапёна чухаў далоньню грудзі, то пагладжваў цягліцы жывата. Яго вялікае, з кропелькамі пару на грудзіне цела ўздрыгвала, быццам ад холаду, натомленыя ўзбуджэньнем вочы з набраклымі ці то ад пажады, ці то ад гарачыні павекамі раз-пораз сасьлізгвалі са столі, застывалі на ўзроўні дзьвярэй перадлазьніка.

Дзьверы адчыніліся, увайшла, прапусьціўшы паперад сябе віхлясты даўгі цень, цюха. Схілілася ў нерашучасьці над дзяжою з зімнай вадой, быццам няпэўная, ці ўсё робіць як сылед, плюхнула конаўкаю вады на каменьне, пачала борзда наліваць яе пад абуранае сіпеньне патрывожанай перападам тэмпэратуры печы ў ражку. Цюх-маруда варухнуўся, упетрыўся паглядам у яе белае, з ружова-рудаватымі кружкамі наўкола смочкаў цела, выцягнуў наперад рукі.

— Хадзі, — сказаў нібы загадаў і перавярнуўся да цюхі жыватом, дэманструючы шворанчык паўсталае самечае годнасьці ў аздобе кучаравага, з смаляна-попельным адценьнем валосься. Дошкі палка гучна рыпнулі, яшчэ больш угнуліся пад цяжарам ягонага мускулістага, налітага моцай і рашучасьцю торса.

Цюха кінула конаўку, хіснулася да яго. Правяла далоньню па цюхавай грудзіне, абыякава, быццам штодня выпадала ёй ды вось і надакучыла тое рабіць, шмарганула пальцамі па жываце. Цюх-маруда падхапіўся з палка, схаліў яе абяруч за пояс, кінуў ніцма на месца, дзе сам толькі што ляжаў. Затым падумаў з хвіліну, быццам прымерваўся, ці зручна гэтак ім будзе мілавацца, перавярнуў пад пагрозьлівае рыпеньне палка абмяккую ад ягоных грубавата-трапяткіх дотыкаў цюху на сьпіну. Яна выпрастала рукі, каб прыцягнуць цюха-маруду да сябе, і доўга чакаць ёй не давлялося. Яны зьліліся ў абдоймах... Так працягвалася даволі доўга.

Цюх-маруда апрытомнеў першы. Пасунуўся ўбок, замёр у здранцьвеньні на краі палка.

— Мне б нарадзіць, — сыцішана-пяшчотным і адначасна нейкім безнадзейным голасам прамовіла цюха і ўчапілася пальцамі каханку ў валасы на патыліцы.

— Што-што? — азваўся ён няўцямна і прыўзьняў голаў. — Нарадзіць? Яшчэ што выдумаі! Ага! Надумалася!

— Мне не сямнаццаць, не забывайся, — дакорліва сказала яна і абхапіла цюха-маруду за шыю. — Мужчыну гэтага не зразумець. — Яе пагляд упаў на выемку-лужыну пры печы, і зрэнкі яе расшырыліся ад сполаху і агіды. — Фу, гадзіна! І тут іх поўна! Фу!

Пагрозьліва-зласьлівыя ноткі ў голасе цюхі нічога добрага не абяцалі. Стужка хіснулася ўбок, бліжэй да пафарбаванай у брудна-жоўты колер печы, каб як меней быць прыкметнаю, стаілася ў чаканьні, што будзе далей.

— Пра што гэта ты? — спанталычаны зласьлівасьцю сяброўкі, спытаў цюх.

— Пра вугроў, — адказала яна, працягваючы пільна ўглядацца з-пад цюхавай рукі ў Стужчын бок. Конаўка варухнулася на краі палка ад дотыку яе нагі, зачяпіла паўстлелую ад пастаяннай вільгаці фіранку на шыбіне, паляцела тарчма ў ражку. Фіранка глуха шорхнула цвічком па сьцяне, апала

долу, бездапаможнаю анучай павісла ўздоўж сьцяны на тонкай, ледзь бачнай у прыцемку нітцы. Цюха прыўзнялася, каб зноў зацяць вакно, і зноў яе пагляд сьвідрануў выемку. — Гадаўе! Ненавіджу!

— Таго лёгка ненавідзець, каго не разумееш, — сказаў цюх абыякава і саскочыў з палка.

Трэба было ратавацца.

Стужка нырнула ў глыб выемкі, з яе, не марудзячы ні хвіліны — чорт ведае, што ў малодкі наўме — шыганула пад бэльку і праз хвіліну была на дварэ. Падлетак год трынаццаці стаяў ля вакна лазьні, захоплены відовішчам, што адкрывалася вачам паўз фіранку, жэстамі падзываў да сябе, клікаў у хаўруснікі-падглядчыкі другога, меншага, які таптаўся ў нерашучасьці воддаль.

Стужка апусьцілася на дно раўчука, хутка як толькі магла паплыла да возера. Плыла і згадвала зноў і зноў словы цюхі, калі тая ўбачыла яе ў яміне, ды яе скажоны нянавісьцю, зьбялелы твар.

На дзіва, ніякіх пачуцьцяў наўзаем тыя згадкі ў яе не выклікалі. Нішто, апроч незразумелай трыогі, што чарговы раз хваляю паднялася з чэрава і стаяла ў разьвярэджаных сцэнаю ў лазьні глуздах, ды жаданьня як хутчэй, вось хоць зараз, гэтае ж хвіліны пабачыць Стужыка, яе не турбавала.

Яна з асалодаю кульнула ў атуленае вечаровым змрокам возера, унікаючы ўлюбёных месцаў паляваньня шчупака, падплыла бліжэй да віру, здранцвелаю пруюнай застыла паміж глеем і аброслым цінаю ісподам каменю.

Кіці высьлізнула ў перадлазьнік, намацала ў цемры вопратку. Прыслухалася: наўкола было ціха, толькі ўсплёск вады за сьпінаю — Валер працягваў астуджаць разгарачанае любошчамі цела — ды ледзь улоўныя, ні то шэпт, ні то пошум ветру, гукі даносіліся знадворку. Яна рэзка расчынiла дзьверы і ў сполаху адхіснулася назад: двое падшыванцаў плюшчылі насы аб шыбіну, віжавалі пры вакенцы лазьні. Ubачылі яе голую ў праёме, з гучным, ажно дзвэнкнула ў яе ўвушшу, рогатам кінуліся прэч.

На хвіліну Кіці быццам скамянела, вусьціш ахаліў яе. Гэткае яшчэ не хапала ёй турботы! Разьнясуць па паселішчы, што бачылі тут, а бачылі ж, пэўна, нямала, і адмывайся тады ад плёткаў, даводзь кожнаму, што ня шлэнда. Яна ступіла назад у прыцемак перадлазьніка, хіснулася да Валера. Той усё яшчэ плёскаўся пасярод лазьні, ліў ды ліў на голаў конаўкаю з ражкі зімную ваду, ды фыркаў, ды крактаў ад задавальненьня пад прахалоднымі струменямі.

— Ну, што, яшчэ, можа, наастатак пабавімся? — спытаў і паклаў руку ёй на клуб. — Бог тройцу любіць, ці ня так?

Кіці адняла руку, рашуча, аж ён зьнійкавеў на хвіліну, адпіхнула каханка ад сябе.

— Перастань, дурыла! Пры вакне хтось быў, расплявузгаюць па навакольлі...

— Такой бяды! — хмыкнуў Валер і жартам лінуў ёй з ражкі на пыткі рэшту вады. — Падумаеш — расплявузгаюць... Глупства!

— Табе — канешне, глупства! А мне? Падумаў пра гэта?

Валер незадаволена перасмыкнуў вуснамі, агаляючы шыт белых, бы цукар, і дробных, як у драпежнай рыбіны, зубоў.

— Дык што цяпер — шукаць іх, бегчы наўздагон на скрут галавы? Пазнала хоць каторага?

— Аднаго пазнала. Вартаўніка з гарохавага поля сынок. Смаркач, з жанчынамі мыцца ў лазьню ходзіць. На палок ляжа, цацку вытыркне ў шчэлку між дошкамі і гайдае, пакуль каторая з баб не абурыцца.

— То ўжо лягчэй, як пазнала. Прыпужнуць, ды і ўсяе справы...

— Ты прыпужнеш, анягож. — Кіці ірванула да сябе ражку, тая з грукатам паляцела прэч, закацілася пад палок. — Ня лезь, сама дам рады. Тут з розумам трэба, з падыходам, а не абы-як. Каб карысьць была...

— Ну, глядзі, мне што...

— Яшчэ во...

— Што?

— Тое, што казала ўжо... Гэтыя вугры... скрозь гоісяюць, ратунку няма, хутка кроку ня ступіш, каб не натыкнуцца на каторага. Павар'яцелі няйначай перад адплыцьцём да свайго мора Сяродморскага. Перагарадзіў бы ты ручай... На поплавце, дзе найвузей, можна лёгка перагарадзіць каменнем. Ці жвірам хаця б закідаць.

— Менш байкі трэба слухаць. — Валер абхапіў яе за стан, памкнуўся прыціснуць да сьцяны. — Вугры! Ты бачыла хоць аднаго дзе-небудзь, апроч матні ці балеі? Бачыла?

— А то не! Во хоць бы тут... — Кіці паспрабавала вызваліцца, але Валер не пусьціў яе, абдаў пахам ня выбітага дарэштты параю перагару:

— Дзе?

— А вось тут! — паказала яна на выемку збоч ніжняга вянца.

— Нікога тут няма! Дурніца!

— То, мабыць, уцёк, — сказала яна і пасунулася зноў у перадлазьнік. Валер незадаволена хмыкнуў, пайшоў сьледам за ёю.

— Ну, хіба што так, — прамовіў і, ахоплены новым прылівам пажады ды прагай як хутчэй спатоліць яе, памануўся паваліць Кіці ніцма на лаву з вяхоткамі і скарыстанымі венікамі ды гурбаю зжоўклых "Навінаў краю" для распальваньня печы.

— Пусьці! — крыкнула яна і з выразам неўдаванае злосьці на твары замахнулася на яго апалкам, які пасьпела выхапіць з-пад лавы. — Не чапай! Хопіць!

— Вар'ятка, — сказаў ён і пачаў нехаця апрагнацца.

Калі яны выйшлі, урэшце, з лазьні, расчырванелае сонца хавалася за кустоўем. Валер прапанаваў падвезьці яе дахаты на ровары, але Кіці адмовілася: лепш вяртацца ў паселішча паасобку, меней будзе плётак. Вольныя то вольныя яны абое, ды каму тут, у паселішчы, у гэтай ні то вёсцы, ні то гэта, дзе кожны крок кожнага навідавоку, дзе кожны ведае, колькі разоў і чым сусед у нужнік схадзіў, тое абыходзіць?

Яна счакала, пакуль Валер ад'едзецца на ладную адлегласьць, рашуча пакрочыла сьцежкаю да хаты вартаўніка.

Дзень ваўсю ўжо шчыраваў над возерам, а Стужка ўсё адпачывала. Ня тое каб стома даймала яе — не, хутчэй абыякавасьць, што прысунулася неўпрыкмет на змену ўзбуджэньню і трымала, трымала пры сабе ды адпускала на якую хвіліну толькі дзеля таго, каб даць мажлівасьць упэўніцца, што небяспека ніадкуль не пагражае, ды дазволіць і надалей біць брынды.

Упершыню за апошні час яна хавалася ня ў звыклым сваім схроне — нератку, а ў выпадковым месцы. Але ж колькі можна рызыкаваць жыццём?

Яна праціснулася паўз трысьнёг, бяшумна — крыў лёс узьбіцца на драпежніка — сьлізганула ў нераток.

У гэтым дзірававатым, урослым напалову ў глей паўзгнілым лазовым сховішчы з перакуленым металёвым друшляком усярэдзіне, што няведама якім чынам (няйначай, хтосьці з цюхаў выкінуў) аказаўся ў нератку і нагадваў з абрысаў сузор'е Вялікага Каўша на небе, было, папраўдзе, цеснавата, затое даволі бясъпечна. Даволі, ды не дарэштты, так што асьцярожнасьць ніколі не залішня.

Яна натыкнулася на нераток з месяц таму, уцякаючы ад шчупака. А цяпер во ратуецца ў ім ад рыбаловаў. Нераток — яе надзейнейшы абаронца ад непамыслотаў азёрнага жыцця, яго яна пільнуецца штохвіліны і пакідае толькі дзеля таго, каб падсілкавацца. Звычайна пакідае надвечар, калі ўсё наўкола аціхае. Ці на золаку, калі вада яшчэ зімнатая і бязьлітасныя браднікі ды сеткі ціхамірна спачываюць на пожны пры беразе ў чаканьні чарговага лову-паляваньня. Найлепш, канешне, было б зашывацца ў глей. Але дно ў віры так засьмечана розным ламаччам, што лепш туды ня совацца.

Паляваньне пачалося пасья таго, як статак гусей выдратаваў чарговую надзею эканамічнай бясъпекі краю — гарохавае поле. Патрава здарылася сярэднячы. На дасьвецьці дажджом гусіныя сьляды змыла, і цюхі-дазорцы, якія нічога ня бачылі, бо напярэдадні перапілься гарам і ноч правялі ў пахмельлі, падалі начальству, што ўвесь гэты рэзрух на полі — справа вугроў. Маўляў, павыпаўзалі гадаўе з возера падкарміцца гарохам ды і панішчылі ўраджай, шнарачы ў пошуку лепшых струкоў. Дасьледчыкі міграцый вугроў пры ўправе ваяводы выказалі здагадку, што, хутчэй за ўсё, не абышлося бяз змыслу іншаземных варожых сілаў. Версію падхапілі газетчыкі, з іх лёгкай рукі натхніцелькай дыверсіі была названая даўняя непрыяцелька Азёрнай Цюханіі і асабіста ваяводы Амялы Цюханія Прыморская, краіна-вытворца бобу паблізу мора Сяродморскага, ад берагоў якой нібыта апрацаваньня адпаведнымі службамі вугры, як колісь андатры, і прыплываюць на тутэйшыя рэкі ды азёры. Выяву вугра тэрмінова замянілі на дзяржаўным сыягу на выяву гарохавага струка, арцель “Футра” перайменавалі ў “Мярэжу”, а імя Бога-Сына на харугвах і крыжах мясцовых сьвятыняў, а таксама на строях сьвятароў ды на абразах, каб і напаміну не засталася пра рыбінае яго паходжаньне, вытруцілі ці зафарбавалі балотна-зялёнаю, пад колер сьпелага гароху, фарбаю. Управа “Рыбанаглядду” перарабілі на “Краёвы Штаб Рыбалова”, аб’явілі ўсеагульную мабілізацыю. Усіх бяз вынятку, хто мог хоць збольшага рухацца, нават стогадовых дзядкоў і нямоглых бабуляў пазвозілі з невадамі, венцерамі, восьцямі і іншым рыбалоўскім начыньнем да возера, загадалі пад бой бубнаў выпужваць са спратаў ды вылоўліваць гадападобных, а нязгодных адзначацца ў справе абавязалі пад пагрозаю пакараньня ў трохдзённы тэрмін памяняць разуменьне патрыятычнага абавязку грамадзяніна Азёрнай Цюханіі.

Пра ўсё гэта яна, Стужка, даведалася з размовы (разумець гаману цюхаў яна збольшага навучылася падчас усё тых жа вандровак у паселішча) дваіх рыбаловаў. І з таго часу і залягла ў схове і вымыкаецца з яго толькі ў выпадку крайняе патрэбы. Тады, калі аціхае, праглынутае туманом, апошняе рэха гукаў бубна, а натомленыя рупнаю працаю

мабілізаны з поўнымі торбамі здабычы сьпяшаюцца прэч ад гэтага тхланістага, шчодрага на нездароўе касьцей ды іншых частак далікатнага цюшынага цела месца. Ці ў гэткі во час сутак, як зараз, апоўдні, калі яшчэ не перастаюць прабівацца на дно азярка паўз лістоту альхоўя прамяні сонца, але лапкі жвіру наўзбоч патарчакі пасярод тоні, дзе найбольш рачкоў ды малюскаў, ужо цямнее і можна дарэшты зьліцца з яго няясным, няпэўнага колеру фонам. Або — тады яшчэ бясьпечней — апоўначы. Ня надта шыкоўна, бо небясьпека небясьпекаю, а есьці заўжды хочацца.

Напамін пра харч канчаткова зьмінорыў і без таго мінорны Стужчын настрой: жамяры з кожным днём меней і меней наўкола, бо восень, лічы, на дварэ, і ў лепшыя часы, калі і вада, памятаецца, была куды чысьцейшая, ня тое што цяпер, — ня самая ўежная пара года. Аднае радасьці застаецца, што вусені ручайнікаў ды калянныя вадамеркі ў зарасьніку аеру ўсьцяж берагу. А тут яшчэ пільнуйся, каб самой ня стаць ахвяраю злыдуха шчупака. Толькі злаўчышыся што-нішто ўхапіць, каб паласавацца, як ён ужо тут як тут. Вунь учора ледзь пасьпела схавацца ў нератку, гэтак нечакана вымкнуўся з-за плескача.

Велізарны жаўтабрухі, заўжды гатовы да нападу шчупак у суправаджэньні адданейшага свайго клеўрэта акуня праплыў над нератком, стаіўся цьмяным прывідам сярод аеру ў чаканьні спажывы. Стужка асьцярожна шыганула пад друшляк, зашылася ў глей. Заінтрыгаваны каламутаю шчупак падплыў да нератка, але соваць пысу ўсярэдзіну не наважыўся. Пакружляў колькі часу з абыякавым выглядам наўкола і зьнік.

Гаспадарок! Усё, што можна, прыбраў пад сябе ў гэтай бруднай яміне. Адно і клопату — праглынуць што-кольвек, набіць вантробы. Але лёгка быць героем, калі ўсе наўкола цябе баяцца. А паглядзець бы на ягонае геройства дзе-небудзь у акіяне, дзе ні каменьчыка табе, каб схавацца, ні аерыны на сотні вёрст — толькі вада, вада ды чароды гэтых во, як сам, хцівых ненажэраў.

Аклян... Хоць вось ужо амаль восем год прамінула, як яна паднялася ценькаю ларваю² з яго дна, дзе бацькі пусьцілі на сьвет, а дасюль памятае і водар таго дна, і салёны прысмак вады, і шмат што яшчэ, што не-не ды і ўсплыве ў памяці, напоўніць чухлівае рыбіна сэрца скрухаю і надзеяй.

Як неспадзеўна завітала яна, надзея, надоечы зьніадкуль, як перавярнула ўвобміг звыклую хаду жыцьця. Вугрык той, Стужык, пэўна, і не здагадваецца, якую буру эмоцый унёс у яе ціхаплыннае існаваньне сваім нечаканым зьяўленьнем. Церануўся аб бок, перавярнуўся ды і зьнік, як растаяў, як і не было яго. Зьнік, і што, як болей не пажадае прыплысьці? Гэтулькі вугрых-красуняў наўкола, завабіць каторая — і бывай, прывіднае шчасьце! Тады адзіны застанецца ёй, Стужцы, спадзеў — на выпадковую сустрэчу пры скаце ў мора на шляху да нерасьцілішча. Калі, вядома, не ахмурыць да таго часу маладзёнчыка спрытнейшая.

Стары лінь высунуўся з глею, пазяхнуў і зноў схаваўся ў нары. Небарака! Нават цюхі-тубыльцы, далёка не выбрэды і не гурманы, пужаюцца ягонай хваробы. Падсекшы на вуду, як хутчэй імкнуцца пазбавіцца, напалоханыя страхавітымі наростамі паразітаў на тлустым целе. Якой толькі трасцы не прыдумала прырода на бедную рыбіну!

Ды няма ўсё ж такі пошасьці найнярыбшай за рыбажэрства. Асабліва

² Ларва – малёнак вугра даўжынёй каля 5 мм адразу па вылучленьні з ікрынкі.

ў акіяне, дзе, куды ні кінь вокам, — скрозь канібалы, сёй-той і дзіцем уласным не пагрэбуе падсілкавацца. Ня кажучы ўжо пра баракудаў ды розных іншых страшыдлаў кшталту ацулаў. Апошніх з каптуром наглядзелася яна, пльвучы восем год таму, падхопленая цёплым марскім цячэннем, у ціхае гэтае, парослае лілеямі ды аерам азярко. І хоць была тады амаль немаўлём, як цяпер памятае жудасныя сцэны расправы зубатых забойцаў з бязьвіннымі кіцянятамі. А яшчэ — спакутаваныя вочы матак кіціх, што, нягледзячы на аграмадны свой памер, не далі рады памагчы дзіцяці пазьбегнуць страшнаго фіналу.

І ўсё-ткі гэтае пакоры ўціску слабейшых, як тут, у возеры, у акіяне не было. Можна, таму, што абшары там непараўнальна большыя? Слабыя заўжды зьбіваліся ў хаўрусы, і гэта памагала ім выжыць. Ня ўсім, вядома, ды хоць колькі асобін ратавалася. Іншая рэч, што, як толькі небяспека мінала, учорашнія хаўрусьнікі спакваля рабіліся ахвярамі зламысьніцтва адно аднаго. Несупынныя, бясконцыя, як марскія нетры, сваркі-звады за лепшае месца ў тых нетрах, у якіх заўжды перамагаў больш спрытны і нахабны, нямала псавалі крыві найбольш далікатным. А нярэдка служылі кепскую службу і ўсяму статку. Ды ўсё адно дух братэрства там адчуваўся выяўней.

Тут жа, у возеры, дзе драпежнікаў нашмат меней, як гэта ні дзіўна, усё, нават сьмерць куды больш дакладна рэгламентаваная, як у моры ці ў акіяне. Найчасьцей небяспека, вядома, зыходзіць ад цюхаў, што не-не ды і аб'являць вайну чарговаму водна-падводнаму ворагу. Толькі на яе, Стужкі, памяці колькі іх, такіх войнаў, было ўсчата: то супраць выдраў, то супраць баброў, то супраць андатраў... І што найбольш уражвае падчас іх, дык гэта зацягасць, з якою, насуперак здароваму сэнсу, нішчыцца тымі ж цюхамі ўсё жывое. Быццам яны апошняю хвілю жывуць пры гэтых рэках і азёрах, і суворыя законы выжываньня ніколі не запатрабуюць ад іх у прышласці расплаты за неашчаднае, бяздумнае ўчорашняе.

Але, што праўда, і законы выжываньня сярод сваіх ня меней жорсткія. Азёрная прастора такая абмежаваная, што, як ні мкніся пазьбегнуць пасткі, рана ці позна галодная шчупакова ці акунёва пашча дагоніць. Хто-хто, а гэтыя двое гарбузавацца ўмеюць. Так дасканала ўсё разьлічаць, так выразна акрэсьляць-падзеліць міжсобку — часьцей за ўсё праз пагрозу малёнкам — абсягі паляваньня, што астатнім рыбкам нічога не застаецца, як дагаджаць абодвум.

Асабліва кепска ўзімку, калі возера зацягваецца лёдам. Усё тады ўвобміг вузее, цясьнее, і ні да берага табе хіснуцца, уцякаючы ад драпежніка, ні па-над вадою скачыць. Добра тым, хто з першымі прымаразкамі залягаюць па вірах. І куды горай таму, хто, як яна, Стужка, да такога ладу жыцьця не прызвычаеныя. Адзіны паратунак такім застаецца — ня страчваць ні на хвілю пільнасьці. Ды — рыбаловы, што цягаюць тых самых шчупакоў ды акунёў сотнямі, бо нікога іншага ні адзін, ні другі, на бяду сабе, да прынады не падпусьцяць. А яшчэ — пара веснавое паводкі, калі возера выходзіць з берагоў і можна вольна гойсаць па залітых талінай поплавах, а то і, як пашанцуе, пераплысьці раўчуком у суседняе, менш заселенае хціўцамі азярко. Праўда, у такім выпадку заўсёды ёсьць рызыка захраснуць на водмелі і назаўжды скласьці на ёй косьці. Але гэта, пэўна, ня горш, чым скончыць сваё існаваньне ў нечых смуродных, прапахлых тхлінаю вантрабах.

Кіці ўскуліла на пас транспарцёра балею з рыбай, уздыхнула з палёгкаю: апошняя, можна неўзабаве зьбірацца дахаты. Агрэгат рыпнуў паржавелымі дэталямі, скрануўся з месца, павольна пасунуўся да вакенца прыёмніка. Стрэлка гадзінніка на сьцяне крэкнула яму наўздагон, тарганулася, быццам няпэўная, ці варта рухацца далей, замёрла на лічбе “пяць”. Кіці пацягнулася заплылым ад доўгага стаяння пры балеях целам, узялася прыбіраць сталы. Настрой быў амаль сьвяточны, адзінае, што крыху яго мінорыла, — асьцярога, што, крый Бог, падпсуюць, чаго добрага, маліну рыбаловы. Прыцягнуць пры канцы зьмены пуд, а то і два драбязы, і хоцькі-няхоцькі даводзь яе да ладу. Як чатыры дні таму, напярэдадні ўсяго гэтага вар’яцтва з паляваньнем на вуероў. Толькі пасьпела тады збольшага пасартаваць прынесенае ўраньні, як Валер з хаўрусьнікамі прывалаклі яшчэ. Добра, Панурчык не адмовіўся памагчы, а то б і да поўначы, пэўна, прамітрэнжылася пры збрыдзелых балеях.

Панурчык — ня тое што балбатун Валер, іншага гатунку чалавек. Зацяты, маўклівы, дарэмна слова ня вымавіць. Але ўжо затое і як зацісьне дзе ў куце — хочаш ня хочаш заякочаш. У той вечар і не заўважыла, як забавіў у канюшыну збоч гарохавага поля. Кось-кось ды ў аглоблі, апамятацца не пасьпела, гэтак спраўна перакуліў яе на дол. Па ўсім рукою мац яна па нізе жывата, а там нібыта смаркачы. Абачлівы дзяцюк, дарма што з выгляду разявака.

Прыгода тая надоўга ім абодвум, і ёй, і Панурчыку запомніцца — з-за гусей. Наляцелі немаведама скуль на поле і давай баляваць. Розгалас пад неба сягаў ад іхняга гергетанья, а вартаўнікі ня ўчулі, гэтак зьвечара начыміргесіліся. Прачнулiся ўраньні — і ва ўправу. Маўляў, вуеры паначы павыходзілі з возера і во што нарабілі. Яна, як пачула тое ўсё, ледзь не памерла ад сьмеху. Хацела ўсё распавесць дазнаўцам, як было, ды ўчасна стрымалася: пачнуць высьвятляць, што ды як, з кім была і навошта, — з галавою сябе патопіш. Змаўчала, а цяпер во, аказалася, і дарэчы было маўчаньне. Хай толькі ляпне каму недаростак вартаўнікоў пра забаву яе з Валерам у лазьні — яна і падторкне бацьку тым, сп’яну ім прытрызьненым. Канешне, вуероў шкада. Ды ўсіх не нашкадуешся, свая кашуля бліжэй да цела.

Яна вярнулася да стала, прыслухалася. Знадворку не даносілася ні гуку, апроч аддаленага бомканья бубна, — гэта яшчэ больш яе ўсьцешыла. Толькі ж бы прыйшоў да возера, як дамаўляліся, Панурчык. Абы прыйшоў, а ўжо распажадзіць яго яна дасьць рады.

Нешта шаснула ў калідоры і аціхла, быццам хто віжаваў пры дзьвярах. Кіці хіснулася да дзьвярэй, трымаючы напачатковое дошку для разьбіранья рыбы, расчыніла іх.

У калідоры нікога не было, толькі ў вузкім праёме між дзьвюма парожнімі балеямі сьвяцілася пара кашэчых вачэй. “Ты, Драмадэр?” — гукнула яна і схавіла ката за шкірку. Шпурнула ў камору і тут жа хуценька зачыніла зноў за сабою дзьверыну. Кот незадаволена мяўкнуў, скочыў, відаць, на паліцу з начыннем, бо тае ж хвіліны дзвэнкнулі, пасыпаліся на дол бляшанкі для кансерваў.

Кіці ў задуменьні прыхінулася плячыма да вушака. Жыцьцё! Так во і праміне наўзбоч — сярод скрынак, ды бляшанак, ды адвечнага рыбінага смуроду. Рукі згрубеюць, твар абсіверае, зробіцца чырвоным, як у большасьці тутэйшых жанок, цела раздасца ўшыркі — жах! Пару яшчэ гадоў

— і каму будзеш патрэбная, застанешся да скону адна, бы гарох пры дарозе — нічый, хто захацеў, той і вылушчыў-паласаваўся. І што карысьці будзе перад кім фанабэрыцца тымі васьмю пашанотнымі каленамі продкаў з матчынай вышыванкі, калі сваё адно не дасі рады давесьці да ладу, як патрабуе таго прырода.

Балея пры канцы транспарцёра ўсё яшчэ гайдалася на пасе пры вакенцы прыёмніка, дзе павінна была пераняць яе, ды чамусьці не сьпяшалася пераймаць разьвядзёнка Ядзя, і яе распачлівы піск раз-пораз агалошваў праніцаную дарэштны рыбіным пахам прастору памяшканьня. Кіці выключыла агрэгат, падалася да вакенца.

На тым баку прыёмніка было нязвыкла ціха, але з бытоўкі пры канцы калідора даносіліся гукі — мабыць, там працаваў тэлевізар. Кіці зазірнула ў пакой: ён быў пусты. Голас дыктаркі, якую ажно, здаецца, расьпірала ад жаданьня як мага далей пабыць на экране ў ролі штатнага абвінаваўцы вугрынага племя, рэхам разносіўся па пакоі, то ўзрываў пад столь, то тонкім пафасным дыскантам губляўся ў праходзе паміж закратаваным вакном і шыхтам запоўненых рыбаю балеяў.

— Ядзя! — гукнула Кіці рэзкім голасам і азірнулася.

Жаночая галава з перахопленымі ўдолушкі гумкай бігудзямі высунулася з-за занавескі, што аддзяляла гасьцявую частку бытоўкі ад разьдзявальні, дзе стаяла канапа, і зноў схавалася, зьбянтэжаная яе нечаканым прыходам.

— Ты, Каська? Так ціха ўвайшла, я не пачула нават...

— Дзьверы трэба зашчапляць ды тэлек выключачь, — сказала яна і казытнула пазногцем голую мужчынскую пяту, што неўпрыкмет вытыркнулася, як толькі яны загаманілі з Ядзяю, з-пад занавескі.

— Чула я, сьвята новае, Дзень Бубна, ваявода абвясціў, праўда гэта? — памкнулася перавесьці размову на іншае жанчына. — Цікава ж, ці будуць хто з нашых на яго запрошаныя?

— Будуць, а як жа: усе блядзі, апроч Ядзі, — ледзь стрымліваючы злосьць, найперш — на Валера, што гэтак утульна ўладкаваўся на канапе побач з прыёмшчыцай і нават не парупіўся пры гэтым прыхаваць падалей ад староньяга вока густа аблепленыя глеем ногі, адрэзала Кіці і падалася да выхаду.

Ядзя штосьці жэкнула ёй у адказ на абразу, але што — яна ўжо ня чула. Борзда, як ашпараная, выбегла на двор, адтуль краем поплаву, што ўпіраўся акурат у лазьняк пры самым беразе, — падалася да возера. І чым імклівей набліжалася да вады, тым больш прытупляўся, глушэў сярод хваляў узбуджэньня чарвячок крыўды на здрадніка Валера і ўрэшце зусім зьмізарнеў, счэзнуў пад ціскам прысмаку чарговае любоўнае прыгоды.

Вада гайданулася ад берагу, імкліваю хваляю прабегла па паверхні. Чарада плотак-сяголетак вымкнулася з-за каменю, рынулася да берагу, дзе заўжды з таго часу, як упобачкі з возерам пабудавалі гаргару з трубаю — цюхі называлі яе цэхам, — можна было знайсці сёе-тое на спажыву.

Стужка выслізнула са схрону, зьвіваючыся ўсё яшчэ неслухмяным спрасоньня целам, падалася сьледам за чарадою.

Распалавіненая паверхняю вады на ўзроўні пояса цюха, тая самая, што надочы была з цюхам-марудам у лазьні, стаяла ў заточцы, прыкрыўшы

адною рукою саромнае месца і пазіраючы раз-пораз на ўласны адбітак у вадзе, пальцамі другой распровтвала даўгія, разбэрсаныя па плячах і грудзях валасы. Час ад часу яна мяняла рукі, і тады лона агалялася, і маладзіца похапліва прысядала, хавала яго між ружовых і чыстых, як скура маладой рыбіны, складак жывата, і валасы яе, падхопленыя хваляю, тонкім багавіньнем рассыпаліся наўкола стану. Плоткі кружыліся ля яе ног, тут жа таўклася, весела корпалася ў разварушаным глеі чародка растлусьцелых за лета курмялёў.

Ад берагу пачуўся ўсплёск. Пара стаўбунаватых, жылістых, бы карэньне прыбярэжнае вербалозіны лытак ступіла ў ваду, пачала павольна набліжацца да цюхі.

Цела цюхі страпянулася, рукі нервова таргануліся да трохкутніка між ног. Пануры, бы прыбіты неймаверным одумам малады цюх падышоў зусім блізка да яе, рэзкім — каб каліва табе пяшчоты! — рухам разьняў ногі, паклаў далонь на лона. Яна адступіла крок назад, па целе яе прабегла хваля дрыжыкаў. Цюх-панурчык абшчаперыў яе абедзьвюма рукамі за ктубы, штомоцы прыхінуў да сябе. Цюха застагнала, бездапаможнаю капою павісла на дужых яго, са шнарамі ніжэй локцяў руках. Кончыкі яе валасоў, якія яна гэтак старанна перад гэтым прыгладжвала, зноў зьбіліся ў бязладную гурму, затрапяталіся на паверхні вады. Плоткі з разяўленымі ртамі замітусіліся наўкола пары, то падплывалі зусім блізка, то порстка рассыпаліся ўбакі.

Стужка адплыла воддаль, стаілася ў ціне паблізу нератка. Гульня пары навіною для яе, у адрозьненне ад плотак, не была. Гэткую яна аднойчы бачыла падчас усё той жа вандроўкі ў акіяне. Праўда, цюх і цюха там былі чорныя, але рабілі яны ўсё тое ж, што робяць гэтыя двое, толькі ўчапіўшыся ў борт лодкі, і згібы іх целаў, падсьвечаныя промнямі гарачага паўднёвага сонца, на тле празрыстае вады выдавалі больш кантурнымі і выразнымі, а любошчы — больш палкімі, жарстлівымі.

Тым часам целы цюхаў выгіналіся, біліся ўсё хутчэй, і ўсьпененая іх пажадлівымі рухамі вада хвалямі разыходзілася ва ўсіх накірунках па паверхні возера. Раптам торс цюха-панурчыка моцна таргануўся, бы яго выцялі чымсьці, падаўся наперад, замёр у здранцьвенні. Рэшта жаўтлява-празрыстага сям'я сыцякла з ягонай вызваленай з цюшынага лона плоці, падхопленая вадою, закружылася вакол ног да радасьці плотак, што тут жа навыверадкі кінуліся да яго, расшкumatалі на кавалкі.

Сцэна гэтая зноў, як і ўчора ў лазьні, калі яна падглядала за цюхаю і цюхам-марудам, выклікала ў Стужкі дзіўнае пачуцьцё трывогі — быццам хтосьці паклікаў яе. Покліч гэтым разам быў такі магутны і ўладны і суправаджаўся такім моцным адчуваньнем цяжару ў жываце, што яна ледзь дала рады ня страціць пільнасьці. На шчасьце, бо шчупак ужо цікаваў з-за аерыны, яшчэ хвіліна, і ён, пэўна, рынуўся б у атаку.

Цюха абыякава глядзела ўсьлед постаці каханка, што, няспешна акупаючы па чарзе ў ваду ногі, брыў да берагу. Раптам яна выпрасталася, з выразам нянавісьці на твары тыцнула пальцам у Стужчын бок.

— Лента! Лента! — закрывала і кінулася сьледам за цюхам-панурчыкам.

Засьпеты зьянацку яе воклічам цюх-панурчык азірнуўся, незадаволенна керхнуў. Затым вярнуўся на ранейшае месца, абвёў паглядам вір і наваколле. Ня ўбачыўшы нічога, апроч звычайнае чарады плотак ды курмялёў, махнуў незадаволенна рукою, пасунуўся зноў да берагу. Праз колькі

хвілінаў абое — цюха са сьпевам на вуснах, ён зладзеевата, быццам штосьці ўкраў, азіраючыся, — зьніклі ў прыбярэжным хмызьняку.

Нехта маланкаю вымкнуўся з глыбіні возера, наблізіўся да яе. Стужка азірнулася, і ўся істота яе затрапятала ад радаснага ўзбуджэння. Проста на яе плыў, няведама скульп узяўшыся, Стужык і прыязна зьвіваўся хвастом у неглыбокай, ускаламучанай нагамі цюхаў вадзе.

Сэрца яе так моцна забілася, што яна ледзь дала рады скрануцца з месца. Махнула хвастом, удаючы абыякавасьць, адплылася да лапіка ціны па другі бок віру. Стужык дагнаў яе, не зважаючы на незадаволенасьць пласкірак, што кружыліся наўкола ў чаканьні, калі лёс прынясе яшчэ што-небудзь на спажыву, замёр упобачкі з ёю.

Яна варухнулася, але падплыць зусім блізка не палічыла патрэбным: хай папакутуе. Самцу завабіць самку ў цянёты каханьня — раз плюнуць, дык ці варта гэтак во адразу, стрымгалоў кідацца ў абдоймы. Што лёгка даецца — гэтак жа лёгка і сплывае. То хай ня думае маладзёнчык, быццам яна пустальга, якую можна мімаходзь спакусіць і кінуць у самоце. Ды і які ні абыходлівы ён, а пэўна ж дзяцей яе ў пашчы, як той цяляпін сужэнак, песьціць ды аберагаць ад драпежнікаў ня будзе.

Вада ўгары зморшчылася, пакрылася пластам пухіроў: пайшоў дождж. І адразу на дне зрабілася цёмна і няўтульна.

Стужка адштурхнулася хвастом ад глею, паплыла да бліжэйшага каменя. Хацела ўладкавацца на жвірку між ім і аерам, але тут высунуўся з-пад каменя ўзлаваны прысутнасьцю староньніх мянтуз, незадаволеная забіў хвастом па жвіры.

Трэба было шукаць нейкае іншае месца, і яна рушыла зноў у накірунку быстраку. Плыла асьцярожна, але хутка, чамусьці пэўная, што Стужык ужо не адстане. І сапраўды, ледзь пасьпела яна дапасьці да яміны паміж быстраком і берагам, як і ён зьявіўся побач, закружляў над ёю. Яна спынілася, падалася да яго ўсім сваім набрынялым пяшчотаю і млявасьцю целам.

Патрывожаная іх зьяўленьнем карасіха з пірсінгам з зазуба ў сківіцы — днямі падчапіў хтосьці нябогу на вуду, ды ня даў рады выцягнуць, так і застаўся зазуб з рэштаю лёсы ў пысе — высунулася з глею, паварушыла бездапаможна ротам раз-другі і схавалася зноў у нары.

Стужык тым часам падплыў зусім блізка. Целы іх датыкнуліся адно да аднаго, завіліся ў шнур, забіліся ў салодкай зьнямозе. Так доўжылася хвілінаў дзесяць, да першых гукаў бубна. Стужык спуджана страпянуўся, бы ад удару, высьлізнуў з абдоймаў, не падаўшы нават знаку, што разьвітваецца, раптоўна, як і зьявіўся, зьнік у воднай тоўшчы.

Маці стаяла ля пліты, пражыла на блясе боб ды, кідаючы раз-пораз заклапочаны позірк на вышыванку з радаводным дрэвам, што ўжо ладна зелянелася пад пяльцамі лістотаю на шаравата-белым ільняным радне, слухала па радзьё чарговую перадачу пра шкоду ад чужынскіх павеваў, што нібыта зыходзяць жыхарам Азэрнае Цюханіі ад злыдухаў вугроў, ды пра тое, як мусіць паспаліты люд згамузавацца дзеля адпору ім у шчыльны гурт вакол ваяводы.

— Вось ты граматная ў мяне дзеўка, адукаваная, — сказала з выклікам у голасе. — Дык скажы, што гэта значыць: вугры — злыдухі? Як гэта? Вось скажы!

— Клопату табе, — радая, што абышлося бяз лішніх распытаў, дзе

гэтулькі часу прабавілася, адказала Кіці і падчапіла нагою балежку, у якой плавалі на самым дне колькі акунькоў. — Во акуняты гэтыя... Пакуль малыя — сімпотныя гэткія рыбкі. А ўбярэцца ў сілу, пачнуць іншых жэрці — і паробяцца ўвадначас злыдухамі.

— Ой, штось ня тое, дачка, — хітнула недаверліва галавою старая. — Штось ня тое... Ужо ж не пра вугроў такое казаць... Ну, няхай сабе бабры, — вядомыя драпежнікі, рыбу нішчаць, няхай андатры, але каб вугры? Ня тое... Так і да гусей, глядзіш, дойдзе...

— Тое, ня тое — якая табе розьніца? Слухай, што кажуць па радыё, ды рабі, як вучаць.

Маці чарговы раз перавярнула на блясе лыжкаю боб, адышлася ў кут пад абразамі. Глянула на выяву Маці Божае пры крыжы з распнутым Богам-Сынам і скамянела ад убачанага.

— Авохці, і тут... гэтае, — зьялкана сказала нутраным, быццам на сябе самое скіраваным голасам і хуценька зьняла абраз з цвічка. — Есьці будзеш?

— Боб ды боб, а не каб рыбіну падсмажыць... Вугра таго ж...

— Скажаш — вугра! Гадаўе гэтае есьці? Надумалася! Хай яго чэрці жаруць! У нас, здаецца, іншых страваў зараз пара, ці ты ня цяміш?

— Во якая ты патрыётка, аказваецца! То чаму ж тады за вугроў гэтак бярэцца? І боб імпартовы гатуеш насуперак загаду спажываць сваё, той жа гарох, да прыкладу...

— Які табе імпартовы? Свой, з леташняга ўраджаю застаўся, не марнаваць жа.

— Ну і гірса ў цябе, мама, у галаве! Каша ды і годзе!

Маці са злосьцю кінула лыжку на стол.

— А ў цябе ня каша? Мне раіш рабіць, што загадваюць, а сама? Сьмелая — у хаце! Добра, ня чуе ніхто... Забылася, чья ты дачка, чыйго бацьку пад бой бубнаў у пастарунак вялі? Як толькі самы лянівы ня плюнуў у твар пасьля таго, як здрайцам аб'явілі?

— Адна рэч — слухаць ды рабіць, як кажуць, і іншая зусім — слухаць ды рабіць нібыта па-іхняму, а насамрэч — па-свойму.

— Во наказала, во накруціла! Дзяды-прадзеды ў магілках ад гэткага казаньня папераварочваюцца. Дзе была гэтак доўга? Дзевятая гадзіна...

— Мылася ў возеры. А што?

— Нічога... Штодзень мыцьцё, то ў лазьні, то ў возеры. Глядзі, дамы-ешся.

— А няўжо ж бруднаю хадзіць! — Кіці глянула ў вакно і міжволі ўсьміхнулася, убачыўшы ў гурце рыбаловаў, што сунуліся паўз хаты да возера ставіць на ноч венцеры, каржакаватую, крыху асіметрычную ад пастаяннага цяганьня балеяў — адно плячо вышэй, другое ніжэй — постаць Валера. Мужчыны няспешна прайшлі паўз падворак, зьніклі пры павароце да поплаву. — Ці не сама казала: марку продкаў трэба трымаць. Маўляў, ня жартачкі, восем каленаў ледзь не сусьветнаведомых бубначоў...

— І казала, і зноў скажу... Вось скончу вышываць дрэва, сама тады пабачыш, што да чаго, калі цяпер не даходзіць.

Кіці паклала дзеля прыліку сабе ў талерку колькі бобін, пайшла ў пакой. Прыхінулася плячыма да рабрыны канапы, прыкрыла павекі, аддалася ўспамінам пра дзьве свае запар — з Валерам і Панурчыкам — прыгоды.

Каторы з іх лепшы, катораму аддаць перавагу? Уявіла абодвух па чарзе ў ролі мужоў, і рот міжволі скрывіўся ад уяўленьня гэткае перспектывы. Ат, што меркаваць: абое рабое, цюхі, цяпкунны зьёдадэфіцычаныя. Казаў той, піхні — павалюся... Гэткія добра калі сябе збольшага забяспечаць, ня тое што сям'ю. Вунь надоечы сяброўка-швачка з замежжа ліст прыслала — о, гэта цымус! Пазнаёмілася праз інтэрнэт з мужыком і цяпер бяды ня ведае. Кватэра ў горадзе, дамок у гарах, у курортным месцы. Кліча да сябе, дык, можа, і праўда, і ёй сьледам падацца? Во якраз цэх замежнікі збіраюцца неўзабаве будаваць пры возеры, дык узяць і ачмурыць каторага, як заявляцца?

Есьці не хацелася, ды і боб быў калянаваты. Яна адставіла талерку, дастала з шафы новую кофту, ускінула на плечы. Падышла да люстэрка, каб зірнуць на сябе, як у пакой усунулася маці.

— Прыхарошваешся ўсё, выстройваешся? Абнову, бач, апанула... Ну-ну...

— Што “ну-ну”? У зрэбнае мне прыбірацца, ці што?

Маці моўчкі пахітала галавою, быццам хацела яшчэ штосьці дадаць, ды перадумала, пайшла прэч.

Кіці наблізіла твар да люстэрка, упетрылася паглядам ва ўласны адбітак. “Нішто пакуль, — падумала сама сабе і стала ў профіль. — Але што будзе праз пару гадоў?”

Маці з абразом пры грудзіне прамільгнула прыгорбленаю паставаю за вакном, схавалася ў пуні.

Кіці выйшла з хаты, ціхутка, пакуль маці штосьці варажыла ў пуні з абразом (ці не хавала падалей ад староньяга вока), пасунулася краем гароду да атуленага змкама дальняга згібу возера, туды, дзе заўжды чамусьці найярчэйшымі выдаюць у цемры на паверхні вады адбіткі зорак Вялікага Каўша.

Пелька-гірлянда з сямі сьветлякоў хіснулася ёй насустрач з-за кустоў ды зьнікла, спуджаная парывам ветру, у азёрным прадоньні. Але праз хвіліну, ледзь вецер суцішыўся, зноў усплыла, засьлізгала пукамі прамянёў па вадзе. Статак гусей прывітаў яе вяртаньне радасным гергетаньнем, і адзінокі бубен азваўся яму здалёку апошнім перадночным бомканьнем.

Ноч Стужка правяла ў трывожным одуме пра зьмены, што, адчувала, чакаюць яе неўзабаве. Што то будуць за зьмены, яна ня ведала, і няведаньне тое дарэшты выбівала яе з каляіны звыклага існаваньня. І толькі на досьвітку, змучаная бессаньню, яна ненадоўга прыснула пад друшляком.

Сасьніўся ёй акіян — без канца і краю, смарагдава-зялёны ад водарасьцяў. Стужык плаваў побач, завабліваў да месца, што аблюбаваў для нераставанья.

Што такое нераставаньне, яна ведала змалку, назіраючы ў іншых рыбаў. А вось як ён адбываецца ў вугроў, — зусім не ўяўляла. Як на тое, іншых вугрыных пар наўкола не было — спрэс адны скаты, крабы ды нейкія цьмяна-зялёныя страхавітыя істоты з доўгімі, бы антэны, вусамі. Ці, наадварот, амаль празрыстыя, зграбныя і лёгкія, як лісьцініна на паверхні возера. І адных, і другіх яны са Стужыкам абачліва ўнікалі: ці мала якая можа здарыцца неспадзянка і бяскрыўдны камень няўзнак перавернецца ў бязжа-

ласнага драпежніка. Але як ні асьцерагаліся — не заўважылі небясьпекі. Страхарыбіна з нашчэраным плаўніком, вельмі падобная да акуня, толькі нашмат мажнейшая і тлусьцейшая, вымкнулася аднекуль збоку, хіснулася да іх.

Яны кінуліся куды каторы ў дружным памкненьні зьбіць нападоўцу з панталыку, на шчасьце, — удала. І тае ж хвіліны пагублялі адно аднаго з поля зроку.

Яна абшукала дно наўкола, але Стужыка нідзе не было. Адчай ахапіў яе.

Хтосьці заварушыўся ля каменю на дне. Яна падумала, што гэта, магчыма, мурэна, і на ўсялякі выпадак адплылася далей.

Гэта быў ужо ня сон. Карасіха церлася пысаю аб камень-слюдзянчык у надзеі пазбавіцца зазуба. Трое яе сыноў і пяцёра дачок — усё, што дзякуючы апетыту шчупака ды акуня з яршом засталася з вясны ад немалого вывадку, — круціліся побач, утрапёна падхоплівалі ртамі з разварушанага маткаю глею дробную спажыву.

Цень мільгнуў угары, доўгае зьвілістае цела стралою прамчалася збоч каменя, апусьцілася побач з нератком.

Стужык!

Яна высьлізнула з-пад друшляка, радая, што Стужык вярнуўся, і адначасна сярэдзітая, што ўпотаі, бы злодзей, зьнік заўчора, у пакрыўджанай позе завісла над карасінаю гамэрняй. І толькі калі ён падплыў бліжэй і датыкнуўся, прабачаючыся, бокам да яе сьпіны, крыху адпусьцілася, дазволіла абвіць сябе хвостом.

Лодка-маторка з надпісам “Краёвы Штаб Рыбалова” на баку праплыла воддаль, стаяла ўдалечыні. Узьнятая шалёнаю хуткасьцю вада падхапіла іх размораныя пяшчотаю целы, загайдала, панесла да берага, кінула на гурбу сапрэлага леташняга трысьнягу.

Дзьве цюхі са спалоханымі тварамі і харугвамі пад пахамі падышлі да возера, хуценька зачэрпнулі вёдрамі вады, сталі над імі.

Стужык наспружыніўся, зазьбіраўся ўцякаць, але яна не пусьціла.

“Дурненькі, чаго ты? Яны самі баяцца”.

“Баяцца? Каго?”

“Сказаў бы хто мне. Адвеку, колькі іх бачу, — такія яны, бытта нехта іх даганяе. Відаць, драпежнік нейкі не дае спакою, падсьцерагае”.

Цюхі пачаплялі вёдры на каромыслы, пайшлі краем берага да сьцежкі. Расклалі на траве харугвы, узяліся апантана мянташыць па іх пранікамі. Колькі ссохлых лісьцінак азваліся на грукат, адарваліся ад альшыны, бясшумна, толькі ледзь-ледзь задрыжэла пад імі вада, упалі ў возера.

Стужка павярнулася жыватом да Стужыка, куснула гульліва за бок, павабіла на сярэдзіну віру. Адтуль, быццам незнарок, быццам выконвала чыйсьці загад, — далей да водападзелу, дзе возера канчалася і пачыналася рэчка.

Вада ў рэчцы была куды зімнейшая, як у азярку, і яны на колькі хвілінаў прыпыніліся, прывыкаючы да яе. Шчупак, які суправаджаў іх ажно да самага вусьця ў спадзеве ўхапіць каторага, расчаравана шчоўкнуў зубамі, паплыў прэч. Абураны неспадзяванаю гасьцінаю рак-адзінотнік убачыў, што яны спыняцца не зьбіраюцца, зьмяніў злосьць на літасьць, прызна махнуў ім на разьвітаньне тоўстаю, бы карэнь аерыны, клюшнёй. Ды зарана.

Усё вусьце ад берага да берага перагароджваў невад. Пелькі яго былі

такія вузкія, што аніякай надзеі на тое, каб прасьлізнуць паўз іх, не было і блізка. Стужык паспрабаваў зрабіць гэта, але тут жа захрас галавою ў адной з іх. Яна кінулася памагаць яму, але не пасьпела наблізіцца да неваду, як ён пачаў згортвацца і падымацца ўгору. Яна ў адчай закружылася наўкола Стужыка. Неўзабаве яны былі па розныя бакі неваду, хоць і бачылі адзін аднаго.

Стужык зрабіў чарговую спробу вызваліць голаў з пелькі, і гэта яму нарэшце ўдалося. Але цяпер ужо замінаў выкараскацца на волю сам невад, што з кожнаю хвілінаю згортваўся столкамі ўсё шчытней і шчытней.

Яна падплыла зусім блізка да неваду, рассунула столкі тулавам. Матлянула хвостом, запрашаючы Стужыка хіснуцца ў праём, але ён тое зрабіць не наважыўся. Ніякаватым позіркам, быццам саромеўся ўласнае нерашучасьці, глянуў на яе, яшчэ глыбей апусьціўся долу ўпоперак сеткі.

Апошняе, што яна бачыла, было бліскачае Стужыкава цела па-над вадой і вясёлы твар цюха-маруды, які з задаволеным воклічам выхапіў яго з неваду і шпурнуў у перакінутую праз плячо шырачэзную торбу. Апошняе, што чула, — бомканьне бубна, што працяло паветра ды і растала, усьцешанае здабычаю, сярод асірацелых, спустошаных венцерамі, сеткамі, нератамі, мярэжамі ды браднікамі-таптухамі віроў і віркоў.

Кіці апаласнула рукі, акінула паглядам запоўненыя дарэшты заўчора-рашнім ды ўчорашнім уловамі балей. Акінула і ажно міжволі сумелася: рыбы ў цэху так шмат, а тары не хапае. Патэлефанавала з раніцы дырэктару гуты, каб прыслаў хаця б якіх слоікаў. Абяцаў памагчы, але ўжо і паўдня мінула, і надвячорак на носе, а абяцанага як няма дык і няма. Двойчы спрабавала нагадаць пра дамову праз сакратарку, але як знарок ніхто на тым канцы провада не здымае слухаўку. І што, як не прывязуць наогул тых слоікаў, што рабіць тады з усім гэтым дабром?

Маладая верхаводка вымкнулася на паверхню адной з балей, быццам жадаючы зьвярнуць увагу на сябе ды на іншых, гэтых, як сама, закладнікаў людское сквапнасьці, адчайна хапіла ротам паветра і зноў утачылася вузкім целам у прагал паміж плаўнікамі ды галовамі язёў, краснапёрак і плотак.

Кіці ў задумьні схілілася над сталом. Цікава, што адчуваюць усе гэтыя паняволеныя істоты? Адчай? Нянавісьць? Як успрымаюць сваіх катаў? І навошта гэтулькі ўсяго вылоўліваць, як не даеш рады зьесьці? Вунь ужо і Цюханія Прыморская, паведамлілі з замежжа, студэнт Люцік, аматар паслухаць навіны з-за бугра, распавядаў, выказала ноту ваяводу Амяле з-за парушэньня канвенцыі аб здабычы рыбы. Лядоўняў мала, улоў так хутка псуецца, што даводзіцца вывозіць частку яго за паселішча ды скульпваць у яму для ўтылю. Спачатку звозілі ў лес вепрукам, але і тыя ўжо ад'еліся, не жадаюць датыкацца. Люд ад'еўся, быдла ад'елася, што далей? Ці не атрымаецца, як колісь атрымалася з андатравымі, а перад тым — з выдрынымі і бабрынымі шкурамі, калі замест футраў пачалі з іх вусьцілкі ў боты ды валёнкі, а то і вяхоткі для мыцьця прыбіральняў вырабляць. Добра, як на добрае, а як да вышэйшага начальства, да таго ж ваяводу дойдзе пра гэткае марнатраўства? Каго найперш абвінавацяць, чые паляцяць галовы? Спадзяваліся на замежнікаў: маўляў, наладзяць закуп, а яны штосьці ня надта сьпяшаюцца. І ня дзіва:

абсталюванне старое, што на гэтым талковага вытварыш, каб здзівіць іхняга сьпешчанага дабрабытам спажывца? Прыехалі, пакруціліся панове, паглядзелі на ўсё гэтае цюхаазэрненскае бязладдзе ды і падаліся зноў у свае ўтульныя палестыны — нібыта раіцца з начальствам. А ці насамрэч раіцца зьехалі, ці проста лататы далі — хто ж ведае.

З вуліцы данесьліся галасы. Кіці хіснулася да вакна, з заміраньнем сэрца — раптам што яшчэ валакуць рыбаловы — прынікла тварам да запацелага ад вільгаці шыбіны. Ішлі, сапраўды, рыбаловы, але ня з возера, а, наадварот, да возера. Гэта яе супакоіла. Паперадзе сунуўся з сур'ёзным выглядам Панурчык, за ім, цягнучы за клячнікі таптуху, шлэпалі стары Арцюх і Люцік, дваццацігадовы студэнт з нязвыкла белым для гэткае прыпарнае часіны году тварам.

Хоць адзін не маргінал, падумала Кіці і ўсьміхнулася кампаніі праз вакно. Слова маргінал яна вычитала нядаўна ў “Навінах краю” ў фельетоне, прысьвечаным праціўнікам масавага нішчэньня вузроў, і потым яшчэ раз — у адным часопісе, які атрымала ў якасьці бясплатнага даважку да моднае спадніцы ад заезджай тарбэшніцы-бэбахшыцы, спакусіўшыся каляровымі здымкамі аголенай натуры на вокладцы. І хоць дакладны сэнс слова так і застаўся ёй няведаным, што гэта нешта непрыемнае, нават брыдкае — усё ж такі яна збольшага зразумела.

Студэнт прыязна ўсьміхнуўся ёй, і Панурчык, які нават вока скасіць у бок вакна не палічыў патрэбным, хоць, без сумневу, і ведаў, што яна тут, апёк маладзёна спадылба зласьлівым паглядом.

Раўнуе, і добра, падумала Кіці і яшчэ больш агаліла і без таго напалову голая — у памяшканьні панавала задуха — грудзі. Люцік заўважыў, відаць, яе жэст, бо зноў пасьміхнуўся, гэтым разам употайкі ад Панурчыка. Тройца моўчкі прайшла паўз будынак, зьнікла за гародамі.

Кіці выйшла на двор, прымасьцілася, каб перавесці дух, на цэментовай пліце збоч ганка. Падумала пра тое, што будзе рабіць, калі ўсё ж такі не прывязуць, насуперак абяцанкам, слоікі, і страх ахапіў яе.

Страх! Каторы раз апошнім часам вось гэтак неўпрыцям, з-за нейкае драбязы прахопліваецца з вантробаў. Ды каб жа толькі прахопліваўся ды тут жа і адпускаў! Не ж, працінае глуды і ўсю істоту так моцна, што, здаецца, ніколі ўжо ад яго не пазбавіцца. Страх зрабіць ня так, як патрабуецца, страх камусьці не дагадзіць, не спадабацца, урэшце, — самы, бадай, галоўны, прынамсі, для яе галоўны — застацца да скону ў адзіноце, бы заціснутая з усіх бакоў вузкае прасторы става рыбіна. Накшталт той, якую колісь нябожчык-бацька злавіў падчас нерасту ў возеры ды і кінуў на ўсьцеху ім, дзятве, у сажалку. Як яна сумавала ў балотна-зялёнай вадзе, як кідалася ад берага да берага ў надзеі адшукаць высьце з палону! У якой маркотнай позе застывала, зьнясіленая марнымі пошукамі шляху да волі, сярод става і як адчайна падавала сігналы бедства ўсяму жывому самотным сваім плаўніком, падобным да згубленага сярод неабсяжных марскіх прастораў ветразя карабля.

Думкі ўсё плылі ды плылі, як раптам зноў Кіці ўбачыла Люціка. Хлопец ішоў, накульгваючы на левую нагу, і ягоная падкасаная да калена калашына таннах шэрых споднікаў дзіўна кантраставала з колерам усяго астатняга, а на твары застыла пакутлівая грымаса. Кіці

памкнулася да яго, каб запытацца, што здарылася, але ён ужо сам накіраваўся да яе.

— На жалязку ўзьбіўся, — прамовіў і адвёў чамусьці ўбок пагляд, як дзіця, якому конча патрэбная спагада.

Кіці падхапіла яго пад руку, павяла ў памяшканьне. Замітусілася па пакоі ў пошуку лекаў, але нічога не знайшла. Узгадала, як Ядзя тры дні таму парэзала аб акунёў плаўнік палец, падумала, што, мабыць, узяла дзеля лекаваньня аптэчку дахаты ды і забылася вярнуць на месца.

Люцік сеў на тапчанчык у куце, абалперся ілбом на пакладзеную тарчма на калена руку.

— Баліць? — спытала яна.

Студэнт моўчкі пасунуўся ўбок, даючы ёй месца побач, і ягонае перарывістае дыханьне апякло яе знаёмым адчуваньнем нястрымнае пажадлівасьці.

Ён абхапіў яе рукамі за стан, убіўся тварам у пеліну, бязладна зашмаргаў рукамі па нізе сьпіны.

— Што ты? — сказала яна і шчытней прыціснула ягоныя далоні сваімі да клубоў.

— Там, на возеры... заўчора... я бачыў, — выдыхнуў ён нарэшце, спрабуючы паваліць яе на тапчан. — Як вы з Валерам...

Кіці рэзка, ажно сьцялася ў горле дыханьне, адхіснулася ад яго, квэцнула рукою па цемю.

— Ах, вось што! — сказала насьмяшліва і перавярнула на стол балеюку з рыбаю. — Падумаў — гулёна я? Ну, дзякуй, хлапчына!

Яна думала, што Люцік падхопіцца і пойдзе прэч, але ён нават не варухнуўся. І толькі калі яна ўзялася чысьціць рыбу і луска пырскамі паляцела з-пад нажа па пакоі, трапляючы яму на твар і вопратку, ціха, бытта нехаця падняўся, пасунуўся паўз балеі да выхаду.

— Вы... вы... — адно прамармытаў ад дзьвярэй і зьнік у калідоры.

“З хвіліны на хвіліну не лягчэй, — падумала яна і змахнула сьлязіну, што немаведама з чаго — калі гэткае было з ёю апошні раз? — ускруцілася на вейка. — Як мала жанчыне трэба для шчасьцейка”.

Амаль гадзіну правартавала Стужка ў ціне ля берага ў марным чаканьні, што Стужык вернецца. А калі страціла ўсялякую надзею і памкнулася да скату ў другую, больш шырокую і больш павольную раку, што, памятала, акурат вяла да мора, было запозна. Заслона з другога невада, у пельках якога білася ўжо каля дзясятка рыбін, паўстала перад ёю. Яна праплыла ўздоўж яго ад берага да берага ў спадзеве знайсці хоць якую шчэлку, каб прасьлізнуць на той бок, але дарэмна. Тады яна паспрабавала падняць іспод неваду, пракапаўшы галавою лаз унізе, але гэта таксама не атрымалася: дно было занадта жвірыстае, калянае. Тым часам усё новыя і новыя рыбы штурмавалі сетку. Некаторыя кідаліся ў адчаі на яе і заблытваліся ў пельках, найбольш спрытныя пераскоквалі невад па-над вадою, але такіх было зусім няшмат.

Двое цюхаў падышлі да берагу з розных бакоў, пачалі хутка падымаць невад угору. Трэці ўбрыў па калені ў ваду з другога берага, узяўся штомоцы мянташыць кулаком у бубен.

Рыбы ў адчаі замітусіліся ля сеткі, спуджаныя боем бубна, кідаліся на невад.

Стужка хіснулася да берагу, стаілася ў прагалку між карэньнем аеру.

Агаломшаная ўбачаным, яна і не заўважыла, як яшчэ двое цюхаў, у адным з якіх яна пазнала цюха-панурчыка, абкружылі яе таптухаю, пацягнулі разам з глеем і ламаччам, якога тут поўна было яшчэ з паводкі, да берагу.

Цюхі вывалаклі таптуху на бераг, расьцягнулі на пожні. Улоў быў так сабе: драбязя, больш усё плоткі ды курмялі, пара лінькоў.

— Нішто сабе рыбіна, — прамовіў, убачыўшы Стужку, кульгавы маладзейшы і адышоўся воддаль.

Цюх-панурчык нахіліўся, працягнуў рукі да неваду.

Стужка выгнулася ўсім целам, хіснулася ўбок, стаілася між качуроў счышчанае з сеткі ціны.

— Вёрткі, халера, — сказаў цюх-панурчык і падчапіў яе разам з цінай нагою.

Яна зноў вывернулася, памкнулася зашыцца ў глей збоч неваду, набраўшы на ўсялякі выпадак у жабравую поласьць — а раптам выцягнуць, то як тады найдалей пратрымацца? — паболеі вады, надзейна прыкрыла яе шчэлепамі.

Маладзейшы падскочыў да неваду, зьняў з пляча торбу, падсунуў ёй пад галаву.

Цюх-панурчык згроб далонямі ў кучу астатніх рыб, не зважаючы на пра-тэсты хаўрусніка — маўляў, замалыя, сьлед бы выпусьціць, — кінуў у прыхопленую ўгары матузамі торбу. Затым абхапіў пальцамі за тулава Стужку, з вясёлым сьмехам пхнуў сьледам за малечаю у цёмнае, бы ноч, прадоньне.

У торбе было цесна, да таго ж калоліся выдраныя жывасілам з целаў іншых рыбінаў ашмёткі лускі. Усё рухалася, кожны з палоннікаў караскаўся на іспод, куды сьцякала і затрымлівалася там, хоць і ненадоўга, жыцьцядайная вада.

Стужка нырнула ў гушчу паняволеных целаў, праціснулася на дно торбы. З жахам адчула, як з кожнаю хвіляю калянеюць, робяцца нерухомымі целы над ёю, замітусілася пысаю ўздоўж шва ў пошуку якой шчэлки.

Шво было моцнае, непрыступнае. У колькіх сантыметрах ад яго, праўда, сьвіцілася, прапускаючы ў чэрава торбы вузенькі пасак сьвятла, дзірачка, але яна была такая вузкая, што і марыць не было чаго выкуліцца з торбы праз яе. І потым — што выкуліўшыся? Куды трапіш, у якое пекла? Мяркуючы па хістаньні торбы, цюх-панурчык ужо добра пасьпеў адысьціся ад берага. Яго сьпеў, прыглушаны матэрыяй, рабіўся ўсё больш і больш ціхім, а хада — павольнай і лянівай.

Дзіва, але ёй зусім не хацелася есьці. Толькі зараз, у гэтай шорсткай, запоўненай амаль да паловы палоннікамі торбе Стужка ўпершыню падумала пра тое, што ад учорашняга дня, ад тае самае хвіліны, як вярнуўся Стужык, яна нічога ня мела ў роце. Ня тое каб не было чаго — праглынуць у вадзе заўжды што-небудзь знойдзецца, — не, проста было ёй зусім не да ежы. Стужык так шмат займаў цяпер месца ў яе жыцьці, што ні пра што іншае дбаць не выпадала.

Стужык! Дзе ён зараз, і што з ім? Ці думае пра яе? І ці давядзецца ім яшчэ пабачыцца? Дай жа лёс, каб так сталася. Толькі пабачыцца — а там хай будзе, як наканавана.

А яшчэ думалася ёй пра роднае сховішча. З якою асалодаю выпрас-талася б яна зараз усім сваім зьняможаным целам у нераце пад

друшляком, якімі цёплымі ды ўтульнымі падаліся б, мабыць, ёй пасьяля ўсіх прыгодаў дня яго пацямнелыя ад часу, зрудзелыя бакі. Добра, як не знайшлося ахвотніка прысабечыць, але ж ліха ведае — усяляк бывае. Вернешся, а там новы гаспадар, што тады рабіць?

Крокі цюха-панурчыка яшчэ больш запаволіліся. І неўзабаве зусім аціхлі — мабыць, ён спыніўся. Штосьці рыпнула ўпобачкі, і тонкі, вельмі знаёмы голас ірвануўся яму насустрач:

— Ну, хваліся, як улоў!

Торба сасьлізнула долу з ягонага пляча, калечачы яшчэ больш і без таго ўжо скалечаныя целы рыбаў, упала на нешта калянае. Дзьве рукі прасунуліся ў яе, абмацалі здабычу. Затым тыя ж рукі перавярнулі торбу, высыпалі змесьціва яе на шырокі і доўгі, зацярушаны лускою ад папя-рэдніх уловаў стол.

Учорашняя цюха з возера стаяла збоч стала, заклапочана вызірала штосьці ў гурбіне рыбіных целаў.

— Во яшчэ адзін, — сказала і, выхапіўшы Стужку з гурбіны, хуценька, так што яна і агледзецца як сьлед не пасьпела наўкола, шпурнула ў пасудзі-ну на другім стале. — Бач, срэбнабок! Будзеш ведаць, як гарох драта-ваць! А гэтых, малечу, навошта прывалок? Хай бы дасьпявалі...

— Ты, Кіці, як Люцік, — гэтка ж дабрасьлівая. Да-сьпя-ва-а-лі! У чэраве дасьпеуць! — хіхікнуў цюх-панурчык. — Мала рыбы ў возеры? — Ён згроб рэшту рыбаў у балеюку з вадою, панёс некуды. Не пасьпеў ён адчыніць, аднак, дзьвярэй, як маладая пласкірка выскачыла з балеі, пляснулася бокам на падлогу. Кіці памкнулася падняць яе, але спазьнілася. Калматае рудое стварэньне вымкнулася з-пад стала, перахапіла няшчасную, абш-чаперыла зубамі.

— Апсік, Драмадэр! — сыкнуў на яго цюх-панурчык, і яно, як было з пласкіркаю ў зубах, зьнікла зноў пад сталом.

Цюх-панурчык і Кіці паблажліва засьмяяліся. Жахлівы хруст пласкірчы-ных касьцей агаласіў пакой. Цюх-панурчык пастаяў хвіліну ля дзьвярэй, зьнік у вузкім, як прасьвет між камянёў на шляху з возера да ракі, праёме.

— Ну, за працу, — сказала сама сабе Кіці і падкасала падол спадніцы. Пара крамяна-ружовых лытак мільгнула па-над падлогаю, застыла збоч мешанкі з ціны і лускі. Дзьверы зноў адчыніліся, у памяшканьне ўвайшоў цюх-панурчык з парожняю балейкай у руках. Кіці памкнулася да яго, абхапіла за шыю, паклала далонь на грудзіну.

— Здурнела? Засьпее Валер — будзе нам, — натужліва дыхаючы, сказаў цюх-панурчык і паваліў яе ніцма на стол.

— А хай сабе, падумаеш, — здушаным голасам прамовіла яна. — Я яму нічога не абяцала.

Цюх-панурчык рэзкім рухам зьдзёр з Кіці сподняе, наваліўся цела-м ззаду. Яна энкнула, ці то ад болю, ці то адно ўдаючы яго, гучна застагнала.

Гэта ўжо было ня надта цікава, і Стужка адварнулася. Пагляд яе ўпаў на прыкрыты зжоўклаю газецінай слоік на палку збоч стала. Штосьці быццам варухнулася ў ім і зноў скамянела, сьціснутае з усіх бакоў шклом.

Тым часам Кіці энкнула апошні раз, ухапілася пальцамі за рог стала разам з газецінай. Газеціна глуха шорхнула, звалілася на стол. Кіці скаме-чыла яе, вызвалілася з-пад цяжару цюхавага цела, пачала старанна выці-раць спэцканыя лускою і сьлізьзю далоні. Затым зьняла з палка слоік,

перакуліла ў балеіку. Зьвілістае вузкае цела вымкнулася са слоіка, гучна пляснулася аб дно пасудзіны.

Стужык?!

Стужка перавярнулася ў балеі, не зважаючы на цюха-панурчыка і Кіці, упетрылася вачмі ў пасудзіну насупраць.

Стужык!

Ён таксама пазнаў яе. Гэта яна адразу зразумела, ледзь спаткаліся іх вочы.

Цюх-панурчык запусьціў руку ў балею, схапіў Стужыка за голаў, вышмаргнуў на другі, з перагародкамі па краях, стол. Затым акунуў пальцы ў слоік, відаць, з намерам выцягнуць і яе, Стужку, ды ня даў рады. Шыракаватая далонь, якую ён толькі што лашчыў разамлелую ад пажады сяброўку, засела ў адтуліне, нерухома застыла над Стужчынай галавою.

— Рассыцеў ты, аднак, — сказала з усмехам Кіці і пасьпяшалася каханку на дапамогу.

Яе рука ўвайшла ў слоік вельмі лёгка і гэтак жа лёгка адарвала Стужку ад дна, падцягнула ўгору. Але захрасла на выхадзе, бо сьціснуты кулак ніяк не жадаў праходзіць у адтуліну. І Стужка не марудзячы скарысталася гэтым, высьлізнула з пальцаў. Кіці паўтарыла спробу яшчэ раз, і зноў беспасьпяхова.

— Халера яе. — Кіці ў адчаі засоўвала зноў і зноў руку ў слоік, і кожнага разу Стужыцы ўдавалася высьлізнуць у апошнюю хвіліну з яе далоні.

Зьнерваваны няўдачаю цюх-панурчык схапіў слоік, хуценька перакуліў яго на стол.

Каляная паверхня стала казытнула скуру, пакорліва дала ёй месца побач са зьнерухомелым ад шоку цэлам Стужыка. Целы іх судакрануліся, і яна адчула трымценьне яго бездапаможнай, з камякамі глею грудзіны.

Цюх-панурчык паклаў іх упобачкі, галава да галавы, хвост да хваста, загадаў штосьці Кіці. Тая зьняла з палка лінейку, прыклала да стала ўздоўж іх целаў.

— Некандыцыя, замалы, — буркнула злосна і шваргнула Стужыка назад у балею. — Самец, няйначай...

Кропля поту скацілася з яе ілба, упала цюху-панурчыку на кашулю. Ён сьцёр кроплю даланей, незадаволена, ажно пабіўся зморшчынамі руды ад загару лоб, адхіснуўся воддаль ад стала.

— І пацееш жа ты, дзеўка, — сказаў і паклаў далонь Кіці на клуб.

— Табе клопату! — агрызнулася яна. — Сваё глядзі, ледзьве ліпіць, а абяцаў — зорачкі буду лічыць на столі! Дзе ж яны, тыя зорачкі, га?

— Мала табе ўсё! То Валер хай дадасьць. — Цюх-панурчык квэцнуў Кіці па сьпіне, млява, бы нехаця, паваліў — гэтым разам дагары — на стол.

Дзьверы адчыніліся, цюх-маруда ўваліўся ў памяшканьне, паўзіраўся хвіліну-другую ў Кіці і цюха-панурчыка, разьятраным зьверам хіснуўся да іх.

— Во, значыцца, што! — гыркнуў як не сваім голасам і ўдарыў суперніка па шыі. — Праўду людзі пра вас кажучь... Ну, чакайце! — Ён схапіў лінейку, штомоцы выцяў ёю цюха-панурчыка па патыліцы. Той падхапіўся, пашукаў вачмі, чым можна аддзячыць крыўдзіцелю, і, не знайшоўшы нічога, квэцнуў кулаком у пераносьсе.

Пляма крыві расплылася па стале, замітусілася па краі ў пошуку сьцёку.

Устрывожаны бойкаю Драмадэр вымкнуўся са схову, маланкаю пераляцеў ад стала ў кут.

— Годзе табе злаваць, Валер, — сказаў пераможца і падаў скрываўленаму ворагу-таварышу нейкую анучыну. — Вытрыся во... Падумаеш — баба... Хопіць абодвум.

— Ага, абодвум, глядзі ты! — усхапілася Кіці і склала дуліну. — Я вам што — прастытутка? Адно і маеце наўме, мудакі... А не каб прылашчыць кабеціну па-чалавечы, мацярынствам адарыць... Дзе там, ані блізка! Рыбы-дзецюкі са сваімі каханкамі так не абыходзяцца, як вы з намі, кабетамі. Зьехаць ад вас куды, ці што? Вось пазнаёмлюся з якім замежнікам...

— Ага, з гэтым імем, як тваё, акурат што трэба будзе замежнік! Кі-і-іці! Цьфу! — прамовіў Валер.

— Сам перакруціў-перарабіў, а зараз цьвелішся, сьвінюк... Кася я — забыўся?

— Памятаю, анягож! Рукі ад рыбінага смуроду перад тым, як ехаць, не палянуйся як сьлед адшараваць. Зьедзе яна...

Валер, палагаднелы і, мусіць, задаволены, што абышлося бяз большае крыві, зачэрпнуў далонямі з балей вады, плюхнуў сабе на шыю.

— Пудзілы гарохавыя! — прамовіла злосна Кіці і энергічна, ажно хруснулі косьці ў перадплеччах, пацягнулася. Затым апаласнула анучу ў балей, пачала выціраць стол.

— Кажаш, некандыцыя? — сказаў цюх-панурчык і ўтаропіўся ў Стужку абыякавым паглядом. — Дык што рабіць будзем?

— Гэнага — да стала гасьцям да Дня Бубна, гэтага — у акварыум.

— Да стала! Навошта? Быццам самі не дамо рады зьесьці! Гарбееш тут за капейкі і нейкага чорта яшчэ кармі... — Голас цюха-панурчыка ўсё больш набрыньваў злосьцю і ўрэшце зусім перайшоў у крык. — Гасьцей гэтых заўжды — бы вошай на сабаку, толькі пасьпявай частаваць. Абыдуцца!

Ён выпрастаў руку, каб схапіць Стужку, але Кіці яго апярэдзіла:

— Так зробім, як загадана. Я дабрабытам сваім дзеля твайго праўдалюбства ахвяраваць не зьбіраюся. Ня ведаеш хіба: праўда шмат каштуе, а цэніцца — танна, — сказала рашуча і шваргнула Стужку зноў у слоік. І з пераможным выгладом, паказваючы, што спрэчка ёй надакучыла, уключыла радыё. — Надумаўся: гусей дражніць!

Голас дыктаркі порстка вырваўся з прыймача, узьвіўся пад столь, запоўніў прапахлую лускай прастору памяшканьня чарговаю адозвай ваяводы Амялы.

Кіці ціха адчыніла дзьверы з сянец у кухню і тае ж хвіліны натыкнулася паглядом на маці. Старая сядзела за сталом, варажыла над вышыванкаю. Надоечы яна скончыла вышываць шостае калена продкаў і цяпер усьцешліва акідвала паглядом пяльцы, прымервалася, як выгодней размясьціць на тканіне галіны двух апошніх. Адначасна і бедавала: галіны гэтакія бухмацістыя, а нітак мала, у абрэз, добра, як хопіць на палову астатку працы. А ўсё з-за гэтых вузроў. Урад Цюханіі Захмызнай, суседняй краіны, незадаволены масавым вылавам рыбы ў памежных водах, што ўвобміг адбіўся на дабрабыце суседзяў, наклаў у знак пратэсту забарону на гандаль з Азёрнай Цюханіяй трыкатажам.

І цяпер чортведама куды кінуцца па тыя ніткі, хоць даставай з гарышча прабабулін калаўрот ды пачынай прасьці. Адно дадае гумору: днямі прыезджалі тэлевізійшыкі здымаць пра дрэва сюжэт, надта ж упадабалі яе працу, то, можа, чым-нічым, хоць вось ніткамі памогуць. Абяцалі, а як там будзе — пакажа час.

Усё гэта старая распавяла Кіці, ледзь тая ступіла на парог, і такая матчына гамонкасьць прыйшлася ёй не даспадобы. Колькі можна чаўпсьці адно і тое? Каб хаця б якая была каму карысьць з тых васьмі каленаў і з гэтага дрэва, а то ж — ніякай. Наадварот, адны выдаткі ды турботы: тканіну набудзь, нітак купі... Ды і не ў пашане зараз усё гэтыя радаводна-патомныя вышукі, уся гэтая старасьветчына, іншымі клопатамі людзі жывуць. Але паспрабуй ты ўсё тое давесьці чалавеку, які і слухаць цябе ня хоча, і пра інакшае жыцьцё ня мае ўяўленьня і мець яго не жадае.

Кіці паманулася праціснуцца як хутчэй у свой пакой, маючы наўвеце конча адпісаць сёньня ліст сяброўцы ў замежжа, але не пасьпела і кроку зрабіць, як маці зноў спыніла яе:

— Дзе была?

— На працы ў цэху, дзе яшчэ! Быццам ня ведаеш...

— Добра, а то...

— Што? Зноў нейкія плёткі?

— Плёткі ня плёткі, а сёе-тое дайшло да мяне. Бытта ты адно і маеш наўме, каб з мужыком якім скруціцца. Сорам, гадства, і як мне ў вочы людзям пасьля такога глядзець?

— Дык і не глядзі, хай яны глядзяць.

— Разумная якая! Пастыдалася б, падумала б, што робіш, перш чым памяць продкаў ганьбіць. Што бацька сказаў бы? У нашым родзе адвеку такое распусьты блізка не было.

— Перастань, мама!

Кіці шмыганула ў пакой, зачыніла за сабою дзьверы. Села на зздаць пры вакне, задуменна ўпетрылася вачыма ў мурзатую, з рагамі ад ранішняга дажджу шыбіну.

Можа, і праўда гэтая яна дрэнь, як людзі кажуць? Што, сапраўды, сказаў бы бацька, каб быў жывы, пра ўсе гэтыя яе любошчы з Валерам ды Панурчыкам? Наўрад бы ўхваліў, строгі, нават суворы быў чалавек, што да сябе, што да іншых. Хоць і добры адначасна, вунь як песьціў яе, калі пачала нявесьціцца. Асабліва напрыканцы, калі ўжо зусім кепска сябе адчуваў, быццам ведаў, як цяжка будзе дачцэ без бацькоўскае, мужчынскае апекі. Тая андатравая гаржэтка з аздобаю пад боа з лебядзінага пуху, што падараваў ёй за тыдзень да скону, — як цешыўся, бачачы, як загарэліся пры выглядзе дарунка яе вочы. Так яна тую гаржэтку ні разу і не апранула па ягонай сьмерці, усё неяк не надаралася нагоды, і Бог ведае, ці надарыцца калі наогул. Хіба што зараз вось, падчас сьвяткаваньня Дня Бубна. Калі запрасяць...

Яна падышла да шафы з адзеньнем, расчыніла яе. Плойма молі вымкнулася з шафы, закружляла наўкола. Яна пашнарыла рукою па закуцьці па-за вешакамі з жакетамі ды кофтамі, дастала гаржэтку. Футра было цэлае — амаль, за выняткам рога на правым баку. Кіці захінула рог так, каб не вытыркалася папсутае, прышпіліла гаржэтку навобмацка да каўнерыка кофты, зірнула на сябе ў люстэрка. “Чым ня дама! —

падумала задаволена і зноў падалася да вакна. — Ня Перыс Хілтан, вядома, ды ўсё ж...”

Дзіва, але гаржэтка на плячах супакоіла яе, дадала гумору. Цікава, што сказалі б у цэху, убачыўшы яе ў гэтым строі? Апануць калі дзеля сьмеху, ці што?

Напамін пра цэх нагадаў размову з маці, і настрой яе зноў сапсаваўся. Яна шчытней прысунулася, каб хутчэй адагнаць прэч нядобрае, тварам да шыбіны. Але і гэта не дапамагло, бо тае ж хвіліну цішу за вакном працяў, абвясціўшы пачатак чарговага начнога лову, працяглы гук бубна.

Яна зашмаргнула шыбу фіранкаю, расклала ложка, распранулася. Ныркнула пад коўдру ў спадзеве адразу ж заснуць, ды таксама дарэмна. Ледзь зьмежыла павекі, як цьмяныя пачвары, ні то вужакі, ні то вугры з выгінастымі даўгімі целамі заварушыліся наўкола, папаўзьлі па столі, па сьцяне, па падлозе.

Срэбнабокі, гатовы да адплыцьця ў мора Сяродморскае вугор (ці, мо, вугрыха, халера яго ведае) плэснуўся ў слоіку на стале, абдаў растузаныя одумам глуды Кіці пырскамі ці то дакору, ці то спачуваньня і заціх, прымглены сполахамі трывожнага, як зарыва бліскавіцы ўдалечыні, арабінава-ружовага сну.

Стужка перавярнулася ў слоіку, пашукала вачыма Стужыка. Адшукала і адразу адчула палёжку. Ноч яны правялі амаль што ўпобачкі, разьдзеленыя адлегласьцю ў даўжыню пакоя. Бачыць адно аднаго замінала цямрэча, і, каб нагадаць другому пра сябе, заставалася плёхацца бакамі аб сьценкі слоікаў. Штаразу гукі прыцягвалі ўвагу Драмадэра, і ён падоўгу сядзеў побач у чаканьні дармовае пачосткі. А аднаго разу, акурат хвілін дзесяць таму, наважыўся нават прасунуць у гарляк пасудзіны кіпцюрыстую сваю лапу. І невядома, чым бы ўсё воль і зараз скончылася, калі б не запалілася сьвятло і ў пакой не ўвайшлі цюхі з чарговаю порцыяй улову.

Здабыча гэтым разам была ня так сабе: усё больш вугры і нават велізарны, падобны на баракуду — гэтка ж страхавітая пашча, гэтка ж магутная, з наросьцем сьпіна — шчупак. З пашчы драпежніка тырчаў хвост нейкай рыбіны, ці не ярша, якога сквапнюга праглынуў, мабыць, ужо ў торбе, а зараз ніяк ня мог даць рады выпхнуць з горла і толькі адчайна рухаў сюды-туды зраненымі яршавымі плаўнікамі шчэлепамі.

Кіці ўвайшла сьледам за рыбаловамі ў памяшканьне, выхапіла шчупака з кучы, паласнула нажом па падшчэлепі.

— Ну, а цяпер з гэтымі разьбярэмся, — сказала і ўзялася раскладваць упоперак стала прынесеныя вугроў. — І скульп бяруцца гадаў? Здаецца, месца вольнага няма ў возеры ад начыненья, а на табе: трапляюць ды трапляюць, і канца ім ня бачна...

— Будзе, як з андатрамі: нішчылі, нішчылі, а ўсё адно не-не ды і на-трапіш на каторага, — сказаў Валер і махнуў рукою. — Супраць прыроды не папрэш.

— Нам што? — ціхмяным голасам, нібы апраўдваючыся, азваўся цюхпанурчык. — Наша справа — рабіць, як кажуць, а астатняе нас ня тычыцца. Загадалі лавіць — мы і ловім.

— Твая праўда, — падтакнула зьедліва Кіці і нахілілася над сталом. —

Толькі вось, што будзем рабіць, як скончыцца ўся гэтая маліна? Быдла пазбыліся, зямлю ўрабляць развучыліся – чым не пустадомкі...

Увесь час, што Кіці завіхалася ля прынесеных вугроў, Стужка ўважліва сачыла за кожным яе рухам. Спадзеў, што ўсё пераменіцца, і яны са Стужыкам апынуцца разам, не пакідаў яе.

Але цуду не здарылася. Кіці колькі хвілін памарудзіла, затым спрытна падхапіла яе тронкамі нажа, скуліла ў другую, што стаяла ўпобачкі з той, адкуль ужо ўважліва сачыў за імі ў трывожным чаканьні Стужык, балею.

Здранцвелыя, скаваныя страхам целы іншых вугроў абкружылі Стужку, і цяпер, калі іх са Стужыкам зноў гэтак фатальна разлучылі, гэта было адзінае, што яднала яе з астатнім сьветам і надавала гэтаму сьвету хоць нейкі сэнс.

Валер выцягнуў са схову пад сталом бутэльку, хуценька адкаркаваў зубамі, падаў Кіці. Тая похапліва адхлюбнула, перадала пітво трэцяму.

— Ну, улагодзілі, дзядзькі, улагодзілі, — сакатала падабрэлым голасам, пераразаючы напалам прыкалянелага і пасінелага шчупака. — Зусім іншая цяпер справа! — І, патрымаўшы кавалкі рыбіны наперавес у адной і другой руцэ, быццам узважаючы ды сумняваючыся, каторага з хаўруснікаў-палюбоўнікаў ашчасьлівіць большым, аддала Валеру і цюху-панурчыку.

— А госьці ж як? — ня вытрымаў, пацьвеліўся Валер. — А начальства? Га?

— Фугу на іхнія пашчы, — адказала яна злосна і накрыла балею, дзе быў Стужык, вечкам з дробненькіх, перахопленых драцінаю дошчачак.

— Добра накрывай, а то крыў Бог паўцякаюць — будзе тое, што Люціку, — сказаў цюх-панурчык.

— А што Люціку? — навестрыла вушы Кіці.

— А тое! Нераты, дурань, падзіравіў уначы і папаўся. Паэт Ямбук, што лазьню пры возеры пад лецішча летась атрымаў ад ваяводы ў якасьці ўзнагароды за лепшы вершык у гонар датэрміновага зарыбленьня новых сажалак, упільнаваў ды данёс інсьпектарам з “Краёвага Штабу Рыбалова”. Тыя і загрэблі цёпленькага, зараз адседжваецца ў пастарунку. Вугроў, бач, шкада яму стала...

— Во як! Я і ня ведала нічога, — сказала Кіці і ўсклала на балею дзеля надзейнасьці цагліну.

Тройца пайшла, і нецьвярозья крокі яе спакваля аціхалі, аж пакуль дарэшты не расталі ў сутарэньні калідору.

Яна вызваліла сьціснутае з усіх бакоў іншымі палоньнікамі цела, прыхінулася пысаю да шкла. Наўкола было сьветла, паўз залепленую лускою фіранку на вакне ў пакой лагодным струменем лілося сонца.

У хаўрусе, што з грукатам уваліўся ў памяшканьне, з сярэднячнае тройцы была толькі Кіці. Яна паздымала вечкі з балеяў, акунула дзеля чагосьці па чарзе ў ваду рукі, загадала несць абедзьве балеі ў калідор.

— Шчупак дзе? — сказаў, пыхкаючы цыгаркаю, адзін з цюхаў. — Сплыў, ці што?

— Ага, на Галапосы папёрся, — азвалася жартаўліва Кіці і ўшчыкнула дзецюка за бок. — Цешыцца морам разам з пінгвінамі. Сплыў, і насып яму солі на хвост!

— На Галапосах чарапахі і ігуаны, а не пінгвіны, — чухнуў патыліцу цюх і ўзяўся за ніз балеі, дзе быў Стужык. — Вось даказаць на вас, як казённым дабром распараджаецца, будзеце ведаць....

— А ты дакажы, паспрабуй! — жэкнула Кіці. — Толькі на свае грашкі не забудзься, даказчык! Дакажа ён!

Яна выхапіла з суседняе балеі нейкую дробную рыбіну, што невядома якім чынам аказалася ў гурме вугроў, кінула на дол. Драмадэр маланкаю жвухнуў з-пад стала на здабычу, і праз хвіліну ад той засталася толькі пляма на падлозе.

Цюхі пабралі па двое балеі, панесьлі з пакою. Узгрузілі ў двары па чарзе ў машыну, адпусціўшы на адрас Кіці, што з пакрыўджаным выглядам выйшла іх праводзіць, колькі зьедлівых рэплік, улезьлі ў кузаў. Калматае стварэньне выскачыла з дзьвярэй, незадаволеннае чымсьці, зласьліва мяўкнула. Машына кранулася з месца, памчалася прэч ад будынка.

Стужка вывернулася з-пад целаў, каб паглядзець, дзе другая балея. Тая калыхалася ўпобачкі. І хоць угледзець Стужыка ў клубку іншых палоннікаў было немагчыма, пэўнасьць, што ён тут, побач, супакоіла яе.

Будынак, да якога іх прывезьлі, быў зусім непадобны на папярэдні. Ва ўсялякім разе лускай і цінаю тут не сьмярдзела. На фасадзе цешыў вока кідкаю адозваю “Ешце сваё!” велізарны плакат з выяваю рыбінага хваста і дададзенай понізу нейкім пракудам прыпіскаю “жарыце!”, усюды было чыста. Ды і цюхі, якія сустрэлі іх пры дзьвярах, выглядалі зусім іначай, чым тыя, у цэху. Фацэтны, пры камізэльцы цюх увесь час, што згружалі балеі з машыны, ветліва ўсьміхаўся, гэтакімі ж ветлівымі і абыходлівымі былі дзьве ягонья памочніцы.

Балею са Стужыкам зьнялі з кузава, панесьлі ў прыбудову з комінам. Стужка спадзявалася, што і іхнюю панясуць туды ж, але атрымалася іначай. Балею ўнесьлі ў калідор, і адразу ж зьявіліся сьледам цюхі-памочніцы з трохколкаю, на якой стаяла шкляная скрыня з вадою і пукамі водарасьцяў пасярэдзіне і ўсьцяж бакавінаў. Адна з цюхаў усунула ў балею падхватнік, павадзіла ім па дне і тут жа выхапіла вонкі, перакуліла ў скрыню. Такую скрыню Стужка аднойчы ўжо бачыла: цюшонак-нямка, які гады два таму злавіў яе венцерам, а потым насуперак нязгодзе бацькі выпусьціў у возера, называў яе акварыумам. І гэтая была якраз такая ж, толькі больш шырокая.

Вада ў акварыуме была значна цяплейшая, як у балеі, і больш шорсткая. Засланае ж жвірам дно, наадварот, — больш прахалоднае. Збоч водарасьцяў у куце пыхкала пухірамі тонкая, бы камель трысьнягу, трубка.

Фацэтны цюх увайшаў у калідор, загадаў везьці акварыум далей. Цюхі скранулі трохколку з месца, пакацілі праходам у процілеглы канец калідора, адтуль — у садок, на ўскрайку якога бялеўся абсаджаны экзатычнаю расьліннасьцю будынак з расфарбаванымі ў розныя колеры вушкамі і налічнікамі.

Мажная цюха ў капелюшы з аздобаю ў выглядзе брошкі з выяваю вугра адчыніла ім дзьверы, акварыум зьнялі з трохколкі, асьцярожна — дываны надта дарагія, папярэдзіла цюха — унесьлі ў памяшканьне, усьцягнулі на пастамент з невыразнаю разьбою на тэму ўдарнае працы арцельшчыкаў-рыбаловаў.

— Мабыць, няроўна крыху, — сказала цюха і, схіліўшы набок галаву, цмокнула языком. — Сюды пасуньце!

— Так клапоціцеся, быццам немаведама якіх гасьцей чакаеце, — сказаў адзін з тых, што кацілі скрыню.

— А то! — прамовіла цюха і паправіла даланёю на капелюшы брошку.

— Ня жартачкі вам: Дзень Бубна адзначаем! Сам намесьнік ваяводы абяцае прыехаць. Шэф службы бясьпекі, як заўжды, рэферэнт таксама. Паэт Ямбук, ці як там яго... Яшчэ нібыта, чуткі ходзяць, з замежнікаў хтосьці, з тых, што цэх абяцаюць пераабсталяваць... Во колькі, як не клапаціцца, як ня біць ногі.

— Забава, відаць, нішто сабе будзе.

— Ну, ужо ж! — цюха скрушліва пахітала галавою, і твар яе, дагэтуль бездакорна белы, пакрыўся плямамі абурэньня. — Мінулы раз спаборніцтва ўладзілі: хто рыбіну далей кіне. Мала не паўтоны язя збаёдалі, кідаючыся... А што зараз змысьляць, аднаму Богу ведама.

У залу ўкаціліся чатыры круглаватыя цюхі-маладзіцы, узяліся накрываць абрусамі сталы ўздоўж сьценаў.

Цюха адышлася да сьцяны, зірнула зводдалеку на собскі адбітак у люстэрку на бакавіне пастамента. Зірнула і з жахам адхіснулася ўбок. Азіраючыся штораду на цюхаў пры сталах, употай адшпіліла з капелюша брошку з выяваю вугра, пайшла з памяшканьня.

Кіці сядзела ў пакоі пры вакне, глядзела, як кулогаюцца на дварэ ў сажалцы гусі. Уздыхала раз-пораз: яна ды гэтыя мурзатыя ненажэры гусі — вось, мабыць, і ўсе, хто застаўся ў паселішчы. Ды яшчэ, праўда, маці, што нацягалася з раніцы ад возера з рыбаю і зараз ціхамірна адпачывала-пахрэпвала ў сваім пакоі. Дзень Бубна, вялікае сьвята, усе падаліся на баль. Апошняе аўто з гасьцямі прамчалася паўз хату з паўгадзіны таму, і з тае хвіліны каб прыкмета руху на дварэ, усё нібыта вымерла.

Крыўда ахапіла знэнджаную чаканьнем істоту Кіці, працяла сэрца стрэмкаю ўсьведамленьня відочнае несправядлівасьці. Дзень Бубна, здавалася б, каго і запрасіць найперш на сьвяткаваньне, як не яе. Яе, у чыіх жылах ня тое што нейкая там мізэрная кропля — цэбры памяці знакамітых, калі матцы ды прывезеным Люцікам з архіўных сховішчаў дакументам веры даваць, на паўсьвету (ды што там на паўсьвету — на сьвет цэлы) бубначоў.

Узяць хаця б першага з вядомых яе продкаў. Такія бубны дядзька зладжваў з цялячых скураў, што ніводзін іншаземец не мінаў нагоды іх набыць. Маці кажа, адзін з ягоных бубнаў нават у далёкай Цюханіі Прыморскай два вякі таму прыдаўся падчас нейкага там нутранага закалоту, гэтка меў гучна-прынадлівы голас. А цяпер нібыта ў адным з тамтэйшых музеяў захоўваецца як найкаштоўны гістарычны экспанат. Ці вось прадзеда яе па мянушцы Кульгавы з сабачае скуры бубны, што пазьней ужо, у сярэдзіне пазамінулага стагоддзя, у часе пакараньня паўстанца-інсургенцкай збродні тут, у Азэрнай Цюханіі, і пасьля яе, як улада памянлася, падчас жалобных цырымоній у гонар тых пакараных паўстанцаў не абыякім карысталіся попытам. А колькі вяльможных і ня надта галоваў пляцелі з плячэй пад гукі экспартовых тутэйшых бубнаў у розных краях ды краінах, а ўзрастаньню патрыятычнага духу колькіх каленаў малечы ў самой Азэрнай Цюханіі яны паспрыялі! А колькімі вясельнымі ды іншымі маршамі пацешылі тубыльцаў, узвысілі іх сярмяжныя душы суладным боем ляскотак ды калатушак. І ўсё забыта, адрынута на векі, быццам нічога і не было такога ў прыродзе? Але што зробіш, калі гэтак сярод

людства: хто найбольш варты ўвагі ды пашаны, таго зазвычай і абыдуць больш уважліва ды спрытна.

З раніцы заходзіла Ядзя, казала, што абедзвюх іх таксама маюць намер нібыта запрасіць. Але вось і ссутоньвацца пачало, а ніякага знаку прыходзіць ніхто ёй, Кіці, так і не падаў. Можна, забыліся? І Ядзя штосьці не адзываецца, мабыць, гэтаксама сядзіць у самоце, чакае запрашэння. Цікава, ці запрасяць жа замежніка, што бытта сьнег на галаву зваліўся, заявіўся акурат учора доўжыць перамовы наконт пераабсталяваньня цэха. Кажуць, дзяцюк нішто сабе, і Ядзя ўжо нібыта падбівае пад яго кліны.

Яна ўздыхнула, не жадаючы болей квяліць душу, уключыла прыймач. Як на тое, па радыё распавядалі пра падрыхтоўку да Дня Бубна.

Авохі!

Кіці выключыла прыймач, разгарнула “Навіны краю”. Вочы сьлізганулі па радках, спыніліся на здымку понізу старонкі. Як сьведчыў подпіс да здымку, службовец з “Краёвага Штабу Рыбаловаў” дэманстраваў на ім страпарэз, якім студэнт папсаваў надоечы ўначы некалькі невадаў, а пасля, ці то ахоплены страхам пакараньня за ганебны ўчынак, ці то забрытаны прыступам вар’яцтва, у дадатак да ўсяго зраўняў з зямлёю падмурак колішняе фабрыкі бубнаў. Побач са службоўцам стаяў на тле вязьніцы з закладзенымі за сьпіну рукамі сам зламысьнік і кпліва пасьміхаўся. У тэксце збоч здымку паведамлялася, што затрыманьне прайшло гладка і зараз студэнта чакае заслужаны вырак.

Шкадоба агарнула Кіціна сэрца. Яна паднялася з месца, адчуваючы, як з кожнаю хвіляй дужае, набіраецца ў грудзях моцы хваля спагады да хлопца і адначасна — нянавісьці да яго і сваіх крыўдзіцеляў, нервова заходзіла па пакоі. Маці ў суседнім пакоі, відаць, пачула яе крокі, паляпала даланёй па перабойцы.

Яна суцішылася, яшчэ няпэўная, што будзе рабіць далей, устуркнула на ногі туплі, пайшла да дзьвярэй. Выйшла на двор, рашучым крокам пашыбавала ў накірунку пастарунку.

Ля пастарунку, невысокага, пераробленага з клеці будынку бяз даху, было, як і ва ўсім паселішчы, бязлюдна. Нават вартавога не было бачна — няйначай, выправіўся разам з усімі сьвяткаваць Дзень Бубна.

Кіці паднялася па драбінах да перакрапанай сеткаю маціцы, зазірнула ўнутр клеці.

Люцік ляжаў з расплюшчанымі вачыма на капе саломы і з сумам глядзеў на аблокі, што чарадою плылі над галавой. Яго аголены малады жывот са жмутам цягліцаў і ладным вандзэлкам мужчынскае годнасьці понізу — кашуля задзёрлася і даходзіла яму амаль да грудзей — уздымаўся ў такт дыханьню, а ўся поза была такая кранальная, што Кіці ледзь стрымалася, каб не гукнуць няшчаснаму што-небудзь пяшчотнае.

Вязень колькі хвілінаў неўразуменна ўзіраўся ў яе, затым страпянуўся, імкліва падхапіўся з капы.

— Вы? — прамовіў і сарамяжліва аправіў на жываце кашулю. — Што вы тут робіце?

Кіці моўчкі зерэбла на край маціцы сетку, прывязала адным канцом да бэлькі, другі кінула студэнту. Ён спрытна падцягнуўся па сетцы

ўгору, перакуліўся паўз маціцу на драбіны, спусьціўся сьледам за ёю долу.

— Чаму вы гэта зрабілі? — спытаў і абдаў яе перарывістым дыханьнем.

— Таму што ты не маргінал, — напусьціўшы на сябе загадкавасьць, адказала яна і тузанула Люціка за ніз кашулі. — Да таго ж... — Але дагаварыць не пасьпела: хтосьці набліжаўся да будыніны. Крокі то гучалі напоўніцу, то аціхалі, і тады з-за рога клеці чуўся стоены сьмех уперамешку з шэптам. Кіці штурхнула студэнта за куст парэчак, прыклала да вуснаў палец: — Ц-с-с...

На слаба асьветленую адзіным, аблепленым роем жамяры ліхтаром пляцоўку выйшлі з-за клеці Панурчык і Ядзя, штохвіліны цалуючыся, пасунуліся да стажка, што чарнеўся скасабочаную аблавухаю наўзбоч арцельнага гарохасховішча.

— О-о-го-о! — прамовіла Кіці і, каб ня страціць раўнавагі, на ўсялякі выпадак мацней учаплася ў ніз студэнтавай кашулі. Але не дала сабе рады, усё-ткі пахіснулася — такім вялікім было ўзрушэньне ад убачанага. Рука яе аслабела, бездапаможна сьлізганула уздоўж студэнтавых сьцёгнаў, упёрлася ў калянае на ўзроўні шырынкі.

Хлопец схапіў яе за запясьце, быццам жадаючы дадаць запалу, якога яна пазбылася ў выніку сьведчаньня Панурчыкавай памаўзьлівасьці, расшчаперыў яе пальцы, абвіў імі калянае.

Кіці ўдзячна прыхінулася да Люціка, ня маючы ані сілы, ані жаданьня працівіцца ягонаі пшчоце, абвіла рукамі за стан.

Мужчынскае надзейнае плячо — вось што больш за ўсё ёй зараз патрэбна, вось што толькі застаецца ёй, кінутай у вір распачы здрадлівымі каханкамі ды ўсімі гэтымі забыўліва-абыякавымі чынушамі, што гэтак бессаромна абышліся з ёю, не запрасіўшы на Дзень Бубна.

Яна рэзкім рухам галавы распратала валасы, рассыпала іх вакол Люцікавай галавы, павольна, бы ў сьне, пачала асядаць долу. Студэнт глуха войкнуў, падставіў рукі, каб не даць ёй упасьці, але і сам не ўтрымаўся, абмяклым кулем прыямліўся побач. Падсунуў рукі ёй пад сьпіну, пачаў сквапна, бы знашчаны марцовы кот, цалаваць.

— Ну, што ты, што ты, дурненькі? — енкнула яна нібы ў адчаі ад ягонае настойлівасьці і сама не заўважыла, як няўзнак расшпіліла вольнаю рукою два верхнія гузікі кофты. Падумала, што, мабыць, варта расшпіліць і трэці, і ўжо памкнулася тое зрабіць, ды не пасьпела. Хлопец з такім імпэтам рынуўся ёй памагаць, што гузікі самі — усе сем, нават з рукавоў — разьляцеліся ўбакі.

Яна паманулася шнарыць рукамі наўкола ў пошуку іх, але беспасьпяхова. “Ат, новыя прышыю”, — падумала наастатак і заплюшчыла вочы ў салодкай зьянмозе.

Колькі часу было зусім ціха. Але чым больш ссутоньвалася на дварэ, тым выяўней адчуваўся рух з калідора. Запахла смажаным-вараным. Цюхі ў фірмовай апараты замітусіліся сюды-туды з талеркамі ды місамі са стравамі і бутэлькамі з напоямі на падносах.

Рэй вёў фацэтны цюх. Цяпер ён быў у дыхтоўным гарнітуры і пры пальчатках, і сіваватыя яго валасы пасамі спадалі на каўнер, зьліваліся з колерам тканіны. Наглянцаваныя да бляску відэльцы і нажы пераліваліся

срэбрам у сьвятле бра, зялёныя люстры ціха пакалыхваліся ў такт крокам банкетнай чэлядзі.

Першы госьць, ён жа рэферэнт управы, прыбыў а сёмай. Ягонае прозьвішча аб'явіў фацэтны цюх па паперцы, і ўсе з абслугі, хто заставаўся на гэтую хвіліну пры сталах, схілілі галовы ў пашанотным паклоне.

Сьледам за рэферэнтам, літаральна праз колькі хвілінаў з бакавога ўваходу ўляцелі ў залу два бамбізы. Па тым, як заўзята пачалі яны дасьледаваць шчэлкі паміж сталаў ды куты па-за імі, абглядаць ды абнюхваць стравы, няцяжка было здагадацца: служба бясьпекі. Упэўніўшыся, што ўсё добра, службоўцы рынуліся дакладваць пра тое начальству, што, мяркуючы па паху тытуню, які даносіўся з суседняга, для VIP-персонаў, памяшканьня, таксама ўжо было тут.

Наступным увайшоў у залу цюх у белай пляжнай кепцы з брылём набакір. Сьлізгануў вокам па сталах з закусью, аблізнуўся ды сеў у фатэльчык пры вакне.

— Паэт прыйшоў! Паэт! — крыкнула адна з цюхаў і з бляскам у вачах, што сьведчыў пра немалую ступень экзальтацыі, кінулася да яго праз залу з нататнікам для запісу замоваў па аўтограф.

Цюх у кепцы дастаў з кішэні пінжака самапіску, грамзануў штосьці ў нататніку, і выраз скрайняга голаду ў ягоных вачах саступіў месца млявай задаволенасьці. Увагу ягоную прыцягнуў акварыум. Ён няўклудна, ажно віскнулі па паркеце ножкі фатэля, падняўся з месца, падышоў бліжэй да пастамента. Ляпнуў раз і другі самапіскаю па баку скрыні, здзіўлена пахітаў галавою, пайшоў прэч. Праз хвіліну ён зноў сядзеў у фатэлі, пазіраючы раз-пораз здалёку на акварыум, шырока пазяхаў.

Гасьцей тым часам усё болела і болела, і Стужка ледзьве пасьпявала сачыць за новымі. Дзе быў Стужык, яна па-ранейшаму ня ведала, але адчуваньне, што яны неўзабаве спаткаюцца, не пакідала яе.

Апошні ўвайшоў у залу пад бой турэцкіх бубнаў намесьнік ваяводы. Ён напярэдадні атрымаў справаздачу падначаленых аб бясьспрэчнай перамозе ў змаганьні супраць вугрыных інтрыг-падкопаў і ўсім сваім выглядам дэманстраваў, што дзяліцца яе вынікамі ні з кім, апроч хіба што самога ваяводы, не зьбіраецца. Яго высозная, хоць крыху і вузкатая ў плячах, атуленая рудым строем з блішчаства спражкаю на поясе постаць была такая ўнушальная, што ўсё наўкола на фоне яе вачавідзь здрабнела, зрабілася бляклым і невыразным. Нават капялюшык на галаве мажнай цюхі з пукам гароховых суквеццяў замест брошкі-выявы вугра — і калі пасьпела прычапіць? — перастаў хістацца, а сурвэткі на сталах увобміг сшарэлі, бы звычайныя анучы. Намесьнік акінуў залу засяроджаным паглядом, накіраваўся ў суправаджэньні фацэтнага цюха да свайго — у сярэдзіне залы, тварам да пастаменту — месца.

Гурт людзей у адмысловых апрачках з арнаментамі, што дагэтуль ціхамірна назіраў за ўсім, што дзецца, з дальняга, адгароджанага ад сталаў падстаўкамі з кветкамі кута, падняў угору смыкі, зайграў немудрагелістую, але цёплую, як відарыс падчас цьвіценьня гароху на тутэйшых палях мелодыю. Нягучная, ды досыць бадзёрая, яна напоўніла залу, разьлілася ў жоўтым ад сьвятла люстраў і бра, наэлектрызаваным прысутнасьцю не абы-якіх гасьцей паветры.

Імпрэза пачалася.

Кіці прахапілася ад забыцця, расплюшчыла вочы. Зорак Вялікага Каўша, звыклых для позірку ў гэтую пару, на небе не было бачна, усё яно спрэс было зацягнутае хмарамі. Але, на дзіва, гумору гэта ёй не сапсавала. Наадварот, чым пільней узіралася яна ў пустое неба, тым больш адчувала сябе шчаслівай. Люцік схіліўся над ёю, з няўцямна-захопленым выразам маладога самца на твары — што значыць упершыню паспытаць салодкасьці жаночага цела — упетрыўся паглядам у яе вочы.

— Колькі часу? — спытала яна як мага больш будзённым голасам і абаперлася на локці.

Люцік памкнуўся зноў паваліць яе, але яна не далася.

— Трэба ісьці, — сказала і спружыніста пацягнулася. Адчуваньне ўзьлёту, якое яна толькі што перажыла побач з Люцікам, неўпрыкмет адцясьніў прывід шэрае будзённасьці, што не прамарудзіў азвацца з паселішча спачатку працяглым мычэньнем каровы, затым, праз хвіліну, — гусіным гергетаньнем, і працівіцца яму не было ў яе ні сіл, ні жаданья.

Яна паднялася, пачала похапкам апранацца. Падумала, што няблага было б усё-ткі сабраць павырываныя падчас валтузьні з Люцікам гузікі, але ня стала таго рабіць: час змарнуеш толькі, а дома, можа, ужо чакае хто з запрашэньнем на сьвята. Нікуды ня дзенуцца тыя гузікі, уранку, як разьвіднее, можна прыйсьці ды сабраць.

Люцік таксама падхапіўся з долу, не жадаючы адпускаяць яе, абхапіў рукамі за стан.

— Пусьці, — сказала яна рашуча і вызвалілася з абдоймаў.

— А мне куды?

— Куды? Уцякаць, куды яшчэ... — не пасьпела яна дагаварыць, як здалёку пачуліся мужчынскія галасы.

Яны хіснуліся з пляцу ў кустоўе, стаіліся ў надзеі, што іх не заўважаць.

Мужчыны (у адным Кіці пазнала стрыечнага Валеравага брата Зютака, другі быў ёй незнаёмы) выйшлі на пляц, спыніліся якраз насупраць іх. Пук сьвятла ад ліхтарыка ўпаў на месца, дзе яны толькі што са студэнтам мілаваліся, застыў на адным з гузікаў. Незнаёмец нахіліўся, каб падняць яго, і ягоная пастава кальнула пагляд Кіці прыкметамі не-тутэйшасьці: дагледжаная, дарэшты абголеная галава, шорцікі з налепкамі абапал кішэньчыкаў, модная, з ушыўкамі ад пляча да пляча кашуля. На грудзях у мужчыны боўтаўся бэйдж з фоткаю, акурат такі, якімі фарсяць на тэлеэкранах падчас розных фэстаў кіназоркі.

Вось яно — іншаземец!

Яна адпіхнула Люціка прэч, ціха сьлізганула далей у хмыз, да сьцежкі, што вяла да хаты.

Маці яшчэ ня спала, сядзела ў сваім пакоі, прамаўляла на ружанцы “Вітай, Марыя!”, і яе глухаваты голас то ўзносіўся да патэтычных інтанацый, то, наадварот, пакорліва сьцінаўся, то зусім аціхаў, каб праз хвіліну прабіцца зноў ды запоўніць сабою да вусьцішу ўрачыстую цішыню паўпустое хаты.

Кіці сьцягнула з сябе кофту, раз-пораз прыслухоўваючыся да матчынага голасу, апранулася ў чыстае — так, на ўсялякі выпадак: а раптам не забыліся дарэшты на яе арганізатары сьвята і надумаюцца ўсё-ткі запрасіць. Хоць якія там запрасіны аб адзінацатай гадзіне...

Маці скончыла адмаўляць ружанец, і словы малітваў за перабойкаю саступілі месца звыклым старэчым охам-уздыхам.

Нехта ўзышоў на ганак, тоўхнуў дзьверыну. “Люцік!” — падумала яна і хіснулася ў сенцы з намерам прагнаць маладзёнчыка прэч.

На парозе стаялі, асьветленыя кволым сьвятлом ад заседжанай мухамі лямпачкі, Зютак і іншаземец.

— Пазнаёмся, Касюля, гэта Крыстоф, — сказаў Зютак. — Дзякуй Богу, адшукалі ўрэшце цябе... Зьбірайся, госьці чакаюць.

Іншаземец моўчкі дастаў з кішэні жменю гузікаў, з пачціваю ўсьмешкаю на твары працягнуў Кіці.

— То не мае! — пасьпяшалася яна адхрысьціцца ад дарунка і шыганула назад у хату, каб дадаць да сьвяточнага гардэрбу андатравую сваю — прыдалася-такі ўрэшце! — гаржэтку. Похалкам ускінула гаржэтку на плечы, зноў хіснулася ў сені, дзе чакалі Зютак і іншаземец.

Зютак памкнуўся падаць ёй руку, каб памагчы сысьці з ганка, але яна, не заўважыўшы гэткае абыходлівасьці, пахінулася да Крыстофа, з пяшчотаю коткі, што вось-вось пухнатым дыванком расьцягнецца ля ног, абаперлася аб ягонае плячо.

— Ды кінце вы гэтую дрэнь, — сказала са сьмехам і расшчапіла пальцы левае рукі іншаземца з гузікамі.

— Так, так, — пагадзіўся ён і няўзнак дакрануўся рабрынаю далоні да пружага, наструненага прадвесьцем зьдзяйсненьня прадаўняе мары Кіцінага клуба.

Музыкі гралі ўсё шпарчэй, да скрыпак далучыліся цымбалы і бубны, гасьціна ўсё больш і больш разьнявольвалася. Увялі брахлівую жывёліну з абручам з паўжывога вугра на галаве і бразготкаю з запоўненага сушаным гарохам гусінага гарляка на шыі, і яна пад рогат застолья выканала пад акампанемент усё тых жа музыкаў танец з прысяданкамі. Адзін за адным пачалі пускацца ў скокі парамі цюхі. І неўзабаве ўся зала нагадвала вялізную танцпляцоўку. Цюхаў-маладзіц было, аднак, замала, і ўсе з нецярпеньнем чакалі папаўненьня, па якое фацэтны цюх з гадзіну таму выправіў у паселішча аднаго са сваіх падначаленых. Сярод тых, каго неўзабаве прывялі, была Кіці ў шыкоўнай гаржэтцы з устаўкамі з лебядзінага пуху, яе суправаджаў зухаваты дзяцюк гадоў трыццаці пяці з бэйджам на грудзях, што сьведчыў пра нетутэйшае падданства. Яшчэ праз колькі хвілін да іх далучылася яшчэ адна цюха, якую Стужка бачыла неяк у цэху і памятала нават яе імя — Ядзя.

Час ад часу каторы з гасьцей, прытомлены гулямі, падыходзіў да акварыума, пачынаў вадзіць далоньню па прыпацелым ад выпарэньняў шкле, і тоўстыя яго, з плямамі тлушчу ад страваў пальцы здаваліся Стужцы кляшніямі.

Намеснік ваяводы з чынна-задуманым выглядам сядзеў за сталом у атачэньні аховы і задаволена ўсьміхаўся. Акцыя па выкараненьні вугроў праходзіла ўдала, газеты стракацелі расповедамі аб рэзкім скоку спажываньня людям паспалітым рыбы, наймаверна ўзрос экспарт у замежжа рыбных далікатэсаў — чым не падстава быць у гуморы? Тым больш што неўзабаве павінны адбыцца чарговыя выбары ваяводы, і хоць ніхто нібыта не сумняваецца ў іх выніках ды ў тым, хто будзе галоўным фігурантам цырымоніі інагурацыі, чорт ведае, якім бокам яно ўсё

павернецца? Раптам падфарціць, і не Амяле, насуперак прагнозам газетчыкаў, аддадуць выбарцы галасы, а яму, намесьніку...

Час ад часу намесьнік уздымаў вочы, пагляд ягоны спыняўся на Кіці, дакладней, на яе шыкоўнай андатравай гаржэтцы, і выраз утрапёнай задуменнасьці на ягоным твары саступаў месца грымасе незадаволенасьці. Рэфэрэнт падскочыў да Кіці, штосьці прашаптаў ёй на вуха. Абодва падняліся, некуды пайшлі і праз колькі хвілінаў вярнуліся зноў, Кіці гэтым разам ужо была без гаржэткі.

Паэт Ямбук раз-пораз ускокваў з месца, парываўся нешта казаць, але яго ветліва асаджалі: час паэзіі не насьпеў, маўляў, пачакай. Чакаць, па ўсім было бачна, заставалася доўга, бо ўсё новыя і новыя стравы ўносілі ў залу і неўзабаве ўсім наогул стала не да паэзіі.

Намесьнік зазьбіраўся адыходзіць і ўжо падняўся з месца, як аб'явілі забаву. Эсклюзіўную, паабяцаў фацэтны цюх і запрасіў на сярэдзіну залы каго-небудзь з гасьцей. Ахвочых выйсьці не знайшлося, і тады намесьнік загадаў зрабіць гэта самому гаспадару залы. Фацэтны цюх хвіліну паўпіраўся, але пагрозьлівы пагляд намесьніка тут жа яго ацьверазіў, і ён падгучныя воплескі гасьціны падаўся ў круг.

Сутнасьць забавы заключалася ў тым, каб выхапіць з акварыуму на пастаменце аднаго з вугроў, трымаючы за голаў і хвост, разгайдаць ды і пераскочыць, бы праз скакалку.

Спроба фацэтнага цюха аказалася няўдалаю. Ледзь ён выхапіў вугра з вады, як той высьлізнуў з ягоных рук на падлогу. Хтосьці падчапіў яго чаравікам, адштурхнуў пад стол. У зале засьвісталі, намесьнік схмурыў бровы.

Напружаную цішыню, што ўсталявалася сьледам за сьвістам, парушыў зьянбожаны доўгім чаканьнем голас паэта.

— Можна, я пачытаю? — сказаў ён і дастаў з-за пазухі паперчыну.

Намесьнік яшчэ больш схмурыўся, зірнуў спадылба на шэфэ службы бясьпекі. Той ускочыў з месца, пазвоньваючы медалямі, што бліскучым шытхам разьмясьціліся ад шыі да нізу пінжака, з суровым выглядам накіраваўся да Ямбука.

Усе стаілі дыханьне ў чаканьні, што будзе далей.

Шэфэ службы бясьпекі прабег вачыма па паперчыне, і выраз ягонага твару прыкметна памякчэў.

— Можна, — сказаў ён паблажліва і пайшоў да свайго месца.

Узбздэраны высокім дазволам Ямбук лісьліва крэкнуў, набраў у грудзі паболей паветра, пачаў дэкламаваць.

Вершык быў прысьвечаны Дню Бубна, а заканчваўся падзякаю прысутным высокім гасьцям за бацькоўскі клопат пра ўзрастаньне дабрабыту цюхаазэрненскага люду. Уражаная яго зьместам, а яшчэ больш незвычайнасьцю — з павышэньнем ды паніжэньнем голасу ў найбольш патэтычных месцах — чытаньня публіка выбухнула воплескамі. Мажная цюха сарвала з капялюшыка пук прывялых гароховых суквеццяў, узьдзела паэту на голаў. Затым, палічыўшы, відаць, што ўсяго таго замала, яго паднялі на рукі, з гвалтам і гіканьнем усадзілі на пастамент побач з акварыумам.

Тым часам, пакуль ён там сядзеў і думаў, як спусьціцца долу, зноў успомнілі пра забаву.

Гэтым разам паспытаць шчасьця вырашыў рэфэрэнт.

Стужка, баючыся, што ягоны выбар выпадзе на яе, вільнула хвостом, глыбей зашылася ў прасьвет паміж цінаю і целам суседа. Самавіты гоцьць

адным сваім выглядам — рудыя, бы нафарбаваныя вусы, шырокія сківіцы з бародаўкаю наўзбоч — яе палохаў. А калі яна ўбачыла скіраваныя на яе голаў тоўстыя пальцы з поўсьцю понізу суставаў і нават адчула іх халодны, бы ад каменя ўзімку дотык, сэрца яе і наогул зайшлося ад страху.

На шчасьце, дзяцюк выбраў не яе, а суседа. Гэта яна зразумела ўжо тады, калі цела няшчаснага вымкнулася з вады і бездапаможнаю вярочынай абмякла ў чэпкіх далонях першага.

Рэфэрэнту пашанцавала больш, як фацэтнаму цюху, ён ня толькі скочыў праз жывую скакалку, а нават пасьпеў ляснуць ёю ў паветры, бы пугай.

— Супер, — сказаў намесьнік і ўпершыню за ўвесь вечар падняўся з-за стала. Затым адсунуў фатэль убок, лёгкім і крыху віхлястым, бы эквілібрыст на канаце крокам пачаў набліжацца да пастамента.

І зноў Стужку ахапіла трывога. У акварыуме апроч яе знаходзіўся толькі адзін вугор, і шанец на выратаваньне быў зусім нікчэмны.

Але ёй зноў пашчасьціла. Намесьнік патрымаў колькі хвілінаў руку ў вадзе ў нерашучасьці, быццам вагаўся, каторага з іх схпіць, і выбраў таго, другога. І моўчкі, пад гучныя воплескі, ад якіх скалануліся сьцены і задрыжэў посуд на сталах, уручыў рэфэрэнту — у якасьці падарунка за ўдалае прадстаўленьне. Рэфэрэнт, які перад гэтым перашэптваўся аб чымсьці з Ядзэй, перадаў ёй трафей — мабыць, загадаў прыхаваць дзе-небудзь да ягонага адыходу. Яна крутнулася ўбок, ён дагнаў яе, і яны ўдваіх выйшлі з залы.

Унеслі чарговую страву. Велізарныя, дыяметрам з добрую мядніцу талеркі дыміліся параю, паўз пару вабна чырванела аксамітавымі бакамі нейкая гародніна ўперамешку з пражаным гарохам.

Фацэтны цюх разагнаў даланей пару над адной з талерак, узброіўшыся блішчастваю кароткаю палкаю з расшчэпам унізе, спрытна выхапіў стравіну з гурбы, падняў угору.

“Стужык!” — мільгнула маланкаю ў Стужчынай галаве, і яна страціла прытомнасьць.

Калі яна ачнулася, госьці зноў танчылі. Паўпустыя талеркі сям-там бялеліся рэштаю гародніны, цюхі ў фартухах заклапочана сноўдалі ў праходах з поўнымі разносамі парожніх пляшак і скарыстаных сурвэтак.

З высокіх гасьцей у зале быў толькі шэф службы бясьпекі. Ён сядзеў на месцы намесьніка і, вольна заклаўшы нага за нагу, пацягваў з фужэра чырвонае віно. Фацэтны Цюх падышоў да яго, паказаў пальцам у яе, Стужкі, бок. Шэф службы бясьпекі падняўся, з фужэрам у руцэ пайшоў да пастамента. Затым паклікаў да сябе паэта, і, як толькі сьціхла музыка, і ўсе зноў расьселіся за сталамі, загадаў зьняць акварыум, гучна аб’явіўшы пры гэтым, што прэзентуе яго Ямбуку як галоўнаму творцу ўсёй Азёрнай Цюханіі. Паэт адбіў чатыры паклоны — на кожны бок сьвету па адным — і прачытаў яшчэ адзін вершык-экспромт, цяпер ужо ў гонар свайго новага сябра — шэфа службы бясьпекі.

Чацьвёрка цюхаў у фартухах падхапіла акварыум, асьцярожна, як найвялікшую каштоўнасьць, панесла да выхаду.

Пакой, у які ўнеслі акварыум, быў значна меншы і вузейшы за залу, застаўлены ўздоўж сьцен плітамі, на якіх смажылася, сярдзіта пырскала тлушчам ва ўсе бакі нейкая страва. У процілеглым ад дзьвярэй яго канцы сіратліва туліўся акварыум — той самы, у якім панесьлі Стужыка. Яна

адразу пазнала яго па блішчатай, крыху скрыўленай пярэчыне збоч трубка. Акварыум быў пусты.

Цюхі ў фартухах паставілі ношу побач з ім, пакročылі зноў у залу. Ледзь яны зьніклі, як з-за занавескі выйшла Ядзя. За ёю крадком, бы злодзей, высунуўся рэферэнт. Ён быў голы ніжай пояса, трусы цялёпкаліся на ягоных лытках, як пута, а напалову паўсталы фалас сьмешна пагойдваўся ў такт рухам. Пара зьлілася ў жарстлівых абдоймах, порстка шыганула зноў за занавеску.

Нецвярозы Валер з вугром у руцэ і пабітым плямамі, бы прыхопленаяе хіладанелёзам цела карпа, тварам увайшоў у памяшканьне. Распрастаў рыбіну ад галавы да хваста, пачаў апантана скакаць праз яе.

— Вух! — рабіў чарговы скачок, крычаў задаволены ўласным спрытам Валер.

— О-ох, — падтаквала яму, глуха стагнала з-за занавескі ўсьцешаная зухаватасьцю рэферэнта Ядзя.

Так працягвалася хвілінаў дзесяць. Фацэтны цюх увайшоў у пакой з падхватнікам у руцэ, з заклапочаным выглядам падышоў да акварыумаў. Выхапіў Стужку падхватнікам, хуценька ператарыў у нізенькую, даволі шырокую пасудзіну кшталту місы. Затым адчыніў дзьверку лядоўні, сунуў у яе пасудзіну.

Дзьверка віскнула гумаю, зачынілася.

Стужка ў адчаі выгнулася ўсім целам, прынікла галавою да боку пасудзіны.

Лягнулі, зачыняючыся за фацэтным цюхам, уваходныя дзьверы. Праз хвіліну расчыніліся і лягнулі яшчэ раз — напэўна, пайшоў Валер. І цяпер ужо толькі прыглушаныя дзьверыною лядоўні воклічы Ядзі даносіліся да яе, ды і то нядоўга.

Яна згарнулася клубком, стомленая ўражаньнямі бясконца доўгага дня, ціха заснула.

Прачнулася яна ад невыноснае сьцюжы. Хацела павярнуцца, каб хоць крыху сагрэцца, але не змагла: наўкола быў лёд. Адзінае, што дала рады зрабіць, — варухнуцца ў вузкай, можа, у які сантыметр, шчэлцы паміж ільдзінаю і ўласным скалянелым целам.

Ото цямніца! У нератку ў параўнаньні з ёю — прастора без канца-краю.

Сьледам за хвіляю панікі прыйшла абыякавасьць: ат, як будзе, так і будзе. З сітуацыяй, падобнай гэтай, яна сутыкалася пару год таму, калі заплыла перад зімою ў заточку пры возеры і трапіла ў пастку з ільдзінаў. Ужо прыгатавалася тады да горшага, ды нечакана грымнула адліга, і выратаваньне прыйшло само сабою. Тут, праўда, на адлігу спадзявацца не выпадае, але чаго ні здараецца ў жыцьці. Вось прачнецца яна ўранку — і сама сабе гаспадыня, і Стужык побач. А можа, паэт зьлітасьцівіцца, выпусьціць на волю?

Вузкі прасьвет між лёдам і ёю тым часам усё больш вузеў. Ужо і паварушыцца ў місе было амаль немагчыма, і цела ажно вішчэла ад ціску ледзянога крышталю.

Хтосьці (адзін? двое?) увайшоў у пакой, прашкандыбаў цяжкім крокам ад дзьвярэй да лядоўні. Рыпнула дзьверка, і галава мажнай цюхі з дзіркаю на месцы гарохавага пука на капелюшы мільгнула перад ёю.

— Ну, вось жа ён, ваш прэзент, — сказала яна нярвова і тыцнула пальцам у місу.

Паэт Ямбук вызірнуў з-за яе шырокай, падобнай на дошку для апрацоўкі рыбы сьпіны.

— Хочаце, верш вам прысьвячу? — сказаў, задаволены, што дарунак шэфа бясьпекі, сапраўды, на месцы, і какетліва, бы жанчына, засьмяяўся.

— І пра што ж ён будзе? — заінтрыгаваная абяцанкаю, спытала цюха.

— Пра тое, як я пасьяля сьмерці траплю ў рай і там, на вышынях горніх, згадаю пра шчасьце, якое вы мне тут, на грэшнай зямлі, падарылі, — адказаў ён і ненаўмысна паклаў ёй руку на сьпіну ніжэй пояса.

Цюха падскочыла ад нечаканасьці, але рукі ня скінула, а толькі, нібыта незнарок страціўшы на імгненьне раўнавагу, упала грудзьмі паэту ў абдоймы.

— Як нам усім на вас пашанцавала! — сказала перарывістым голасам і заціхла ў чэпкіх Ямбуковых руках.

Гэта было апошняе, што Стужка бачыла і чула.

Дзьверка лядоўні глуха віскнула, і надзея на волю ды ратаваньне зьмізарнела, звужылася зноў да памеру ледзяной глыбы ў місе.

Як паэт перакуліў яе ўраньні разам з лёдам у валізу, як вынес на двор, як паставіў упобачкі з сабою на сядзеньне аўтобуса з надзеяю зьдзівіць ды парадаваць жонку і дзяцей, а калі ўдасца адхапіць незаўважна кавалак, — і палюбоўніцу незвычайным гасьцінцам, яна ня чула і ня бачыла. Лёд так шчыльна скаваў яе з усіх бакоў, што ня тое што ўбачыць што-кольвек паўз яго тоўшчу, а нават паварушыцца было немагчыма.

У салоне было, аднак, цёпла, і лёд пачаў пакрысе раставаць. Спачатку краі ільдзіны засачыліся кроплямі, затым наўкола цела зрабілася вальней, і ўрэшце круглая, паводле формы місы глыба парэпалася, трэснула, бы яечная шкарлупіна, распалася на два кавалкі.

Стужка высунула голаў з лёду, агледзелася наўкола.

У аўтобусе было пыльна, з дынаміка неслася, поўніла салон музыка. Пахла чымсьці вельмі, аж да ванітаў, нясмачным, да таго ж моцна гайдала.

Яна асьцярожна, унікаючы вострых голак ільдзініны, выпайзла з валізы на сядзеньне.

Паэт спаў. Спалі і ўсе наўкола, ня спаў толькі кіроўца. Яна сьлізганула долу, пад ногі паэта, пакідаючы на пласьціку мокры сьлед, скіравала да шчыліны між створкамі дзьвярэй. Затрымалася на хвіліну, каб пераадолець страх, напружылася, рынулася стоць галавою ў цёмнае — спрэс пыл ды гар — прадоньне.

Шалёны паветраны паток падхапіў яе напаўпрытомнае ад доўгага ляжаньня ў ледзяной вязьніцы цела, тузануў штосілы, апусьціў у прыдарожны зарасьнік.

Упершыню за апошні час Кіці спала так моцна, што нават ня чула, як маці ўходжаеца па гаспадарцы. Прачнулася ад дотыку сонечнага прамяня да павекаў, са сполахам зірнула на гадзіннік. Дванаццаць! Што скажуць у цэху, як гэтак позна яна заявіцца на працу? І маці добрая цаца: трэба ж, не лабудзіла. От і паспадзявайся на каго...

Кіці высьлізнула з ложка, поўная крыўды-абурэньня на маці, выйшла ў калідор. Расчыніла рот, каб выгаварыць старой, што напаўголосу

штосьці бубніла сама сабе, за гэткае разявацтва, як тут жа і асеклася на паўслове.

У гасьцёўні сядзеў на канапе Крыстоф, разглядаў вышыванку ды слухаў расповед маці пра радаводнае дрэва. Слухаў ды хітаў галавою, ды ўдаваў нясусьветную зацікаўленасьць.

— Добрай раницы! — прамовіў абыходліва і акінуў Кіці шчымліва-пранікнёным паглядом.

— Вы? — сумелася яна і хіснулася назад у пакой. Ускінула на сябе сукенку, устуркнула на ногі новыя, тыдзень таму набытыя на кірмашы туфлі з моднымі даўгімі насамі, падсела да люстэрка.

— Што-небудзь трэба, дачка? — падала голас маці.

— Усё, што можна было, ты ўжо зрабіла, — адказала яна незадаволена, расчэсваючы валасы. — Не магла пабудзіць у пару?

— Нядзеля, дык што крутаць? Паспала даўжэй, і дзякуй Богу, ня так часта здараецца.

— Нядзеля сёньня? Ну, тады хай сабе... Прычыні дзьверы, падмарафеціцца мне трэба.

Калі яна праз чвэрць гадзіны ўвайшла ў гасьцёўню, маці з госьцем пілі гарбату. Маці пабыла з імі колькі хвілінаў, далікатненька падхапілася, пайшла з пакою.

Кіці карцела распытаць у Крыстофа сёе-тое пра замежныя норавы ды апараты тамтэйшых маладзіц, але яму было тое, відаць, нецікава, і ён адразу перавёў размову ў практычны бок.

— Калі дамова між намі наконт вашага ад'езду застаецца ў сіле, на пачатку наступнага тыдня можна будзе пачынаць нашу авантуру... Як вы глядзіце? — Голас яго гучаў настойліва і крыху сухавата.

— Ужо на пачатку наступнага? — ахнула яна і, задаволеная, што не давлялося нават нагадваць пра ўчорашняе яго паўп'янае абяцаньне, пасунула нагу бліжэй да Крыстофавай. — І як усё тое будзе выглядаць?

— Упаўне прыстойна, — адказаў ён і чамусьці наўздзіў неяк порстка, аж яна такога не чакала, адсунуўся ад яе, застыў воддаль у абыякавай позе. — Да мора па рацэ на маторцы падвезем, далей — катамаран падбярэ. Не хвалюйцеся, усё будзе о'кей, нашыя людзі папярэдзаныя. Толькі не набірайце шмат майткоў, чым менш іх, тым лягчэй будзе...

— А я ўжо баялася, што Ядзі перавагу аддасьце, — сказала яна паўжартам. Хацела зноў пасунуцца бліжэй да яго, але не рызыкнула. — Вунь як учора яе ўлагоджвалі... Як глядзелі на яе...

— Вы памыляецеся, — адказаў ён рашуча і, угледзеўшы на дварэ гурт рыбаловаў, між якіх вылучаліся аднолькавымі імпартовымі майкамі з пальмамі на ўсю сьпіну Валераў шаснаццацігадовы брат Цімох і яго аднакласьніца прыгажуня Дыянка, пасьпешліва падняўся з месца. — Жанчыны не мая стыхія.

Ён пайшоў, і ёй толькі і засталася, што паціснуць плячыма.

Жанчыны — не яго стыхія? А хто ж тады — яго? Вар'яцтва ды і годзе! А калі ўсе яны там, у замежжы, гэтакія, не такія, як сьлед? То дзеля чаго ёй туды перціся? Во гэтак падсусьлішся да каторага, а ён табе: прабач, не мая стыхія. Усяляк можа стацца, вядома ж: што аднаму — апраметная, другому, наадварот, — узьнясеньне. Але не, ня можа таго быць, каб усе былі такія... Жэняцца ж яны, урэшце, дзяцей раджаюць. Ды і яна ня век давякоўваць едзе, не спадабаецца — заўжды можна будзе

вярнуцца да сваіх панурчыкаў-марудаў. Калі, праўда, выпусьцяць яшчэ, вунь колькі рознага ўсяго пішуць у газетах і балбочуць па тэлеку ды па радыё пра гандаль кабетамі...

Маці ўсунула голаў у пакой, перарвала яе думкі чарговым уздыхам:

— Штосьці ж пасядзелі вы зусім мала... Ці не пакрыўдзіла ты яго? От жа нораў!

— Колькі хацеў, гэтулькі і пасядзеў, за крысо ня будзеш трымаць. Падумаеш — гэтка госьць важны. Ды і не жанчыны — ягоная стыхія.

— Што-што?

— Не жанчыны, кажу, — зазлавала яна і адварнулася да вакна, за якім рыбаловы штосьці гучна тлумачылі пад гусінае гергетаньне цікаўнаму Крыстофу.

Маці з перасьцярогаю зірнула праз яе плячо ў вакно.

— Няўжо з гэных, што ў серыяле па тэлевізары ўчора паказвалі? Што цалуюцца адзін з адным? Ружовыя, ці як там іх? Цьфу, бубна добрага на іх ня машака! А з выгляду дык і ня скажаш, прыстойны чалавек нібыта, — сказала абурана і пайшла з хаты.

Кіці вярнулася ў свой пакой, уключыла радыё. Надзіва, прыймач маўчаў, нават звыклага трэску не было ў ім чуваць. Яна прыбрала ложка, узрушаная размоваю з Крыстофам і ягонаю абяцанкаю хуткага ад'езду, дастала з шафы боа. Прымерылася, як будзе выглядаць у ім на замежных дыктоўных, калі даваць веры распедам сяброўкі ў лістах, ходніках, ды і зноў пайшла ў гасьцёўню.

Мужчыны і Дыянка ўсё яшчэ таўкліся на дварэ. Яны стаялі паўкругам тварамі да хаты і штосьці ажыўлена абмяркоўвалі. На доле перад імі ляжаў нежывы бабёр і таропіўся на бакі ашклянелымі, ледзь бачнымі зпад густое шчэці вачыма.

Кіці выйшла на двор, наблізілася да гурту.

Жывёліна была, мяркуючы па памерах, зусім маладая.

— Драбязя, — сказаў, зацягваючыся цыгарэтаю, стары Арцюх. — Памятаю, гадоў гэтак з восем таму, пры Амёлку яшчэ, увесну падчас крыгаходу неяк на аднаго натрапілі, ото была аграмадзіна... Таўсматы, гад, страшны, глянеш — ворах па сьпіне. Утраіх ледзьве далі рады ўходаць. Хвілінаў дзесяць білі баграмі, рукі да пухіроў пазьбівалі, б'ючы, а ён усё жывы... Думалі, не даб'ём, кінуць хацелі...

— То б і кінулі, што замінала? — болей з жаданьня нагадаць пра сябе Крыстофу, чым з зацікаўленасьці размоваю падала голас Кіці і дадала словамі Валера, чутымі ў ласьні: — Лёгка ненавідзець таго, каго не разумееш. І біць...

— Ага, кінеш тут, як імпэт забярэ, — працягваў стары. — Паляваньне — то ж як у карты гульня, чым далей гуляеш, тым болей хочацца... І ведаеш, што сьлед бы спыніцца, бо нічога кепскага табе тая жывёліна не зрабіла і ня зробіць, а ня можаш. І хэнць, і злосьць — адкуль што тады бярэцца... Дык во якія былі даўней бабры... А гэта што ж: так, драбязя. Здрабнела ўсё, і зьвяр'ё здрабнела...

— Файны экспанат, — пазіраючы то на Дыянку, то на нежывога бабра, сказаў Крыстоф і весела падміргнуў Кіці.

“Вось і зразумей ты гэткага, — падумала яна і міргнула іншаземцу ў адказ. — То пра не сваю стыхію штосьці вярзе, а то во ўжо зноў — да непаўналеткі заляцаецца”. Падумала гэтак і пасунулася зноў у хату.

Мужчыны паднялі бабра, пацягнуліся ўсім хаўрусам у накірунку возе-ра.

Кіці зірнула на тое месца, дзе толькі што ляжала забітая жывёліна, у задумьні адхінулася патыліцай да сыцяны.

Адкуль у люду гэтулькі нянавісьці? Учора – да баброў, сеньня во – да тых жа вугроў... Ну, няхай рыба нішчыцца – такі загад. А хто тым жа мужыкам бабра загадваў забіваць? Здаецца, людзі як людзі, а вось жа...

Маці ўвайшла ў хату.

— Не, каб пакінуць – панесьлі, — сказала незадаволеным голасам і дакорліва, быццам яна, Кіці, была ў тым вінаватая, што мужчыны забралі тушу зьвера, пахітала галавой. — Якая там ні здабыча, а на паўкаўняра да паліто, глядзіш, і было б.

Цела зьнібела, быццам па ім прапаўзла сотня крабаў. Паўз хмыз паблісквала ў колькіх метрах ціхая вадзяная гладзь азярка. Стужка сабрала апошнія, што засталіся пасля падзення, сілы, папаўзла туды. Вада была такая знаёмая, што ў яе перахапіла дыханьне.

Яе азярко!

Цела яе ўвобміг напружылася, налілося такою моцаю, што яна і сама таму здзівілася.

Плоткі, нават ёрш, нават судак, што прыплыў з суседняга возера з надзеяй заняць месца зьніклага бяз зьвестак падчас апошняга лову шчу-пака, зьяканыя яе неспадзеўным нырком, у страху кінуліся куды каторы, стаіліся сярод аерніку ў асьцярожлівым чаканьні, што будзе далей. Толькі гамуз акунёў абкружыў яе, падплыў бліжэй з намерам напасьці, але дарэмна. Яна з такім імпэтам рынулася на яго, з гэткаю адвагаю ляснула хвостом перад нашчэранымі пашчамі, што ён тут жа зьнікавеў, рассы-паўся, раструшчыўся на дробнае ашмэцьце.

Яна, яна тут гаспадыня! Ня самая-самая, ды ўжо ж роўная астатнім. Наканаваныя ёй лёсам няшчасьці, што выпалі ўжо ды выпадуць, мажліва, яшчэ, ды страх, што так доўга скоўваў яе і які ўрэшце дала яна рады, хай і праз наймаверныя выпрабаваньні, у сабе пераадолець, — ці не падставы ёй нікога і нічога больш не баяцца?

Яна падплыла да сярэдзіны віру, перажываючы зноў і зноў перыпетыі апошніх дзён: шчасьлівыя імгненьні каханья да Стужыка, гвалтоўнае разьвітаньне з ім, палон, уцёкі з яго, — застыла ў самотным здранцьвенні збоч нератка. Хацела ўплысьці ў яго, але перадумала: ці варта вяртацца да таго, што аніяк ужо ня вернеш?

Ніхто не зачапіў яе, ніхто не асьмеліўся парушыць яе самоты. Статкі дробнарыбіц, заўжды палахлівых, заўжды перасьцярожлівых, з неўласьці-ваю ім адвагаю павыплывалі са сховаў, абшчапілі яе цесным колам, за-кружыліся побач у спачувальным карагодзе.

Хвалі лашчылі яе зьняможанае цела, сонечныя прамяні атульвалі цеп-лынёй і лагодаю.

Так правісела яна нерухома ў вадзе да самага вечара. А калі пачало ссутоньвацца, і цені альшын разбэрсаліся бязладнымі пасамі па паверхні вады, — страпянулася, паплыла прэч.

Карасіха з пірсінгам высунула голаў з нары, праводзіла яе наастатак доўгім паглядам спакутаваных болем вачэй. Ды друшляк цьмяна бліснуў у нератку парэпаным, паржавелым бокам і зьнік, заслонены шыхтам са-

мотных, сьпярэшчаных знакамі-меткамі апошніх перадвосеньскіх стракозаў аерын.

Куды яна паплыве далей, яна не ўяўляла. Адзінае, што ведала дакладна, дык гэта тое, што тут, у возеры, больш не застанецца. Быццам нейкая няведамая істота-прывід гнала яе прэч, і не было ні жадання, ні моцы ёй працівіцца. Кропляю ў акіяне бязмежнага, як сама вечнасьць, жыцьця — вось кім адчувала яна сябе ў гэтую хвіліну. І боль ад разьвітання з месцам, якое згодна з памяцьцю прашчураў абрала колькі год таму за сталы прыстанак і якое гэтак любіла несуперак усім непамыслотам цяжкага, аж да агіды часам, да нянавісьці існаваньня, драбнеў, мізарнеў на тле гэткага адчуваньня.

Трое цюхаў, што вартавалі на беразе пры вогнішчы з юшкаю нейкага маладзенькага арыштанта з закладзенымі за сьпіну рукамі, угледзелі яе цень паўз тоўшчу вады, праводзілі гучным гіканьнем. І яна, зусім нядаўна яшчэ гэтак абражаная, зьнешчасьліўленая легкавернасьцю іх і прымхлівасьцю, што ледзь не каштавалі ёй галавы, нават не схамянулася, ніводным рухам не ўдала, як тое ёй абыякава ці, наадварот, абыходзіць. Тое, што чакала яе наперадзе, уяўлялася ёй больш значным, больш істотным за цяперашняе. Новыя далячыні вабілі яе, і сілы такой не было на сьвеце, каб яе ад іх адварнуць.

Маркоціцца? Які ў тым сэнс? Жыцьцё не стаіць на месцы, дык што карысьці чапляцца за імгненьне? Якая б моцная павязь ні лучыла яе з гэтым возерам, — яна сплыве. Здрада? Не. У адрозьненьне ад цюхаў, у якіх ад страху часам перахоплівае дыханьне, яна свой страх пераадолела. Не яе віна, што найгоршы для яе племя і асабісты яе час спляціць належнае прыродзе супалі. Яе нашчадкі, якім дасьць яна жыцьцё ўзамен на сваё ўласнае і якіх шчодро надзеліць памяцьцю роду, прыплывуць сюды, каб ажывіць сабою небагатыя, праніцаныя страхам ды адвечнаю перасьцярогаю берагі, — хіба гэта ня станецца найлепшым апраўданьнем яе цяперашняму ўчынку?

Так думала яна, плывучы паўз аернік ды каркасы цэхаў-навабудаў, што неўпрыкмет павырасталі паўсюль на беразе ўпобачкі з месцамі найбольш багатых уловаў рыбы, да ракі, дзе два дні таму страціла назаўжды свайго Стужыка.

Раку, што шырэла з кожнаю вярстою, — мора было ўжо, відаць, ня так далёка — яна праплыла без асаблівых прыгодаў. Перашкодаў на шляху не траплялася, адзіным, што псавала вандроўку, былі ўсё тыя ж рыбаловы. Ды яшчэ маторкі: крыў Бог трапіць пад каторую, зьмесіць у друз ці так зьнявечыць, што і плысьці далей ня здолееш. Ды яна, навучаная горкім досьведам, ужо ня толькі ведала, як унікнуць жалезных пачвараў, але магла нават дазволіць сабе зрэзьчасу з імі пасававольнічаць. Напрыклад, усплысьці перад самым носам цюхаў на паверхню і зрабіць выгляд, быццам ня бачыць іх рыбалоўскага начыння. Ці падплысьці да самага неваду і, як толькі цюхі пачнуць яго згортаць, маланкаю прамчацца наўзбоч, стаяць у водных нетрах.

Забавы бадзёрылі яе, адцягвалі ад думак пра небясьпеку, што, магчыма, яшчэ падчэквае дзе-небудзь наперадзе. А разам і прытуплялі ўспамін пра Стужыка, што не-не ды і паўставаў перад вачыма ў выглядзе

выпадковага — ламаччыны, кавалка вяроўчыны, абарванага троса — прадмета.

Мора прыняло яе ня надта гасьцінна. Церусіў дождж, вецер быў такі моцны, так ірваў хвалі, што яны нагадвалі расшкumatаныя аблокi. Што гэта мора, а не якое-небудзь возера, яна адразу здагадалася па смаку вады. Вада была гэткая ж салёная, як і шмат гадоў таму, калі яна вандравала ў ёй, ператварыўшыся з нягегліцы-ларвы ў вабнага, празрыстага, бы шкельца, шклянога вугрыка, і аддавала водарасьцямi. Затое сьмецьця ў ёй было ня так шмат, як у возеры, ва ўсялякім разе ў вочы яно тут не кідалася.

Яна праплыла колькі вёрст усьцяж берага, прывыкаючы да новага асяроддзя, і, як толькі зразумела, што асьцерагацца няма чаго, рэзка памянхала курс, паплыла напрасткі да супрацьлеглага — павiнен жа ён дзесьці быць — берагу. І хоць плыла наўздагад, нават калiва сумневу, што трапіць акурат туды, куды трэба, куды кліча яе рыбіна прырода, у яе не было. Так дапала яна да пратокi, што злучала адно мора з другім. І тут, пры выхадзе ў другое, натыкнулася на неспадзянку.

Бы таць у ночы вымкнуліся з цемры два — адзiн пад сьцягам Гарохавага Струка, другi — Россыпаў Бобу — катамараны, рынуліся ёй наперарэз. Па важкім скрутку ўпалi з адной і з другой палубаў у ваду, вухнулі выбухамi перад самым яе носам, аглушылі-агаломшылі тугою, як наспружыненая сетка браднiка, калi яго выцягваюць з вады, хваляю.

Яна паманулася ўцякаць, але ледзьве дала рады нават варухнуцца: цела скалянела, зрабілася неслухмяным.

Катамараны спынілі ход, па дзьве шлюпкі аддзяліліся ад кожнага, пачалi навыперадкі акружаць невадамі сьпярэшчанае перакуленымi дагары рыбінымi тушамi месца. Спрактыкаваным вокам заўсёднае патэнцыйнае ахвяры яна вызначыла даўжыню невадаў, што ўжо амаль зьліліся ў дружным пераможным экстазе, высiлілася, хiснулася пад iх. Гэта было ўсё, на што яна, аглушаная выбухам, заставалася здатная.

Як скочыла ўпотаікі з катамарана са сьцягам з выяваю Гарохавага Струка і паплыла да другога нейкая цюха, ні занятыя сеткамі рыбаловы, ні яна ня бачылі.

Хвалі то ненадоўга адступалі, то зноў накотваліся адна за адной на голаў і плечы. Кiці перакулілася на жывот, прыбавіла хуткасьці. Нервалалася: плыўчыха так сабе з яе, а мора — не азярко, дзе махель рукамі раз, махель другi, і вось ён, бераг. І што, як наогул не заўважаць яе з другога катамарану ды паплывуць прэч? Што тады? Як ратавацца ў гэтых жудасных марскіх абшарах, каго клікаць на помач? Добра, як акулаў няма паблізу, а крыў Бог узьбіцца на каторую зьнячэўку — гамон, кранты... Адно ўсьцешна, ня так і шмат застаецца плысьці да катамарану, можа, з якую сотню метраў. Але ж і сілаў плысьці ўжо амаль не засталася. Ды яшчэ гэты абутак, так і цягне долу, пракляты, так і цягне. Ды і пляцак за сьпінаю, хоць колькі там у iм таго майна, не дадае лёгкасьці.

Яна зноў перакулілася, цяпер — на бок, спрытным рухам — прыдаліся трэніроўкі ў возеры падчас мiлаванака з Валерам ды Панурчыкам — сашморгнула па чарзе з ног адну туюфлю, другую.

Штосьці паскам сьлізганула ўздоўж яе цела, шыгганула да каленяў, прыляпілася да лыткі. Яна падумала, што гэта, мабыць, водарасьціна. Хіснулася ўбок, каб пазбавіцца яе з дапамогаю плыні, але дарэмна. Пасак імкліва пасунуўся вышэй, тыцнуўся ёй у плячо, застыў на ўзроўні шыі. Яна выпрастала руку ў надзеі схапіць яго даланей ды адкінуць прэч і ўжо амаль схапіла, як раптам убачыла сетку невада, што прамільгнула над галавой ды мякка апусьцілася ў ваду літаральна ў колькіх сантыметрах ад яе.

Двое мужчынаў падцягнулі яе сеткаю да палубы, паказваючы штосьці на мігі, пачалі спускаць у ваду вераўчаныя драбіны.

Сьлізкі пасак тым часам ужо амаль дасягнуў яе вушэй. Яна ўхапілася адною рукою у пярэчыну драбінаў, другою паспрабавала аддзерці яго ад скуры. Ён падаўся наўздзіў лёгка і нават тады, калі яна перахапіла яго пасярэдзіне далоньню і моцна сьціснула, не падаў і знаку, што жадае вызваліцца, толькі бліснуў адчайна-роспачліва кропачкамі вачэй.

Гэта быў вугор.

Кіці колькі хвілінаў глядзела на яго ў одуме, што мае рабіць далей, але, як на тое, нічога ў голаў ёй не прыходзіла. Паманулася размахнуцца, каб ускінуць неспадзеўную здабычу на палубу, дзе кешкаліся з невадам мужчыны, як раптам хваля млоснасьці паднялася з вантробаў да грудзей, зьнерухоміла рукі і ўсё цела.

Вугор высьлізнуў з яе далоні ў ваду, але не паплыў, а застыў у абы-якавай здранцьвеласьці збоч сеткі.

Адзін з мужчынаў схапіў падхватнік, нахіліўся з палубы, паспрабаваў злавіць ім вугра, ды ня здолеў: цаўё падхватніка было занадта кароткае. Мужчына пакруціў незадаволенна галавою, поўны жаданьня давесьці справу да канца, пачаў таропка спускацца па хісткіх драбінах долу.

Зарослыя, як у Панурчыка, валасіньнем ногі імкліва наблізіліся да яе галавы, спыніліся на ўзроўні вачэй.

Што ён хоча? Такі імпэт мае да рыбае лоўлі, што і чалавекам гатовы ахвяраваць дзеля сумніўнае здабычы?

Яна выхапіла з рук мужчыны падхватнік, падчапіла ім вугра, адкінула прэч, падалей ад катамарану.

Мужчына штосьці сказаў узлаваным голасам, замахнуўся, каб ударыць яе, але голас другога спыніў яго. Той другі, чарнявы бамбіза з пукам перавязаных гумкаю валасоў на патыліцы, падаў Кіці руку, лёгка, бы парушынку, усьцягнуў разам з plecаком, што зьбіўся бязладнаю гурбінай у яе на сьпіне, на палубу.

— Мамэрт, — назваўся і штурхнуў яе далей, у каюту.

У каюце было цесна і даволі змрочна. Пры стале са сьвечкамі дзьве маладзіцы ласаваліся папкорнам і півам. Абедзьве палілі, раз-пораз змахваючы попел у няроўна — карункамі — адчыненую бляшанку з-пад кансерваў.

— Я Анэта, — сказала тая, што сядзела пры дальнім канцы стала і паставіла перад Кіці шклянку з пітвом. — Разумееш мяне?

Кіці матлянула галавою.

— Канешне. Я таксама з Азёрнай Цюханіі.

Суразмоўніца стуліла рот у незадаволенай грымасе.

— Таксама? Вось яшчэ адна праніклівая! Хіба па мне бачна, адкуль я?

— У цябе пярсьце́нак з выяваю гарошыны. І кофта ў гарошавыя

струкі. Мне гэтага дастаткова, каб здагадацца, — сказала Кіці і павярнулася да Анэты сьпінаю.

Мамэрт увайшоў у каюту, гучна, быццам папярэдзваючы, што ён тут, кашлянуў, кінуў на зэдаль стос адзеньня.

— Вось, сэканд-хэнд сякі-такі для паненкі... Пераапаніся. Гахі, гаспадар ваш, які надалей вамі ўсімі будзе апекавацца, нехайных ня любіць.

— Пераапаніся, — з выглядам асобы, што міжволі мусіць узяць на сябе ролю галоўнай, падтакнула яму Анэта і пусьціла пад столь колца дыму.

Кіці стрэсла са сьпіны прыліплы да вопраткі пляцак, пашнарыла ў ім рукою, вывудзіла з-пад ісподу цэлафанавы мяшэчак з гаржэткаю.

Надзіва, гаржэтка была зусім сухая, і тут, у паўпрыцемку слаба асьветленай аэніскам ліхтара каюце, на тле пасьляштормавага бязладдзя выдавала ледзь не апошнім піскам моды. Кіці страсянула яе, каб распрастаць пух ды надаць рэчы яшчэ большае шыкоўнасьці, абьякавым рухам ускінула сабе на плечы.

Анэта зірнула спадылба на гаржэтку, і твар яе прыкметна схмурнеў.

— І валосьсе падпраў, лахудраў, ведаеш, бяз нас паўсюль хапае, — сказала, удаючы, быццам яе куды болей займае малюнак на кубку з півам, чым гэтая цюхаазэрненская андатрава-гусіная модная прычындаліна, і ледзь чутна дадала: — Сучка і пры гаржэтцы — сучка...

Стужка памалу варухнулася, спраўджваючы, ці жывая, выпрасталася целаю у вадзе. Усё нібыта было добра, ды разам з тым ня так, як сьлед, — і ў ёй самой, і ва ўсім, што цяпер, па шчасьлівым выратаваньні з цюшынага палону, яе акружала. Быццам штосьці чужое працяло ўсю яе, ад галавы да апошняй лусчыны на хвасьце, істоту і не давала спакою, вярэдзіла пачуцьцём — не, не сумневу нават — відочнае аблуды. Упершыню за ўвесь час вандроўкі яна адчувала, што кіруецца не туды, куды мусіць кіравацца, але як даць рады сабе, свайму целу, — даўмецца не магла.

Вада, дно, да якога яна раз-пораз апускалася, каб спраўдзіць глыбіню, статкі рыбаў, пах водарасьцяў, купкі ціны — усё было іншае, як восем год таму. У той даўняй стыхіі яна адчувала сябе вольна і ўпэўнена, зараз жа кожны рух даваўся ёй праз сілу, праз неймавернае намаганьне. Не рызыкучы аддаляцца ад берага, які заставаўся справа ад яе, у той час, як, паводле логікі, што дыктавала памяць, павінен быў быць дзесьці зьлева, яна ўпарта плыла наперад у спадзеве натыкнуцца на што-небудзь з тых, васьмігадовае даўніны арыенціраў. І толькі калі бераг стаў падвышацца і пачалі прабівацца паўз шэрань на даляглядзе вострыя шпількі ды скалы першых ф'ёрдаў, зразумела, што заблукала канчаткова, і вырашыла спыніцца. Рашуча развярнулася, паплыла да берагу. І першымі, каго там пабачыла, былі цюхі.

Стары, зусім стары — патухлыя вочы, пабіты зморшчынамі твар, запаволенья рухі — рыбалоў і маладая пара, можа, дзеці ягонья, а можа, унукі бавіліся пад пошум мора паважнаю бяседаю. Стары раз-пораз закідваў у ваду вуду, вецер падхопліваў лёсу, сярдзіта шпурляў у тонь між

¹ Перафраз рэплікі з аповеду Б. Маламуда "Анёл Левін".

каменьня. З паўгадзіны назірала Стужка за імі зводдалеку, дрэйфуючы на хвалях, падплываючы ўсё бліжэй і бліжэй.

Мабыць, стары заўважыў яе, бо раптам прыўзняўся, упёрся нагамі ў выступ скалы, пацягнуў на сябе клячнікі, што дагэтуль стаялі прыслоненыя да каменя ля ягоных ног. Папяросіна выпала з яго зубоў, закружыла ва ўсьпененай хвалямі, што адбіваліся ад берага, вадзе. Белая птушка высунула з расшчэліны скалы дзюбку, захітала галавою ў чаканьні, што будзе далей.

Што паблізу небацьпека, яна здагадалася не адразу. Страпанулася, каб пусьціцца наўцёкі, але было позна. Дно пад ёю заварушылася, сетка, якую яна дагэтуль не заўважала, скранулася з месца, пацягнула за сабою.

Невад! Пастка была зусім неспадзеўнаю. Стары цюх выдаваў такім ціхамірным, лагодным, што яна нават пасьпела пранікнуцца да яго сімпатый. І вось на табе — трапіла ў ягонае ж сіло.

Сьсечаны вятрамі бераг ф'ёрда ўсё бліжэй. Аблепленыя непрамакальнымі плашчамі постаці маладой пары, што раз-пораз адварочвалася ад старога, каб употайкі пацалавацца, рабіліся ўсё больш і больш выразнымі.

Стары падцягнуў невад пад каменную загародку, крэхчучы ад натугі, вышмаргнуў на бераг. Затым выцягнуў яе, Стужку, вузлаватымі пальцамі за галаву з пелькі, асьцярожна — зусім ня так, як гэта рабілі цюха з возера і яе хаўрусьнікі — усадзіў у вядро з вадою.

— Паглядзіце, фрэкен Дагні, на гэтае дзіва, — сказаў, зьвяртаючыся да цюхі-маладзіцы, і станчэлыя яго ад часу вусны пад доўгім, зьнявечаным вятранкаю носам стуліліся ў кволай усьмешцы. — Вугор!

Фрэкен з цікаўнасьцю зазірнула ў вядро, дакранулася пальчыкамі да паверхні вады.

— Вугор? Я ніколі ня бачыла гэткай рыбіны. Спадзяюся, яна не кусецца?

Малады цюх уціснуў голаў між іхнімі тварамі, безуважна зіркнуў на Стужку.

— Дурнічка, — сказаў пшчотна і абхапіў фрэкен Дагні рукамі за стан.

Яны пайшлі за скалу, і стары застаўся пры вядры адзін. Пакорпаўся ў кішэні плашча, дастаў папяросіну, запаліў. Затым нахіліўся над пасудзінай, ціха-ціха, ледзьве чутна загаварыў асіплым ці то ад сьцюжы, ці то ад бесьперапыннага паленьня голасам.

Гаварыў ён доўга, як цюх з цюхам, як рыбіна з рыбінай. Пра нябожчыцу жонку, якая памерла раптоўна два месяцы таму. Пра страх за сына — от гэтага самага, што тут, пры ім да часу, ды неўзабаве мусіць выпраўляцца пад бой вайсковых бубнаў парыць ногі ў пясках на чужой вайне. Пра боль у грудзях, што не адпускае ні ўдзень, ні ўначы, і няма лепшага, бадай, ад яго паратунку, як легчы жыўцом у магілу, але ж не дазваляе таго вера прашчураў.

Сьліна пырскала з ягонага роту ў вядро, белымі пухіркамі асядала па краях эмалі, і салёная марская вада абыякава паглынала яе.

Ён гаварыў, і хвалі глушылі ягоны голас, і ўздыхі зьліваліся з пошумам ветру, і скруха выступала белаватымі плямамі горычы на руках і шчоках. Выгаварыўшыся, ён падняў вядро, выліў ваду разам са Стужкаю ў мора. Затым зачапіў парожняе вядро на руку, зацята, бы падказваючы ёй, куды далей плысьці, упетрыўся паглядам у далячынь.

Стужка падплыла пад камень, стаілася, назіраючы за старым. Шкадоба

ахапіла яе. Упершыню гэтак шкада ёй было цюха, упершыню падумалася ёй, як няпроста кожнаму церабіць сыцяжыну ў гэтым сьвеце.

Фрэкен Дагні і сын старога вызірнулі з-за скалы, пастаялі з хвіліну ў шчаслівай здранцьвеласьці ад блізкасьці адно аднаго і зноў зьліліся ў похаплівым пацалунку.

Яна плыла, і зрэзаны хвалямі і вятрамі бераг сушы, што зрэдзьчасу вымыкаўся ўдалечыні, болей не прывабліваў яе. Але варта было ёй аднаго разу адчуць смак прэснае вады, што сыцякала ў затоку з ракі, як яна тут жа без ваганьняў рынулася ў яе.

Горад, што адкрыўся ёй неўзабаве, здаўся шэрым, невыразным. Скаваныя плітамі берагі ракі і блізка не былі падобныя да тых, што яна бачыла раней. Каменна-цагляныя сілуэты забудоваў адзываліся насустрач вуркатаньнем галубоў, адлюстроўваліся ў мутнаватай, спрэс засьмечанай друзам вадзе. Цюхі заклапочана сноўдалі сюды-туды па набярэжнай, і хада іх нагадвала бязладны рух рыбінаў у моры на скрыжаваньні шляхоў.

Гурт цюхаў, усе чырванатварыя, усе ў пярэстых клятчастых спадніцах, з пляшкамі піва ў руках, наблізіўся да самае вады, агаласіў наваколле нецьвярозаю гаманой.

Калона з жалезных бліскучых істотаў (гэткія, толькі менш шыкоўныя, яна бачыла неаднойчы на беразе свайго азярка ўлетку) павольна прасунулася наўзбоч ажурнага, з выступамі-спарудамі ўсьцяж парापету мосту, і тысячны натоўп пры ходніку, адгароджаны ад праезнай часткі зырклівымі дзецюкамі ва ўніформе, выбухнуў воклічам радасьці. Віталі якуюсь важную старую ў капелюшы з каронаю, што кроем нагадваў убор мажнай цюхі падчас забавы ў прысутнасьці гасьцей на чале з намесьнікам ваяводы Амялы.

Стужка падплыла бліжэй да мосту, каб крыху сагрэцца, застыла нерухама амаль на самай паверхні.

Ніхто не заўважыў яе, ніхто не адазваўся на яе зьяўленьне аніводным жэстам. І толькі заблукалы ў трохкутніку з трох сталіцаў цюх-касмапаліт угледзеў яе паўз акуляры, узяў пад руку жонку і са скрухаю ў голасе, што, відаць, павінна была надаць моманту значнасьці, сказаў:

— Сара, я цябе ўсьцешу: аказваецца, вугры, як і мы, ёсьць паўсюль¹.

— Як і бубны, любы, — прамовіла цюха, і яе пахмуры, пазначаны мецінай вечнага выгнаньніцтва твар яшчэ больш спахмурнеў.

Гартанна-выбухны голас доктара разануў слых чарговаю фразою, няўцягным пыталнікам — як кепска ўсё ж такі ня ведаць мовы! — адбіўся ў вачах Кіці. Доктар памыў рукі, спорненькім старэчым — туп-туп-туп — крокам вярнуўся да стала. Юрлівая ўсьмешка мільгнула ў куточках яго тонкіх, сьпярэшчаных гадамі і Бог ведае якімі жыцьцёвымі непамыслотамі вуснаў з шыхтам бліскучых штучных зубоў понізу, апякла Кіці здагадкаю.

Яна цяжарная? Няўжо? Быць таго ня можа!

Доктар паказаў жэстам, каб яна садзілася, зноў упетрыўся паглядом у паперчыну. Штосьці яшчэ сказаў, быццам з намерам спраўдзіць, ці зразумела яна хоць што-колечы, рэзка ўзьняў вочы.

— Я цяжарная? — прамовіла Кіці няўпэўнена і склала дзеля даходлівасьці рукі абручам наўкола жывата.

Так, упэўнена матлянуў ён галавою замест адказу і ўхвальна паляпаў яе даланёй па плячы.

За вакном па-ранейшаму бушавала навальніца. Кіці міжволі (інстынкт мацярынства — ці не зарана?) ускінула на плечы кофту, і доктар зноў адарыў яе ўхвальным паглядом. Акінуў наастатак вачмі ўсю, ад галавы да пятаў, схіліўся над паперамі. Штось яшчэ прамармытаў на разьвітаньне з-пад рукі, крэкнуў, склаў вусны ў шматзначнай усмешцы.

Кіці выйшла на ганак. Дождж вадаспадам абрынуўся ёй на плечы, увобміг змокрыў кофту і сукенку пад ёю. Яна перабегла ў другі канец спачваранага непагаддзю двара, дзе самотна туліўся ля слупка пры кветніку супольны іх з Анэтаю — адзін на дваіх — ровар.

Ёй раптам стала горача, зноў, як і ўранку, пацягнула на ваніты. Яна схілілася над сьметніцай у чаканьні, што прыступ млоснасьці, можа, пройдзе, але дарэмна. Нутраны сьмех вырваўся з яе горла, памарудзіў колькі хвілінаў у роце, тонкаю хрыпліваю цурчынай вымкнуўся разам з ежаю вонкі.

Яна падставіла твар пад дождж, каб змыць з вуснаў ашмёцьце ванітаў, села на ровар, павольна пакіравала ў накірунку свайго кварталу.

На вуліцы было пуста. І гэтаксама пуста было ў галаве ў Кіці: ані думкі, нават пра тое, хто б мог быць бацькам дзіцяці, згадваць не хацелася. Адзіным, што прыйшло ёй ў голаў, але гэта нават ня думка была, а хутчэй імгненняя перакананасьць, — што тут, у гэтым чужым горадзе, ёй болей рабіць няма чаго.

Канешне, ніякіх ваганьняў, нікага сумневу, усё вырашана: яна паедзе дадому. Толькі б не даведаўся дачасна пра цяжарнасьць Гахі, хто ведае, як паставіцца да гэткае навіны, ці не пачне чыніць перашкоды яе вяртаньню ў Азёрную Цюханію.

Ля дома Гахі было ціха і неяк не па-летняму прахалодна. Дзьве прастытуткі таропкаю хадю прайшлі наўзбоч брамы, малады негрытос у белым, сплямленым дажджом пінжаку спыніўся на хвіліну перад дзьвярыма, нібы у роздуме, ці варта ўвайсьці, нават пакратаў кнопку дамафону з намерам пазваніць, але чамусьці перадумаў, і зноў наўкола зрабілася пуста. Кіці ўзьбегла на ганак, хуценька адчыніла дзьверыну.

Анэта ляжала на ложку, гартала часопіс са згадкамі Аманды Лір пра Далі. Дакладней, разглядала фоткі: ведаў мовы, каб што-колечы як сьлед зразумець, ёй, як і Кіці, катастрофічна не хапала. Кніжку ўчора пасья вечаровае прагулянкі, падчас якой Анэта бессаромна зырыла вачмі па баках на мужчынаў, падсунуў ёй Гахі — мабыць, дзеля ўзору, як павінна паводзіць сябе з немаладым каханкам поўная сілаў ды жарсьці кабета.

На століку пры ложку зрувасьціўся гурбаю стосік папераў. Анэта ўзяла адну з іх, прыклала да сьцяны.

Кіці сьлізганула па паперчыне паглядом, і вочы яе на хвіліну пасьвятлелі. Але толькі на хвіліну: іншае займала яе, іншае поўніла ўсю яе істоту.

Яна цяжарная! Няўжо? Можа, усё-ткі доктар памыліўся? Ды не падобна, стары, па ўсім відаць, дасьведчаны, ды і млоснасьць ураньні каторы дзень не адпускае — галоўная прыкмета. Яшчэ на катамаране пачалося, а яна, дурніца, не надала тады гэтаму значэньня, не да таго было. Каб жа ведала загадзя, што такое здарыцца, хіба паперлася б сюды?

Зноў узяняўся за вакном вецер, шкамочучы паніклыя ад зьлішкаў вільгаці галоўкі цюльпанаў і рамонкаў усьцяж агароджы, перакінуўся з вулкі на праточку, сьпярэсьціў паверхню вады дробнаю рабізнай.

Анэта прыляпіла скотчам да сьцяны паперчыну, запытальна зірнула на Кіці.

— Ну, як табе?

Кіці безуважна ўтаропілася паглядам у здымак.

Мужчына сярэдняга веку са скіпетрам у руцэ пахмура ўзіраўся ў блакітна-зялёную далеч, сатканую з пасаў лясістых узгоркаў і азёрных упадзінаў, на тле якіх корпаліся ля вадаёмаў з рыбнымі статкамі кабеты і мужчыны з радаснымі, асьветленымі прамянямі сонца і ўдзячна скіраванымі ў бок уладара тварамі.

— Што гэта?

— Новы ваявода Азёрнай Цюханіі, хіба ня бачыш? Дарэчы, і вершык во ёсьць... Паэт нейкі, Харэня, напісаў у гонар новага абраньніка. Чула пра такога?

— Ліха яго ведае. Таго, што пры Амяле быў, іначай звалі, здаецца. Бук, ці Дундук, ці як там... Ах, гары яны! — Кіці азірнулася, накіравалася да дзьвярэй. Прычыніла іх шчыльней, вярнулася зноў да ложку. — Параіцца трэба, Анэтка, пакуль Гахі нямашака, — сказала і міжволі падумала пра тое, што карысьці будзе з размовы, калі і без яе ўсё вырашана.

Яна зірнула зноўку на здымак на сьцяне, і выраз абыякавай утрапёнасьці, што межавала з разгубленасьцю, упершыню зьмяніўся на яе твары ўсьмешкаю нясьветнае лагоды. Лагоду выпраменьвалі яе вочы, лагодаю поўніўся голас. І калі яна скончыла гаварыць, Анэта доўга яшчэ заставалася ў палоне неспадзеўнае тае, настальгічна-мройлівае лагоды.

— Бач ты, як бывае, — сказала нарэшце і, поўная пагарды да Гахі, які, канешне ж, ніколі — хто б сумняваўся — гэтакім шчасьцем, што напаткала Кіці, яе не адорыць, зазьбіралася ў краму, куды меліся прывезьці апоўдні сьвежую партыю тавару.

Шопіне дык шопіне!

Кіці цяжка, быццам ужо была на апошнім месяцы цяжарнасьці, паднялася з ложку, пайшла сьледам за Анэтаю. Анэта ўгаворвала яе застацца ў пакоі (раптам прыцягнецца Гахі і ніводнае не засьпее), але яна не згадзілася. Ад адной думкі пра нейкія там забавы, якія ўчора яшчэ гэтак заводзілі яе, ёй зрабілася так млосна, што яна ледзь дала рады ўтрымаць у горле шорсткі камяк.

Стужка адштурхнулася ад дна, няспешна, бы на шпацыры, падалася зноў угору. Месца, куды яна зараз трапіла, паддаўшыся спакусе ўплысьці ў абсаджаную дэкаратыўным кустоўем і кветкамі праточку, нагадвала кірмашовы пляц. Сотні неонавых ліхтароў поўнілі дрыготкае ад блізкасьці вады паветра морам сполахаў, дзясяткі маладых цюхаў з прыкрытымі дзеля прыліку вузкімі паскамі, а то і проста валасамі саромнымі месцамі самотна грэліся ў чырванавата-жоўтым сьвятле ў чаканьні ўвагі сьпешчаных размаітасьцю жывога тавару мінакоў.

Паўсьляпы цюх з радзімкаю на пераносьсі, спадкаемны часальшчык воўны, а затым па волі лёсу — ваявода адной з выславых краінаў, народ

якой не ацаніў як сьлед яго безумоўна карыснай для дзяржавы суворасьці і выправіў у бестэрміновае выгнаньне, выбіўшы перад тым камянем левае вока, падхапіў яе здарожаную, размораную стомай з аблепленай цінаю, напалову затопленай падчас дажджу прыступкі пры набярэжнай, куды яна ўсплыла, каб лепш бачыць усё тое сярэднячнае хараства, доўга круціў у руках сяк і так, нарэшце, рады нечаканай здабычы, панёс у краму з кідкім, бачным здалёку назовам sexshop. Распаліў у бакоўцы пліту, мабыць, каб зьдзерці скуру ды падсмажыць, але не пасьпеў. Хтосьці паклікаў яго, і ён, заклапочаны нейкаю тэрміноваю справаю, сышоў, пакінуўшы Стужку на прылаўку. Прадавачка, якая зьявілася ў памяшканьні праз колькі хвілінаў, зірнула на яе даўгое ільсьністае цела, шпурнула безуважна ў гурбу муляжоў грудзей і фаласаў ды іншых прычындалаў для любошчаў.

Стужка ўжо крыху асвойталася сярод усяго гэтага інтымна-разбэснага начыненья, як увайшла першая пакупніца. Гэта была цюха год пад трыццаць з гарохавым струкам у роце, з якога яна раз-пораз спрытна вымала зубамі па гарошыне, патрымаўшы хвілю на кончыку языка, з асалодаю праглынала. Яна з абыякавым выглядам прынялася корпацца ў залежах тавару.

Найперш цікавілі пакупніцу фаласы. Яна так доўга перабірала іх, што прадавачка пачала нервавацца. Пагляд цюхі ўпаў на Стужку, і выраз яе твару з грэблівага перарабіўся на ўсьцешны. “Вось, здаецца, тое, што мне трэба, — сказала яна, падхапіла Стужку даланёй, пайшла да касы. — Трэба ж — бы жывы вугор. А даўгі-і, гад...”

Жытло, куды яны прыйшлі, нагадвала сумесь салону і вясковае хаты. На стала стаяла клетка з вераб’ямі. Сьцяну над ёю ўпрыгожваў партрэт малойца ў аздобе выяваў вугрыных тулаваў на тле патрушчаных гарохавых струкоў і ссохлых, з рэштаю атруты на станчэлых абалонках ягадзінаў амялы.

Цюха зашмаргнула гардзіну на вакне, хуценька распранулася, легла на ложкак. Стрымліваючы дыханьне, што штуршкамі вырывалася з роту, паднесла Стужку да голага, бы вытаптанае гусямі поле лона.

Стужка ўцягнула голаў у тулава, паспрабавала вызваліцца з ня надта далікатных, з ледзь улоўным пахам рыбінай лускі пальцаў цюхі.

— О, дык мы з гонарам! — засьмяялася тая і цмокнула ўяўную прыладу ў хрыбет. — Хто б мог падумаць: амаль праўдзівы вугор. Ня тое што ў гэтага нездалякі аднавокага. Собіла мне квапіцца на замежка... — Яна зноў паднесла Стужку адною рукою да нізу жывата.

— Мая Анэтка мяне чакае? — пачуўся голас ад дзвьярэй, і на парозе вырасла таўсматая, падперазаная шырокім пасам пастава гандляра. — Мая смачненькая! — Яго пагляд упаў на здымак ваяводы над сталом, і выраз гульлівасьці на ягоным твары саступіў грымасе зьдзіўленьня. — Здаецца, тут іншы ўчора быў партрэт...

— Гахі, які ты праніклівы! Аж нецікава з табою, — сказала цюха млявым голасам і прыкрыла Стужку прасьцінаю. — То ўчора, а сёньня во іначай...

— Адкуль ён у цябе?

— З сеціва, адкуль яшчэ... Усё цячэ, каханы, усё мяняецца, праўда? Рыбу вынішчылі ў маёй Азёрнай Цюханіі, кепска стала з харчам, во і падняўся люд, скінуў ваяводу... Жах! А гэтакі, здаецца, памяркоўны-

ціхамірны быў. А тут яшчэ адзін з ваяводавых намесьнікаў, пішуць на сайце, падліў масла ў агонь, падсядзеў начальніка. От і давай ты каму веры! Ды ты сам ведаеш, як яно на гэтым сьвеце подла ўладкавана...

— А няўжо ж, — пагадзіўся гандляр і са скрушлівым выразам на твары пакратаў вока-пратэз пад брывом. Пасунуў руку пад прасьціну, схпіў Стужку за бок. — А тут што ў цябе?

— А тое, што цябе ня тычыцца, вісус! — адказала цюха паўжартам і нямоцна хвастанула яго Стужкаю, бы бізуном, па баку. — Прасі не прасі ня лезьці ў чужое — як аб сьцяну гарох! Так, цацка, нічога асаблівага...

— Штосьці новае, — сказаў ён і сеў на ложак. — Ня ведаў, што мая любка прагна да такіх забаваў... Ня трэба, выкінь ты гэтую дрэнь!

Цюха са шкадобаю зірнула на Стужку, уздыхнула, быццам знарок адцягваючы хвіліну расстаньня, сказала:

— Кіці заўтра зьезджае, ведаеш?

— Яшчэ што брашы! — ня даў веры гандляр. — Як гэта? Толькі прыехала і ўжо — зьезджае? Блага ёй тут?

— Цяжарная яна, вось што. Дурніца! Ня ведала нічога, пайшла да доктара і там толькі даведлася... Як табе гэта?

Гахі абыякава перасмыкнуў вуснамі.

— Ат, хай едзе, менш будзе турботаў. Пачне па лекарах хадзіць — то ж адны выдаткі... Як там у вас кажуць: баба з воза — каню лягчэй? Так, здаецца?

— Каму лягчэй, а каму, наадварот, — цяжэй... Усё ж зямлячка, словам хоць было з кім перакінуцца...

— Дзівосы дый годзе! То варагавалі вы, сучкамі адна адну называлі, а то во: сяброўкамі ўвадначас парабіліся. З чаго б гэтка метамафозы?

— З жаночкае салідарнасьці, вось з чаго. Што незразумелага?

Мяккія, ледзь чутныя крокі пачуліся з калідору, цюха ў кароткай паркалёвай спадніцы ў дробненькі гаршак увайшла ў пакой. Гэта была Кіці — ціхамірная, паважная, ні кроплі падабенства да той, якая была на возеры.

Гахі варухнуўся на ложку, упетрыўся вачыма ў твар Кіці.

— Зьезджаеш? А як жа дамова наконт працы?

— Я кантракту не падпісвала, самі ж вы таго не пажадалі, казалі: час патрэбны для іспыту. — Кіці прайшла да ложку, села на край. — Вось і маеце іспыт. А мне тут пры вашых забавах у ролі чалядніцы не выпадае заставацца. Так што ўжо як-небудзь самі, без мяне...

Гандляр выхапіў Стужку з рук Анэты, размахнуўся, каб шпурнуць у вакно, але не пасьпеў. Кіці перахапіла яе пальцамі за тулава, пшчотна, бы немаўля, прытуліла на імгненьне да грудзей.

Пагляды іх перакрываюцца, змогшы перашкоду, што нябачнаю завесяю варожасьці і злосьці паўстала між імі яшчэ падчас першае — у лазьні — сустрэчы, павольна, як два раўчкі падчас паводкі, зьліліся ў экстазе ўзаемаразумеенья. Кіці падышла да дзвярэй гаўбца, прымеціўшыся, як мага асьцярожней кінула Стужку ў напоўнены вадою басейн.

Пяць хвіляў палёту ад ложку да басейна на дзядзінцы перад будынкам здаліся Стужцы вечнасьцю.

Вада разышлася хвалямі па паверхні басейна ад яе цела, адазвалася радасным воклічам.

— Пластык, а гук пры падзеньні нібы жывая істота выдае, — сказаў, высунуўшы праз хвіліну ў вакно густа парослае валасіньнем цела, Гахі, і

зздзіўлены яго, з характэрным паўднёвым тэмбрам голас, што нагадваў чымсьці гук бубна, рассыпаўся дробным рэхам па-над праточкаю.

Кіці прачнулася ад гарачыні. Падхапілася з канапы, каб выйсьці на гаўбец, але не паспела і двух крокаў зрабіць да дзвярэй, як Анэта варухнулася на сваім ложку.

— Блага табе? – спытала спрасонку і зноў засапла, усклаўшы голаў на вокладку часопісу са згадкамі Аманды Лір.

На дварэ было ціха, асьветлены неонам басейн аддаваў срэбрам і нагадваў з вышыні гаўбеца прыпарушанае сьнегам ворыва пад гарох у Азёрнай Цюханіі. Кіці сьлізганула поглядам па вадзе, вока яе міжвольна зачяпілася за нейкі тонкі, накіталт пруціны, прадмет збоч сходаў.

Падобна было на тое, што вугор усё яшчэ быў у басейне. Але чаму? Чаму ён не плыве прэч, а застыў на месцы, нібы скаваны палярушам? Ён ці, можа, яна? Мяркуючы па даўжыні ды форме цела, усё-ткі, хутчэй за ўсё, – яна, вугрыха.

Кіці дастала з шафы гаржэтку, ускінула на плечы. І адразу адчула сябе нашмат больш упэўнена, чым увечары, калі размаўляла з Анэтай і Гахі пра немінучы ад'езд.

Да басейну цягнула, бы жалязку магнітам. Яна сышла на дол, хутаючыся нізам твару ў пер'е боа – на дварэ было прахалодна, — ціхім крокам наблізілася да басейну з таго боку, дзе была рыбіна. Апусьціла руку ў ваду з намерам змусіць вугра плысьці прэч, але той ня толькі не паплыў, а, наадварот, яшчэ шчытней прыціснуўся цэлам да кафлі, быццам запрашаў і яе, Кіці, у хаўрус.

Вада была зімнатая, такая, як у возеры напрыканцы лета. Не такая зімная, праўда, каб адразу ж і прастудзіцца, ды ўсё-такі... Ці не адаб'ецца гэтае восеньскае купаньне на здароўі дзіцяці? А калі так, то ці ня сьлед ёй, Кіці, быць больш абачлівай ды асьцярожнай?

Яна націснула кнопку на пульце, паволі, пакуль цяплела вада ў басейне, скінула з сябе боа, зьняла вопратку. І як толькі пачалі ўзьнімацца па-над паверхню басейна клубы пары, кінулася ў яго.

І вугор тае ж хвіліны ажыў, адштурхнуўся хвастом ад кафлі, рашуча паплыў ёй наярэймы, нібы знарок пакідаючы пасля сябе на траекторыі руху танюсенькі, ледзь бачны паўз рабізну паверхні ланцужок ікры.

То была, без сумневу, вугрыха. І ці ня тая акурат, што прыляпілася да яе ў моры ля катамарану? Кіці выпрастала руку, каб дацягнуцца да рыбіны, але не паспела.

Вугрыха сама абвіла яе руку хвастом, падсунулася галавою пад запясьце, усклала голаў на далонь.

Далей плысьці ўжо ніяк не выпадала. Кіці асьцярожна, каб ня ўпудзіць зьнячэўку вугрыху, перавярнулася на сьпіну.

Рыбіна варухнулася, сасьлізнула з рукі, зьнікла ў вадзе. Але праз хвіліну зноў зьявілася. Вымыкнула на тры чвэрці цела па-над паверхню басейну, пазыбалася серпікам упобачкі ды і паплыла да процілеглага краю, дзе знаходзілася сьцёкавая адтуліна, што лучыла басейн з пратокаю.

Кіці вылезла з басейну, пайшла да пульты, націснула кнопку спуску. Вада гайданулася, з шумам рынулася прэч з цэментова-кафлевага палону.

Неўзабаве басейн быў пусты. Кіці абгледзела яго, баючыся, што вугрыха, крый Бог, ня здолела выплысьці, але асьцярога была дарэмнай.

Штосьці лёдзь чутна рыпнула ўгары, быццам хто ступіў на масьнічыну падлогі ды і суцішыўся, напалоханы гукам ад уласных крокаў.

Мабыць, Анэта, падумала Кіці і ўзьняла голаў ды расчыніла рот, каб гукнуць сяброўку.

Але то была не Анэта.

Зоркі Вялікага Каўша ўхвальна падміргнулі па чарзе ёй з неба, завіліся шнурам, паплылі ўсьцяж аблокаў да небакраю, туды, дзе, калі даваць веры мапе ў пакоі Гахі, павінна знаходзіцца Азёрная Цюханія.

Зноў Стужка плыла. Як — толькі скалы ведаюць, ды вецер, ды статкі рыбаў усьцяж бясконцых, як само яе падарожжа, рыфаў... Ды яшчэ зарасьнікі марскіх водарасьцяў, што не аднойчы і не адной ёй прыдаліся ў міг неспадзеўнае небясьпекі для жыцьця.

Тлустыя разьлівы нафты з тушамі панішчаных рыбаў абапал параненых караблёў паўставалі на яе шляху.

Цельпукаватыя субмарыны вымыкаліся наперарэз з марскіх нетраў.

Паддонныя магматычныя схроны пужалі зьнячэўнасьцю выбухаў.

Шкілеты ўпотай скінутых маткамі цюхамі ў марское прадоньне немаўлят агаломшвалі няцюхскасьцю ўчынкаў.

Армады ненажэрных акулаў, тунцоў, скатаў ды іншых драпежнікаў страхавітымі шыхтамі перагароджвалі ёй дарогу, падсьцерагалі на дне, ляскалі ўсьлед зубамі.

Ды нішто не магло спыніць яе ў імкненьні да няведамага, дзе павінна была яна, верная поклічу прыроды, скласьці жыцьцё ўзамен на працяг роду.

Яна плыла, і месяц радзіў ёй, куды кіраваць, і зоркі Вялікага Каўша падказвалі шлях.

Цяпер, пасля ўсіх перыпетый падарожжа, яна дакладна ведала, што ані ў чым ня варта шукаць волі і шчасьця, апроч як у самой сабе.

Ні стомы, ні страху за жыцьцё яна не адчувала. Наогул нічога не адчувала — проста плыла ды, пэўная, што будзе ўсё як сьлед, зрэдку прыпынялася, каб перавесьці дух.

Адзіны ўспамін наведваў яе зрэдку — пра Стужыка. Ён павінен быў быць побач, ён адзін мог бы стаць зарукаю бясконцасьці яе жыцьця. Яна згадвала іх першую — у азярку — сустрэчу, і сэрца яе зноў поўнілася скрухаю і маркотай.

Дзіўна, але і тут, у моры-акіяне, яна штораду натыкалася на цюхаў. Гультаі і рупліўцы, жабракі і багацеі, калекі і атлеты, злачынцы і праведнікі, цнатліўцы і распусьнікі — хто толькі ні вымыкаўся на яе сьцяжыну, хто толькі ні лічыў патрэбным сьцьвердзіць собскую самасьць дэманстраваньнем фізічнае перавагі перад слабейшым пад бой размаітых паводле аздобы ды формы — ад пляскатых, як блін, да прадаўгаватых, як халява цюшынага бота, ад серпападобных, як ветях на небе, да круглых, як вока камбалы, — бубнаў. Часам яна ўнікала тых сустрэчаў, а часам, наадварот, імкнулася да іх.

Асабліва прываблівалі яе палкія стогны ахопленых жарсьцю маладзіц ды малойцаў, што, карыстаючыся адсутнасьцю сьведкаў-падглядчыкаў, аддаваліся адно аднаму на вільготных, белых ад марской солі палубах

сустрэчных катэраў ды катамаранаў. Заўважыўшы здаля такіх каханкаў, яна падплывала ўпотаікі пад борт судна, напружвала слых, чуйна лавіла кожны гук найвялікшае пакуль што для сябе таямніцы. Часта стогны тыя пераходзілі ў рыкі, такія гучныя і страхавітыя, што здавалася, быццам не з цюшыных вуснаў яны зьлятаюць, а з чэрава самой марской стыхіі прабіваюцца да паднебных вышыняў.

Яна слухала тыя стогны і міжволі згадвала — і калі тое было, а вось жа помніцца! — забавы Кіці і цюха-панурчыка ў возеры, і гэта адзінае было цяпер, што дадала імпэту плыць далей яе стомленаму, хоць і лёгкаму, бы парушынка, целу.

Натыкалася яна і на супляменьнікаў. Найчасьцей гэтыя былі вугры тэтэйшыя, марскія. Часам калоніі іх былі такія шматлікія і яны ў такіх маляўнічых позах — у выглядзе станчэлага сярпа — застывалі на дне, утыкнуўшыся хвастамі ў глей, што нагадвалі засеянае дзівоснымі расьлінамі поле.

Сустрэкаліся ёй і тыя, што прыплылі здалёку. Аасабліва шмат было такіх з абсягаў далёкай Цюханіі Падзорнай, краіны-імперыі, дзе, калі даваць веры іх расповедам пра тамтэйшыя норавы, галоўны цюшыны харч — стравы з белага зерня, а адметнасьць аблічча — такія вузкія вочы, што яны ледзь-ледзь бачныя між павекаў. Узрошчаныя зазвычай ва ўмовах садка ці сажалкі, гэтыя вугры часам былі так дрэнна прыстасаваныя да існаваньня ў натуральным асяродку, так кепска арыентаваліся ў марскіх абшарах, што вельмі хутка рабіліся лёгкаю спажывай для драпежнікаў. Як, напрыклад, той занадта даверлівы вугрык, што, падмануты ўдаваным міралюбствам мурэнавага вугра, неабачліва наблізіўся да ягонае нары і тут жа быў бязжаласна праглынуты суродзічмакнібалам.

Ёй захацелася адпачыць. У пратоцы з назовам з двух кароткіх, разьдзеленых рыскаю словаў — яна пасьпела ўгледзець іх паўз шэрань на ўказальніку пры спуску на прыстань — выяўна адчуваўся подых акіяну. Было неспакойна, хвалі, што ўздымаліся ўсё вышэй, абяцалі непагадзь, і яна вырашыла схвацца пад паромам. Падплыла пад дол, зачэпілася за выбоіну, прыціснулася целам да настылага ісподу.

Купка цюхаў схілілася над парэнчаю, захіталася гурмою ценяў між хваляў.

Яна выпрасталася на аблепленым планктонам паддоне, замёрла ў нерухомасьці. Падумала, што няблага было б паглядзець на сябе збоку, ды тут жа і супакоілася: што там убачыш усьцешнага пасья ўсяго, чым гэтак шчодро адарыў лёс апошнімі днямі, што давялося перажыць? І паціху, закалыханая хвалямі ды адоленая стомаю, заснула.

Ёй прымроілася, бытта яна — цюха-вугрыха. Вандроўніца ў прасторы, што, надзеленая здольнасьцю перасягаць бачныя і нябачныя перашкоды, пранікаць у самыя глухія, патаемныя куточки пазачасься — ад велічных у сваёй жахлівасьці руінаў зьніклых пад ціскам злыбяды гарадоў да прыцемненых шатамі джунгляў дзікунскіх паселішчаў з іх культам сьвяцілаў і каменных багоў, — гойсае па-над зямлёю-акіянам у пошуку свайго цюха-вугра. Гэткая дарэшты заклапочаная непераадольным жаданьнем працягу роду рызыконтка, што вырвалася з цянэтаў абрыдлых азэрна-марскіх

нетраў і з настойлівасьцю знашчанае непамысным — насуперак прыродзе — устрыманьнем самкі перасьледуе кожнага, хто, асьлеплены такім жа, як і яна, жаданьнем займець нашчадкаў, губляе розум і пільнасьць дзеля кароткае, але слодычнае хвіліны яго здзяйсненьня.

Каго толькі не спаткала яна ў тых мроях, з кім толькі ня зьвёў яе лёс. Ад сталага цесьляра з сухім, бы перапечаны сонцам кішміш целам, да зграбнага папуаса з дытоўна выштукаваным торсам і тамтамам за плячыма. Ад прыбітага распаччу з прычыны здрады каханкі службоўца, што без супынку румзаў ды наракаў на лёс, да прыхільніка ранішніх мастурбацый забарадацелага тэрарыста-сьмяротніка. Ад аматара сьвіных кумпякоў да вегетарыянца-сёрфінгіста, які дзень праводзіў на пляжы, а да вечару, намасьціўшыся сродкам ад жамяры, скакаў пад бой бубна-карынгі, каб пазбыцца адзіноты, праз вогнішча. Ад цнатлівага служкі экзатычнай рэлігіі да распуснага, белага, як марская пена, аматара танцаў, што прывёў яе дахаты і перш чым аддаць пяшчоту ёй, аддаў яе жарстліва-полымнай, бы сонца падчас зьмярканьня над акіянам прыяцельцы-мурынцы.

Ніводзін не аказаўся ёй даспадобы, ні да аднаго яна не адчула ня тое што сімпатыі, а нават звычайнай прыязнасьці. Усё было ня тое, усё — боб з гарохам. І тады яна вырашыла зьвярнуцца па параду да празорцы. Той уважліва паслухаў яе, паказаў у бок возера, што выблісквала паверхняю з-за асьветленага скупымі прамянямі ўзгорка.

На беразе пры рыбным пітомніку, пры якім мітусіліся сюды-туды з кошыкамі корму для рыбы цюхі рознага ўзросту ды целаскладу, сядзеў паэт Ямбук і рваў на галаве валасы. Ён ужо выдраў на цемю ладны плех, і валасы гурбаю грувасьціліся ля ягоных ног, нагадвалі пра шчасьлівыя моманты ўзвышэньня, што сплылі незваротна неўзабаве па зыходзе з возера абылганах вугроў. Вецер раз-пораз павяваў з-за ўзгорку, разбэрсваў гурбіну, і паэт скрушліва вадзіў вачыма па навакольлі, дзе ўжо шнарыў у пошуках рыфмаў адвечны яго супернік — клеўрэт новага ваяводы Харэня.

Напалоханая, што гэта, мусібыць, і ёсьць той, каго яна шукае, яна ўжо наструнілася, каб кінуць усё ды бегчы прэч, як убачыла таго, каго насамрэч шукала.

Малады цюх-вугравод стаяў на беразе паблізу і сартаваў з нерату па балеях вылаўленых у возеры вугроў. Браў толькі срэбных, гатовых да адпльыцьця ў мора Сяродморскае, астатніх, зялёных ды чорных, кідаў зноў у ваду, і колер яго вачэй штораду мяняўся, бы скура хамелеона, адпаведна колеру здабычы, што трапляла гэтае хвіліны яму ў рукі. Гэта быў Люцік.

Яна памкнулася да яго, каб памагчы, але ён адмовіўся ад дапамогі.

Тады яна распранулася, пакінуўшы толькі андатравую гаржэтку на плячах, пабрыла да таго месца, дзе колісь стала сьведкаю любошчаў Кіці і цюха-панурчыка. Спынілася на быстраку, удаючы абыякавасьць, упетрыла пагляд у статак курмялёў ды пласкірак, што абляпіў яе ногі ў пошуку спажывы.

Люцік кінуў балею, распажаджаны выглядам яе вабнага вугрына-цюшынага цела, борзда скінуў з сябе сьвітку і нагавіцы, рынуўся ў возера. Падсунуўся ззаду, рашуча, але разам з тым пяшчотна ўвайшоў плоцьцю ў лона. Струмень ягонага семя, магутны, як рака падчас паводкі, спақвала перацёк у яе, стаў яе часткаю.

Купка цюхаў вымкнулася з боку паселішча, з ваяўнічымі воклічамі

пабегла да возера — нішчыць паняволеных у балеях вугроў, якіх ён перад гэтым сартаваў.

Яна замерла ў чаканьні, што Люцік зробіць што-небудзь, каб абараніць няшчасных, над якімі навесьлі ўжо доўбні, і хлопец нібыта ўжо і скрануўся з месца, каб тое зрабіць, але раптам зноў застыў у здранцвенні ды застаўся стаяць пасярод ціны з абыякавым выразам на здаволеным пра- мінулаю любоўнаю ўцехаю твары.

Яна адпіннула яго ад сябе, кінулася паўз вострыя камяні, што балюча калолі ў ногі, на бераг, паперакульвала балеі ў ваду.

Хтосьці (па паху рук яна здагадалася, што гэта ці не Валер) схапіў яе за лытку, тузануў да сябе з намерам паваліць. Дзясяткі іншых рук абшчаперылі яе, мкнучыся зьдзерці з плячэй ненавісную андатрава- лебядзіную гаржэтку, замітусіліся побач. Яна ўжо падрыхтавалася ў думках да горшага, як раптам убачыла яшчэ адну руку, што мільгнула ў паветры ды ўчапілася кіпцюрамі ў Валераву. Азірнулася, каб паглядзець, хто гэта ёй памагае, і не паверыла вачам.

Скрай берагу стаяла вялікая, як гара, цяжарная Кіці, не даючы Валеру як сьлед ухапіцца за лытку, метадычна акулала яго галавою ў ваду.

Яна зноў зрабіла спробу вызваліць нагу, адчуваючы, як калянее, па- крываецца вугрынаю скураю ды сьлізьзю цела, счакала хвіліну, пакуль дарэшты аслабее Валерава рука, шыганула да вады. Люцік ступіў сьледам за ёю ў заточку ды тае ж хвіліны амаль выскачыў назад на бераг. Яна зірнула на яго з-пад рукі, што ўжо напалову ператварылася ў плаўнік, і выраз сполаху на ягоным твары астудзіў яе глуды ўсьведамленьнем марнасьці спадзеву.

Гаржэтка сасьлізнула з яе плячэй, узьнялася, падхопленая ветрам, угору і зноў апала долу, пад ногі цюхаў. Яна падумала, што няблага было б падняць яе, але вяртацца — хто ведае, што ў іх наўме? — не наважылася. Узмахнула штомоцы плаўніком-рукою, нырнула ў возера.

Люцік, а за ім Цімох з Дыянкай, што немаведама скуль тут узяліся, ступілі дружна ў заточку і, перш чым разьятраныя цюхі далі рады даўмецца, што да чаго, ускаламуцілі нагамі ваду, зрабілі Стужку недасяжнай для злосьці натоўпу.

Акунь і судак зьякана ляснулі зубамі, далі ёй дарогу, стаіліся ў цені альшыны. Гамуз асьмялелых плотак праплыў паўз іх, порстка рассыпаўся ў трысьнягу.

Зноў была яна – вольная, і зноў — адна, сам-насам з воляю.

Кіці прахапілася ад сну, прытрымліваючы абэруч велізарны свой, што рос ужо нават не па днях, здаецца, а па хвілінах, жылот, асьцярожна спусьціла ногі з ложка на падлогу, прыслухалася. Зноў гэтыя бубны? Ці, можа, здалося ёй спрасоньня, што яны, прытрызьнілася немаведама што ў дрэме? Хоць што дзіўнага было б, каб і прытрызьнілася, ці ёй, пракаветнай цюхаазёрненцы ды яшчэ спадкаеміцы васьмі каленаў бубначоў, прывыкаць да іх бою? Была б нагода ўчыніць галас, а ўжо бубен, не такі, дык гэтка, у тутэйшых шыротах заўсёды знойдзецца. Як і ахвотнікі біць у яго, дарма што з выгляду люд нібыта рахманы.

¹ Лептацэфал – ларва (малёнак) вугра даўжынёй 6-9 мм і формай у выглядзе вярбовага ліста.

Яна паднялася, каб пайсьці ў матчын пакой ды запытацца, што да чаго, глянула ў вакно.

Маці пералівала палонікам з саганка ў слоікі адвар з ягадзінаў амялы ды распядала Валеру, які гэта фэйны лек ад прастуды, асабліва пры запаленьні лёгкіх.

Валер стаяў побач, пускаў раз-пораз з роту колцы дыму ад цыгарэты і, як толькі старая змаўкала, штосьці з імпэтам пачынаў ёй даводзіць, мабыць, чарговы раз скардзіўся, якая яна, Кіці, бессардэчная, бо ніяк не жадае брацца з ім шлюбам, ды схіляў маці паспрыяць у такой важнай, далікатнай справе.

Дзівак! Іншаму і дзясятае часткі таго, што выказала яна апошнім разам наконт немажлівасьці іх сумеснага жыцьця, хапіла б. Яму ж што ні скажы — нібы аб сьцягну гарох. Пагатоў увесь сьвет падыме на ногі, абы толькі давесьці, быццам гэтае во, што ў чэраве яе, дзіця, — ягонае. З таго часу, як яна вярнулася з замежжа, дня не мінула, каб не паназаляў, быццам сьвет клінам для яго сышоўся на ненароджаным тым дзіцяці.

Яна высунула голаў у вакно.

— Мама, клікала мяне? — спытала сіплаватым спрасонку голасам.

— Не, з чаго ты ўзяла? — адказала тая. — Вось, пра “Рыбанагляд” гамонім з Валерыкам ды пра амбарга...

— Пра якое яшчэ эмбарга?

— А ты ня ведаеш нібыта! Прырэчная Цюханія аб’явіла нам насуперак адстрэлу гусей амбарга на гандаль голкамі ды іншым жалезьзем. Ліха іх, гэтых амбаргаў: аб’являць, а ты круціся, як хочаш. Хоць шаршаткаю вышывай. Ды і напарстак во апошні, што, як падзіравіцца...

— Ну ж і клопаты ў цябе, мама: эмбарга! А з “Рыбанаглядам” што?

— Аднаўляюць пасья скасаваньня “Краёвага Штабу Рыбалова”, дык раімся, ці варта Валеру пераходзіць туды на працу. Заробкі там лепшыя, як у рыбным цэху, абяцаюць, зноў жа — пры харчы заўжды будзе. Ды і ня так клопатна, казаў той, і ўлежней, і ўежней... Сама ведаеш.

— Дзе харчы, там і тарчы? — пацвелілася Кіці і махнула рукой.

— Ну-ну...

Валер пакрыўджана шморгнуў носам, пайшоў прэч.

Кіці вярнулася ў пакой, крутнула ручку прыймача. Знаёмы (штодня па колькі разоў у эфіры) голас ваяводы Амяліны заклікаў усіх, каму неабьякавы лёс цюхаазэрненскага краю, згуртавацца ў змаганьні супраць ненажэраў гусей ды іх блізкіх сваякоў лебедзяў. Не паспеў ён аціхнуць, як бубен азваўся яму з вуліцы, і шыхт мужчынаў са стрэльбамі пазаплеччу і паходнямі ў руках прайшоў паўз гароды, накіраваўся да возера.

Маці ўвайшла ў хату, замітусілася з кута ў кут.

— Магла б і ласкавей з Валерам абыходзіцца, — сказала і абяла скрушлівым паглядом дыванок з выяваю так усё яшчэ і не давышыванага радаводнага дрэва, што самотна шарэўся асноваю на зэдлі пад нядаўна ўрэшце дазволенымі пасья амаль гадовае забароны абразамі. — Чалавек някепскі, і мне во памог бы па-сваяцку голак расстарацца. А то вымкнецца якая ды прысабечыць малойца... Вунь, кажуць, Ядзя ўжо наўкола завіхаецца... Вось і падумала б, пакуль ня позна, памеркавала б. Дык не — у змаганкі, бач, кінулася. Гусей будзе яна, цяжарная, абараняць,

дай рады! Бытта больш няма каму... Бытта мала гэткага добра на сьвеце. Адных паб'юць – іншыя прыляцяць. Такой бяды!

Кіці ўскінула на плечы ўсё яшчэ ніштаватую, хоць і крыху, праўда, збадзяную падчас пазычак сяброўкам у доме Гахі ды перыпетыяў вяртаньня ў родныя пенаты гаржэтку, выйшла на двор, пасунулася сьледам за паляўнічымі.

Ля рыбных ясьлікаў пры возеры Люцік, ад нядаўняга часу топ-менеджэр рэканструяванага кааператыву “Мярэжа”, утраіх з Цімохам і Дыянкай сартавалі малёнкаў. Падхватнік то высока ўзьлятаў у іхніх руках, то з імпэтам апускаўся ў ваду, сотні кропляў разьляталіся ўбакі ад іх праніцаных сонечнымі прамянямі целаў і зноў вярталіся ў зарыбленую дарэштны сажалку. Тысячы краснапёрак, язёў, кармаў і іншых рыбакаў-аўтахтонаў, штурхаючыся, мітусіліся па ясьліках у пошуку ежы ды зручнейшага месца пад сонцам.

Люцік перакуліў у сажалку запоўненую рыбкамі балеіку, убачыў Кіці, падняўся насустрач. Памкнуўся загаварыць, але яна адмоўна хітнула галавою, пасунулася далей паўз асаку да возера.

Вада ў возеры была цёплая і мяккая, бы пер'е боа на шыі. Яна падумала, што няблага было б убрысьці ды пастаяць у возеры колькі хвілінаў, але не адважылася: раптам пачнуцца ў вадзе схваткі, што тады?

Цьмяны, ледзь заўважны з берагу пасак ляніва варухнуўся сярод прыпарушанага гусіным пер'ем багавіньня, застыў пручінаю збоч выкінутага кімсьці дзіравага нератка з друшляком усярэдзіне. “Вугор, ці што? — падумала Кіці здзіўлена і тут жа прагнала прыпушчаньне: — Пасьля гэткага паляваньня? Ці можа такое быць?”

Яна нахінулася, каб зачэрпнуць зменяю вады ды апаласнуць твар, як раптам наўкола стала цямнець. Спачатку зрабілася шэрым паветра, затым шарызна імкліва перакінулася на прыбярэжныя асочнік і хмыз, і вось ужо густая, рудавата-непранікальная, хоць вока калі, цямрэча запанавала над усім.

Найначай, зацьменьне, падумала яна і азірнулася ў надзеі ўгледзець паўз шэрань ды паклікаць на дапамогу Люціка і Цімоха з Дыянкай, але дарэмна. Ні ясьляў, ні Люціка і яго хаўруснікаў пры іх, ні берагу не было бачна.

Яна хацела закрычаць, каб усё-ткі даклікацца хлопцаў ці хоць каго, хто мог бы аказацца ў гэтую хвіліну побач, але страх так скаваў яе, што з роту ня вылецела ні гуку. Яна ў адчай задзёрла голаў угору, быццам зьвяртаючыся па паратунак да самога неба, і ўбачыла слабыя, прымружаныя марывам абрысы сузор'я Вялікага Каўша, што павольна выясьняліся на тле густага небнага прадонья, рабіліся ўсё больш выяўнымі і ўрэшце зыбнуліся, паляцелі долу, асьвяцілі на імгненьне тысячамі зырклівых прамянёў застыглае ад пярэпалаху возера і прыбярэжны зарасьнікі.

Дзясяткі бубнаў, што драмалі дагэтуль па берагах возера ў соннай зьянможанасьці, адгукнуліся здалёку на той неспадзеўны зоркапад такім нязвычайна лагодным боем, што яна міжволі здзівілася: няўжо такое мажліва? Бубен, страхавіты бубен, што каторы год поўніць зьялканую

надазёрную прастору страхавітымі гукамі, можа быць гэтакім кранальна-далікатным?

І вось зноў стала паўсюль сьветла. Кіці хіснулася да берагу і ўжо амаль дапала да яго, як раптам убачыла на быстраку збоч купкі багавіньня ўсё тую ж зьвілістую, падобную да вугра істоту. Выпрастала рукі, каб дакрануцца да яе, ды не дала рады. Моцны боль унізе жывата працяў цела, і яна без прытомнасьці павалілася ніцма на прапахлую падчас прадаўніх паляваньняў рыбаю траву.

Маці з вышыванкаю ў руках падбегла да яе, перавярнула дагары, падаслала вышыванку пад сьпіну.

Немаўля высьлізнула з улоньня Кіці на дыванок, зайшлося плачам. Барвовая пляміна сьцякла з ягонага цела на вышыванку, абвесьціла зьяўленьне дзявятага калена цюхаазёрненскіх бубначоў кволым лісьцікам-лептацэфалам¹ на вольнай дагэтуль галінцы.

— Бач, і дрэва прыдалося, а наракала: навошта вышываю, — сказала маці і падхапіла дзіця з вышыванкі. Ухутала бездапаможнае ружовае целка ў гаржэтку, перадала Люціку.

Люцік пераняў дзіця з рук старой, пагляд яго, асьветлены радасьцю, сьлізгануў па вадзе, упаў на вугрыка.

— Але ж жывучыя, заразы, — прамовіў задаволеным голасам і шпурнуў у тое месца, дзе стаілася рыбіна, драбок гліны.

Вугор махнуў хвастом, нібы ўсьцешаны гэткаю ўвагаю да сваёй персоны, паважна выгнуўся ўсім целам, зьнік сярод багавіньня.

Стужка вынырнула на паверхню, аглядзелася па баках. Парому ні паблізу, ні воддаль не было. Паўсюль, колькі бачыць магло вока, слаўся акіян. Значыць, аднесла сонную, падумала яна і ажно сьцепанулася ад сполаху: гэтак і да бяды недалёка. Прысьнеш зьнячэўку, хтосьці лясь зубамі — і канец. А ёй зараз такі фініш зусім недарэчы. Сотні тысячаў малёнкаў дасьпяваюць у ёй, чакаюць свайго часу, і яна павінна, проста абавязана выпусьціць іх на волю, даць калі яшчэ не жыцьцё, дык хоць шанец на яго. Нават калі і ўзамен на ўласную згубу — ня мае значэньня, лёс не выбіраюць.

І колькі ж часу яна вандравала сонна-непрытомная? Калі меркаваць па тым, як значна пасалянела вада, нямала, хоць якая розьніца? Зараз галоўнае — не патрапіць у якую-небудзь пастку. Як шмат гадоў таму, калі падчапілі сеткаю ды вывалаклі во дзесьці гэтым якраз месцам на палубу цюхі з плоймаю рыштунку. Нешта ўсё абмяралі, разьлічвалі-вылічалі, скончылася, на шчасьце, тым, што ўсіх бяз вынятку выпусьцілі ў акіян, пазначыўшы колькі асобінаў перад тым, як дараваць зноўку волю, незразумелымі меткамі. І што, як зноў дзе-небудзь падчэкваюць, каб тыя дасьледзіны паўтарыць?

Агромністы шар з сардзінаў вымкнуўся аднекуль з долу, павольна паплыў ёй насустрач. Яна саступіла ўбок, не рызыкуючы патрапіць у калатнечу, што, памятала, заўжды спадарожнічаў во гэткаму шчытнаму рыбінаму гуртаваньню, паплыла ўгору наўсьцяж сілуэтаў тунцоў, што ўжо акружалі нашчасных. Паднялася па-над паверхняю, зьякаяная нягегласьцю — косьці, ды сура, ды вочы — уласнага адбітку, што азваўся кароткім паглядам з вады, папраставала далей, туды, адкуль усё часьцей

трапляліся насустрач і сьведчылі пра блізкасьць Цюханіі Прыморскай, а значыць і мора Сяродморскага разбракляя адзінокія бобіны...

...Яна страпянулася, усё яшчэ знаходзячыся ў палоне ўспамінаў, што чарадою пранесьліся прад вачыма і стаялі, заслоненыя зыбкім, як восеньскі сонечны прамень, што прабіваецца паўз лістоту, мільгаценьнем уваччу, адштурхнулася хвостом ад дна, накіравалася ўгору. Але сілаў было так мала, а водарасьцяў так шмат на шляху, што і марыць даплыць да паверхні не было сэнсу. Яна памянляла накірунак, няспешна, бы падчас вечаровага шпацыру ў возеры, паплыла паўз гурму самцоў, якія па-ранейшаму кружлялі наўкола, усьцяж аблепленага панцырамі малюскаў, ды ікрою, ды вугрынымі парэшткамі дна.

Плыла ды зноў і зноў згадвала, як калісьці ў азярку, растузаная зайздрасьцю да матак, што маюць мажлівасьць люляць дзяцей, мроіла вось пра гэтую хвіліну. Згадвала ды дзякавала прыродзе, якая і да яе ўрэшце павярнулася тварам, адарыла шчасьцем мацярынства, шанцам хоць па сконе займець нашчадкаў — даць жыцьцё таму, каго ня тое што не давядзецца ніколі апекаваць, а нават хаця б аднойчы пабачыць.

Купка водарасьцяў хіснулася ёй насустрач, сткалася ў харугву, спавіла, бы немаўля ў зыбцы, знашчанае колькімесячным голадам, зьмізарнелае цела паскамі сьцяблінаў. Гэта было і нечакана, і да спазмаў у роце ўсьцешна: упершыню тут, у моры Сяродморскім, хтосьці паклапаціўся пра яе, упершыню атуліў пшчотаю і спачуваньнем. Яна згадала, як абышліся колісь з надпісамі на харугвах ды крыжах насельнікі Азэрнай Цюханіі, і ёй нясьцерпна захацелася выправіць іх аблуду — вярнуцца на харугву адпрэчаным сімвалам. А раптам нейкім чынам дойдзе да іх праз мора-акіян апошні яе жэст і адзавецца ў іх жыцьці нечым годным?

Яна падплыла ў сярэдзіну харугвы, выгнулася імем Бога-Сына на тле сьцяблінаў, замёрла нібы ў чаканьні чагосьці, што ні разу раней — ні ў возеры, ні цяпер, за тысячы вёрстаў ад яго, — не выпадала яшчэ ёй... Не выпадала там, але гэтак во неспадзявана выпала зьнябожанай душы тут, у моры-акіяне, на амаль кіламетровай глыбіні — за хвіліну да скону.

Слуджаныя нязвычайным відовішчам крабы ў паніцы рынуліся куды каторы. Прывід сьмерці, гэтак адчувальны наўкола яшчэ хвіліну таму, клубамі ўзьняўся ад дна ўгору, рассыпаўся белавата-празрыстымі пухірамі сярод водарасьцяў. Хтосьці вельмі падобны да Стужыка падплыву да харугвы, застыў перад ёю ў немым, што межаваў з адчаем, сполаху ад яе схуднелага, ледзьве жывога цела.

Цьмяныя, бы ад доўгага глядзеньня на сьвятло, плямы паплылі перад яе вачыма, і яна страціла раўнавагу. Перавярнулася на бок, застыла ў здранцьвеньні. Як шкада, што не стае моцы падняцца на паверхню!

Раптам купіна з выяваю Бога-Сына адарвалася ад дна, быццам агукаючыся на яе немы нутраны пазоў, падалася ўгору, пацягнула яе сьцяблінамі водарасьцяў за сабою.

Начное неба па-над морам нагадвала прадоньне нерата з абрысамі Вялікага Каўша ўсярэдзіне. Такого вялікага і неабсяжнага, што апроч яго наўкола нічога не было бачна.

Сем зорак жахнулі з Каўша пукамі сьвятла, ператварылі на імгненьне

ноч у дзень, пасеклі дашчэнту нерат, так што ён рассыпаўся на друзочкі, і зноў у задуменьні павісьлі над вадою.

Яна падумала, што гэта, мабыць, ці не ўзнагарода ёй за штосьці, у салодкай зьнямозе прыхінулася шчыльней да харугвы.

Ёй згадалася гарохавае поле. Ды яшчэ — статкі празрыстых вугрыкаў-ларваў, што вылупіліся з пакінутых на дне мора ікрынак ды прастуюць, ускормленыя харчам ад бацькоўскіх парэшткаў, пад покліч памяці продкаў у няведамую далеч, туды, дзе так страхавіта гучыць ураньні падчас лову-паляваньня бой бубнаў, але ж і так прыгожа сьвеціцца-залаціцца паверхняю на схіле дня сярод кустоўя **ЯЕ** і **ІХ** возера.

Колькі сетак ды нератаў і венцераў паўстануць на іх шляху, колькі нягодаў давядзецца ім пераадолець? Колькі іх загіне ў турбінах электрастанцыяў ды пашчах драпежнікаў, так і не пабачыўшы заповітных берагоў. Ды нічога: прыйдуць за імі малёнкі іншых плодных самак, больш спраўныя ды рухлівыя, і ўсё пачнецца нанова... Такі адвечны парадак жыцьця, і хто ці што можа пярэчыць няўмольнай яго, аднойчы ўстаноўленай хадзе?

Гэта было апошняе, што яна дала рады падумаць. Цюшонак-нямко, той, што колись вызваліў яе насуперак волі бацькі з акварыуму, ды стары з ф'ёрду, ды шчасьліва-стомленая — урэшце матка — Кіці з дыванком-выяваю васьмі каленаў продкаў за плячыма і немаўлём на руках па чарзе схіліліся наастатак над ёю, і ўсё зьнікла.

